

dünyaya bakış

Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi

Fiyatı: 2000 TL. *(KDV Dahil)*

- **Birleşmiş Milletler: Arabuluculuğun Dinamikleri**/*J.P. de Cuellar*
- **Global Ekonomik Sorunlara Bir Bakış**/*Söyleşi*
- **Yeni Bir Hümanizm**/*H.Mujica*
- **Lenin'in Perestroyka'ya Katkısı**/*N.Morozova*
- **"Yeni Enternasyonalizm": Oyun Mutlu Sonla mı Bitecek?**

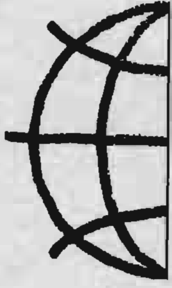
Haziran 1989 **14**

TUNCER SARPTUNALI

dünyaya bakış

Aylık
Sosyalist
Çeviri
Dergisi

Dünyaya Bakış, Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi
Sahibi: Su Basın Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş. adına Şefik Çalık
□ **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Zeki Demirhisar □ **Yönetim Yeri:** Çatalçeşme Sk. 15/1 Cağaloğlu-İSTANBUL □ **Dizgi:** Maraton Dizgievi □ **Kapak Baskı:** Kent Basımevi □ **İç Baskı:** Anıl Ofset **Dağıtımı:** Etkin Dağıtım Ltd. Şti. Molla Fenari Sok. No: 5 Tel: 513 77 10 Cağaloğlu-İstanbul **Abone Koşulları:** (Yurtiçi) 6 aylık 12.500 TL., 1 yıllık 25.000 TL.; (Yurtdışı) 6 aylık 15 DM, 1 yıllık 30 DM, Tek Dergi 3 DM
B.Almanya Temsilcisi: Bahattin Erdem
Hesap No: 1056-30421-1066904 Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi-İSTANBUL
Döviz Hesap No: 30103-2308 Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi-İSTANBUL

dünyaya bakış

AYLIK
SOSYALİST
ÇEVİRİ
DERGİSİ

İçindekiler

haziran 1989/14

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER: ARABULUCULUĞUN DİNAMİKLERİ*

Javier Perez de CUELLAR
Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri

□ **Dünyanın politik ortamındaki yumuşamayı sizce ne hızlandırdı ve BM'in buna katkısı ne oldu?**

□ Devlet başkanları diyalog ve görüşmelerden yana çıkarak cepheleşmeyi sona erdiriyorlar. Bu durumun nedenleri şu üç kelimede özetlenebilir: İlgi, anlayış ve saygınlık.

Birinci olarak; liderler ilgilenmek zorundadırlar, çünkü son zamanlardaki tüm çatışmalarda askersel çözümün olanaksızlığı ve ilgili tüm ülkelerin sırtına binen ağır yük, savaşların bugün her zamankinden daha masraflı ve daha anlamsız olduğunu göstermiştir. Güvensizlik hiçbir zaman bu denli büyük savurganlık yaratmamıştır. Dünyadaki silahlanma harcamaları bunun bir kanıtıdır. Son olarak da, özellikle uluslararasında karşılıklı bağımlılığın giderek arttığı bir zamanda işbirliği eksikliği, şimdi her zamankinden daha fazla üzücüdür.

Devlet başkanları, ayrıca; güç kullanımının, silahlanma yarışının ya da başkalarının haklarını hiçe sayarak salt kendi ülkelerinin çıkarlarını gözetmenin çılgınca bir saçmalık olduğunu anlamalıdırlar. BM her zaman cepheleşmenin tehlikelerini açıklayarak ve çatışmalara çözüm bulunmasını savunarak bu gerçeğin anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Yetkililerin elindeki fırsatlar, bu anlayışı geliştirmek için kullanılmalı ve gerekli politik değişiklikler yapılmalıdır.

Bugün uluslararası durumdaki görülen iyileşmelerde iki süper gücün liderleri belirleyici bir rol oynadılar. Birçokları bunu BM tarihindeki en önemli olay olarak nitelemektedirler. Onlar, daha sağlam bir barışa yönelik, pratikteki işleyişi BM'in çabalarıyla da desteklenen ve tüm dünyaya yayıldığını gördüğümüz dinamik bir süreç başlattılar.

□ **BM'in son dönemdeki, özellikle BM Barış Gücü'nün Nobel Barış Ödülü'nü al-**

(*) Bu röportaj, WMR'nin sorularına verilen yazılı yanıtlardan oluşmuştur.

masından sonraki dönemindeki en büyük başarısı nedir? Silahsızlanma, detant, bölgesel ve global güvenlik sorunlarının çözümü ve daha sağlam bir barış doğrultusunda ilerleme olanakları konusunda neler söyleyebilirsiniz?

☐ BM'in geçen yıl elde ettiği politik başarılar herkesçe bilinmektedir: Afganistan konusunda Cenevre anlaşması, İran ve Irak arasında ateşkes sağlanması, Batı Sahra'da barış için Fas ve POLİSARİO cephesi arasında oluşturulan görüş birliği, Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmelerin yeniden başlaması ve Namibya'ya bağımsızlık verilmesine ilişkin bir planın 1 Nisan 1989'da yürürlüğe konulması kararı. Bu başarılar önemli olmakla birlikte, söz konusu bölgelerde kalıcı bir barış için izlenecek yolda yalnızca ilk adımlardır. Seçilen yolda sabırlı, fakat kararlı adımlarla ilerlenmeli ve yapılanlar yeterli görülmemelidir. Yine de, bu başarılar, BM'in saygınlığını ve dünyadaki rolünü güçlendirdiği için kendimizi kutlayabiliriz.

BM Barış Gücü'nün Nobel Barış Ödülü'nü alması, örgütümüze karşı artan ilginin bir göstergesidir. Krizli bölgelerde barışı koruma yeteneğini kanıtlamış olan birleşik yapının çabaları ödüllendirilmiştir. Bu yapının, değişik ülkelerin silahlı kuvvetlerine bağlı askerlerin katılımıyla daha da güçlendirilmesi gerektiği açıktır. Böylece uluslararası hukukun ve düzenin korunmasına daha çok katkıda bulunabilecektir.

Silahsızlanma doğrultusunda ilerleme umutları daha da artmakta ve bunu pratikte gerçekleştirme kararlılığı açıkça büyümektedir. Ne kadar karmaşık olursa olsun uluslararası topluluğun ortak çabalarıyla başarılamayacak hiçbir görev yoktur.

☐ **Uluslararası sorunların çözümünde BM'in daha büyük bir rol oynaması konusundaki görüşünüz nedir ve örgütün öncelikle önüne koyduğu görevler nelerdir?**

☐ Ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığın giderek arttığı ve sorunların globalleştiği bir düyada anarşi ve işbirliği arasında bir tercih yapmanın dışında bir şansımız yoktur. Ya kendi geleceğimizin efendisi olacağız ya da artan haksızlıklar ve tehlikelerle yüzyüze geleceğiz. Devlet başkanlarının aklın yolunu izleyeceklerinden hiç kuşkum yoktur ve inanıyorum ki uluslararası işbirliğinin en önemli aracı olan Birleşmiş Milletler, uluslararası sorunların çözümünde daha büyük bir rol oynamalıdır.

Politik olarak, Mihail Gorbaçov'un geçenlerde BM Genel Kurulu'nda yaptığı anılmaya değer konuşmada haklı olarak belirttiği gibi, BM devletler arasındaki diyaloğu ve görüşmeleri dünya ölçeğine taşımalıdır. Silahsızlanma sürecine ve sürdürülen görüşmelerin başarıyla sonuçlandırılmasına katkılarda bulunurken, BM Orta Doğu'da barış ve Güney Afrika'da demokrasi gibi iki temel soruna dikkatleri çekmelidir.

Günümüzde politik çabaları, çevre korumacı dünya gelişim modelleri üzerinde daha fazla yoğunlaştırmak gerekmektedir. İnsanlığın üçte ikisi büyük haksızlığın kurbanıdır ve BM buna seyirci kalamaz. Örgütümüz belli üretim ve tüketim biçimlerinin ekolojik denge üzerinde yarattığı tehlikeleri de görmezlikten gelemez. Sovyet lideri bu konuda çok ilginç bazı öneriler getirmiştir. Örneğin, BM bünyesinde bir ivedi ekolojik yardım merkezi kurulmasını ve karşılıklı bağımlı olan üretim ve tüketim süreçlerinin çevre üzerindeki etkilerini gözlemek üzere bir uzay laboratuvarının fırlatılmasını önermiştir. Gro Harlem Brundtland başkanlığındaki uluslararası komisyonun raporunda belirttiği gibi bu istemler öncelikle gündeme alınmalıdır. BM bu alanda etkinliğini göstermelidir.

□ Sizin uluslararası sorunların çözümünde ve BM'in otoritesini arttırmadaki kişisel katkılarınız bilinmektedir. Bu sorumlu görevinizde ne gibi sorunlarla karşılaştınız? Önünüze hangi yeni hedefleri koydunuz? Aileniz göreviniz hakkında ne düşünüyor?

□En büyük kaygım BM'in mali dengesizliğidir. Bazı üyeler, BM bütçesinde üzerlerine düşen miktarı özenle öderlerken, ötekiler yükümlülüklerini yerine getirmek için hiçbirşey yapmamaktadırlar.

Benim öncelik taşıyan amaçlarıma gelince, bunlar BM'in amaçlarıdır. Güvenlik Konseyinin devamlı üyelerinin yardımıyla Orta Doğu'daki her an patlamaya hazır duruma bir son vermek istiyorum. Durumun böyle sürüp gitmesine izin verilmemelidir.

Ailem, onlara çok az zaman ayırdığım gerçeği karşısında ne düşünüyor? Eşim ve çocuklarım adına bir şey söylemek zor ama işimde bana her zaman destek oldular ve görevlerimi anlayışla karşıladılar. Eşim, dış gezilerime sık sık benimle birlikte katıldı. Ben kendi payıma, her ne kadar zorunlu oluyorsam da tüm özel yaşamımı mesleki görevlerime feda etmemeye çalışıyorum.

□ BM Genel Kurulunun geçtiğimiz 43. Oturumu, bunu izleyen öneri ve girişimlerin önemi konusunda neler söyleyebilirsiniz? Bugün, 21. yüzyılın eşiğindeki dünya topluluğunun yeni, barışçı bir gelişme dönemine girebileceği görüşüne katılıyor musunuz? Eğer katılıyorsanız, bunun ilkeleri ne olmalı?

□ Genel kurulun son oturumu uluslararası ilişkilerdeki olumlu eğilimleri güçlendirmiştir. Tartışmalar, tüm delegeler arasında diyalog ve karşılıklı anlayış doğrultusunda ortak bir ilginin varlığını kanıtladı. Alınan kararlar, barış çabalarına ve daha iyi bir ekonomik denge arayışına yeni bir güç kattı. Oturumda özellikle silahsızlanma konusunda birçok karar oybirliğiyle alındı. Yasal sorunların yanısıra, toplumsal ve insani sorunlara ilişkin tutumlarda da daha büyük bir yakınlaşma olduğu görüldü. BM'in çatışmaların durdurulması ve önlenmesine ilişkin işlevlerinin güçlendirilmesi doğrultusunda bir deklarasyon da oybirliğiyle benimsendi. Ve bütçemizle ilgili sorunu çözümleyen bir karar da alındı.

Bundan başka, Genel Kurul'dan Afganistan konusunda ilk kez oy birliğiyle alınmış bir karar çıktı. FKÖ Yürütme Komitesi Başkanına, Cenevre'de ilgili taraflar arasındaki görüş ayrılıklarının nasıl giderileceği konusunda görüşlerini açıklama fırsatı verildi. Genel Kurul'da, başta SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu Başkanı, Mihail Gorbaçov'unki olmak üzere başka dikkat çekici konuşmalar da yapıldı. Gorbaçov, dünya gelişme sorunları üzerinde durdu ve ilerlemenin, evrensel çıkarların karşılanmasıyla ölçüldüğü yeni bir çağa girdiğimizi söyledi. Bunda tüm kalbimle ona katılıyorum ve öyle sanıyorum ki eğer tüm liderler, sözleriyle eylemleri birbirine uyacak şekilde, onun çözümlemelerine katılır ve BM bildirgesindeki ilkelere saygı gösterirlerse, gerçekten de insanlık tarihinde daha barışçı ve hayırlı bir döneme girmiş oluruz.

Bazılarının aşırı coşkusundan ya da kimilerinin kuşkuculuğunda doğabilecek BM'in etkinliklerini kısıtlayıcı görüşlere karşı sakınımlıyım. Çatışmaların durdurulması, silahsızlanma ve toplumsal ekonomik gelişme yolunda kalıcı ve geri döndürülemez ilerlemeler sağlamak için elimden geleni yapıyorum.

TORY'LERİ KİM YENECEK?

Gordon McLENNAN
Büyük Britanya Komünist Partisi Genel Sekreteri

Margaret Thatcher liderliğinde peşpeşe üç genel seçimi kazanan —1979, 1983, 1987— muhafazakârlar (Tory'ler) on yıldır Britanya'da erki ellerinde tutuyorlar. Bir sonraki genel seçimler, iki ya da üç yıl içinde yapılacak. Tory'ler yine mi kazanacak? Sol, kötü talihini yenemeyip yine muhalefette mi kalacak? Yoksa, bu ülkenin halkına bu kadar zarar veren thatcherizme bir son verip, muhafazakârları yenmek olanaklı mı? Komünistler, işçi hareketinin ve ilerici hareketlerin kimi bölümlerinde görülebilen kötümser ve kaderci eğilimlerin karşısına gerçeklerle çıkıyor ve thatcherci tırmanışın durdurulacağına inanıyorlar.

Muhafazakârların on yıl boyunca erkte kalması, kuşkusuz başbakanın kişisel popülerliğinin muhalefet liderlerinkinden daha fazla oluşuyla ya da partisinin herhangi özel bir çekiciliğiyle açıklanamaz. Asıl etken ülkemizdeki antidemokratik seçim sistemidir. 1945'den bu yana Britanya'da seçilmiş 13 hükümetten bir tanesi bile genel seçimlerde oyların çoğunluğunu almamıştır. Öncelikle, bu seçimlerde seçmenlerin yüzde 30'lara kadar varan bir bölümünün oy kullanmadığı belirtilmelidir. Muhafazakârlar, 1979 yılında, kullanılan oyların yüzde 43.9'unu alarak hükümeti kurdular. 1983 ve 1987'de de benzer yüzdeler kaydedildi. Yani, her üç seçimde de Tory'ler halkın çoğunluğundan temsil yetkisi alamadılar.

İngiliz seçim sisteminin çok önemli bir başka özelliği daha vardır: Seçmenlerin göreceli olarak küçük bir bölümünde parti tercihlerindeki değişiklik, seçim sonuçlarını büyük ölçüde belirler. Genel olarak, seçmenlerin çoğunluğu, tercih ettikleri büyük partiye oy vermeye devam ederler. Yeni seçmenlerle birlikte, parti tercihlerini değiştirerek seçim sonuçları üzerinde belirleyici bir etki yapanların sayısı tüm seçmenlerin aşağı yukarı yüzde 10'u kadardır. Bu oy yüzdesini parlamentonun (yüzer-gezer oylarca belirlenen) "marjinal" denilen sandalyeleri cinsinden ifade ederseniz, bu, 600 sandalyenin belki de 100'den fazlası anlamına gelecektir. Böylece büyük bir parlamento çoğunluğu sağlanabilir. Britanya'daki seçim sisteminin tüm bu antidemok-

ratik sonuçları açıkça ortaya konmazsa, 10 yıllık muhafazakâr erkten thatchercilerin Britanya halkının tümünü ya da çoğunluğunu kendi politika ve tutumlarının doğruluğuna inandırdıkları sonucu çıkarılabilir ki, gerçek bundan farklıdır.

Komünistler yaklaşık yarım yüzyıldır, seçmenlerin eğilim ve istemlerini daha tam ve daha doğru yansıtan *nispi temsil* sistemini savunmaktadırlar. Eğer Britanya'da bu sistem uygulansaydı, antidemokratik seçim sistemimizin mevcut sonuçları, yani sahip olduğumuz hükümetin türü çok farklı olurdu. Bu nedenle, ülkemizdeki işçi hareketinin ve öteki demokrasi güçleri ve örgütlerinin önemli bir kesiminin eskisinden çok daha güçlü bir biçimde nispi temsilden yana çıkmasını memnunlukla karşılıyoruz.

Bizim gibi, onlar da Tory'lerin 1979'dan bu yana üç kez azınlık oyuna— kabaca, kullanılan oyların yüzde 42'sine ya da tüm seçmenlerin yüzde 32'sinin oylarına— dayanarak hükümet olduklarının farkındadırlar. Bu rakamlardan açıkça anlaşılacağı gibi, seçmenlerin yaklaşık üçte birinin çıkarlarına uygun gözüken politikaları üreten bir hükümet, gelecek seçimler için kendine güçlü bir taban oluşturuyor. Kuşkusuz, thatcherci sosyal ve ekonomik politikalar, bazı seçmen kesimlerini maaşlar, vergi ayrıcalıkları ve tüketici istemlerinin karşılanması bakımından (bu sonuncusu kimi zaman gerçek maddi, ekonomik ve toplumsal değişimlerden çok, kredilerin genişletilmesi temelinde sağlanmış olsa da) memnun etmiştir. Milyonlarca evsahibi de Tory konut politikasından çıkar sağlamıştır çünkü sahip olunan evler, bu politika tarafından yaratılan konut sıkıntısı ve yüksek kira maliyetleri yüzünden değerli birer mülk ve spekülatif birer yatırım durumuna gelmiştir. Ancak, ipotek karşılıklarını da yükselten Tory ekonomi politikasının, öte yandan birçok ev sahibini kendinden uzaklaştırdığını da söylemek gerekir. Tory'ler sanayi ve kamu hizmetlerini özelleştirerek seçmenlerin önemli sayıda bir kesiminin de pay sahibi olmasına olanak verdiler. Bu; muhalefetin, özellikle de İşçi Partisi'nin bu sanayileri yeniden kamulaştırabileceği ve bu durumda pay senetlerinin değeri düşebileceği için, 10 milyon kadar insanın yani oy kullananların yaklaşık üçte birinin Tory'lere oy verebilmesi anlamına geliyor.

Bunlar, thatchercilerin 10 yıldır Britanya'da oynadıkları rolü açıklayabilecek nedenlerden birkaçıdır. Ancak, anlaşılması gereken bir şey daha vardır: Muhafazakârlar, toplumu ve içinde bulunulan topluluğu düşünmekten çok kendini düşünme, toplumun ve topluluğun yararlarından çok kendi çıkarını gözetme tutumunu teşvik ederek, sosyalist, demokratik ve insancıl konumlara karşı, *sürekli ve geniş çaplı bir düşünce kavgasını* sürdürmektedirler. Bu ideolojik saldırı, halkın çoğunluğunun tutumunda kesin bir değişiklik yaratmamış, ancak hükümetin varlıklı bir azınlıkla ilişkilerini güçlendirmiştir. Kamu mülkiyetine karşı yürütülen Tory kampanyası da, milyonlarca insanı duyarlı oldukları bir noktadan yakalamaktadır. Bu insanlar, kamu işletmelerindeki bürokrasiyi, kötü hizmeti, yüksek fiyatları ve verimsizliği görmüş ve bu işletmelerde, ödedikleri paranın karşılığını bulamamış insanlardır. Tory ideolojik saldırısı aynı zamanda sendikalar, kadın özgürlüğü, ırk ilişkileri, sivil özgürlükler, sosyal yardımlar ve benzeri konularda olduğu gibi bölücü, işçi sınıfı karşıtı, antidemokratik ve antisosyal düşüncelerin propagandasını da içermektedir. Ve yine bu propaganda, seçmenlerin bazı kesimleri üzerinde de başarı sağlamaktadır.

Tory cephaneliğinin bir başka güçlü silahı *şovenist propaganda*dır. Muhafazakârlar 1979 yılında erke geldikleri zaman, toplumda Britanya'nın dünya çapında bir güç olarak konumunun ve etkisinin zayıfladığı duygusu yaygın olarak hakimdi. Thatcherciler, Britanya'nın dünyada büyük devlet rolü oynaması için güçlü olması, nükleer silahlarını pekiştirmesi gerektiği konusunu sürekli olarak işlediler. Bir diğeri de şuydu: "Avrupa Topluluğu bürokratlarına karşı kendimizi savunmalıyız. Avrupa'yla daha yakın işbirliği ve bütünleşmeyi savunmakla birlikte bu, bizim bağımsız hareket etme yeteneğimizi etkilememeli."

Muhafazakârların Jingoizm (İngiliz saldırganlığı-ç.n.) noktasına varana dek milliyetçiliğe ağırlık vermeleri, 1982'deki Falkland Savaşı sırasında en üst noktasına erişti. İngiltere'nin, faşist Arjantin hükümetine karşı "kendini koruduğu" imajını yarattılar. Bunun, Margaret Thatcher ve Tory'ler için, son on yıldaki bir dönüm noktası olduğundan hiç kuşku yoktur. Çünkü bundan önce popülerliklerini yitirirlerken, bu noktada durum tersine döndü.

İşçi sınıfına ve yerleşik demokratik haklara yönelik 10 yıllık zalim thatcherci saldırıya karşın, Britanya'da Tory erkinin neden hâlâ sürdüğüne ilişkin bu kısa incelemede belirtmek istediğim son bir nokta da, kitle iletişim araçlarının rolüdür. Bunlar Britanya'da milyonlarca insanın düşünce ve davranışları üzerinde dev bir etkiye sahiptirler. Televizyon, radyo ve yüksek tirajlı gazeteler genellikle İşçi Partisi'nin ve demokratik hareketin değil, Tory'lerin tarafını tutmakta ve onların politika ve görüşlerini desteklemektedirler.

Tüm bunlara karşın, komünistler, Tory politikalarına karşı çıkan politik partiler arasında daha büyük ölçüde bir amaç birliği sağlanmasıyla, mevcut hükümetin gelecek genel seçimlerde yenilebileceğine inanıyorlar. *Muhafazakârlara karşı olan güçlerin bölünmüşlüğünün, onların* (Tory'lerin) işini kolaylaştırdığı kuşkusuzdur. Muhalefet güçlerinin parlamento dışı eylemlerde işbirliği yapmayı ve seçimlerde tek aday üzerinde anlaşmayı başaramamaları, Sağ'ın parlamento çoğunluğunu korumasında yardımcı oluyor.

Bütün bunlar Britanya halkının çoğunluğu için ne gibi sonuçlar getiriyor? Yanıt şudur: İşsiz sayısı üç kat artış göstererek iki milyonun üzerine çıkmıştır. Yaklaşık 15 milyon insan yoksulluğa itilmiştir. Sosyal hizmetler ve kamu hizmetleri, toplumun büyük kesimi için çok acı sonuçlar getirecek şekilde kötüleşmektedir. İşçi çocukları için eğitim olanağı vahşice ortadan kaldırılmaktadır. Ulusal sağlık hizmetlerinden yararlanma olanakları ve hizmetin kendisi bozulmaktadır ve yeni seçim vergisi, uygulamaya konulduğu taktirde, milyonlarca insana daha büyük ekonomik güçlükler getirmenin yanısıra, tüm vatandaşların sivil özgürlüklerine ve demokratik haklarına da bir saldırı anlamına gelecektir.

İşçi sınıfı hareketi ve halk güçlerinin savaşımı açısından, yerleşik demokratik hakların yalnızca kırpılmakla kalmayıp, tümüyle ortadan kaldırılması ciddi bir sorundur. Örneğin, Britanya sendika hareketinin bir bölümü olan Dover denizcilerinin son ekonomik eyleminde; gerici, emek düşmanı yasalar, gerçekten de öteki sendika ve işkollarındaki sendikacıların yanısıra kendi sendikalarının üyelerinin bile eylemcilere destek vermesini çok güçleştirmiştir.

Tory erki altında, İngiliz dış politikası konularında da gerici bir tutum sergilemektedir. "Yıldız Savaşları"ndan tutun da Akdeniz'de Libya uçaklarının Ameri-

kalılar tarafından kışkırtıcı bir biçimde düşürülmesine dek, İngiliz politikası dalkavukluk derecesinde Amerikan yanlısıdır. Ve Güney Afrika'da ırkçı hükümeti ve ırk ayrımcılığını desteklemede İngiliz hükümeti, ABD yönetiminden bile daha ileri gitmiştir. Benzer bir tutum, öteki ulusal kurtuluş hareketleriyle ilişkilerde de geçerlidir.

Bunlar halkın çoğunluğu için genel ve gerçek sonuçlardır. Muhafazakâr hükümet, yalnızca bir azınlığın sosyal ve ekonomik istemlerini karşılamakta; fakat, çoğunluğun görüş ve önyargılarına ideolojik olarak denk düşebilmektedir. O halde, bunca zaman bu biçimde devam etmesi nasıl mümkün olmuştur?

Sol ve işçi sınıfı hareketi ile, barış hareketi, ırk ayrımcılığı ve ırkçılık karşıtı hareket, emekli hareketi, kadın hareketi, öğrenciler ve kiliseler de içinde olmak üzere öteki demokratik güçler ülkemizde önemli etkileri olan örgütler ve hareketlerdir. Bunların tümü de, şu ya da bu biçimde, Tory politikalarına karşı mücadele etmektedirler. Bazı durumlarda gerici yasaların çıkarılması geciktirilmiş, halk düşmanı eylemler bir dereceye kadar sınırlanmış ya da engellenmiştir. Ama bir bütün olarak bu muhafazakâr hükümetten kaynaklanan saldırılar durdurulamamıştır. Çünkü bu, yalnızca antitory demokratik güçlerden değil, Tory partisinin içinden de gelen her türlü muhalefeti ezmeye çalışan acımasız, antidemokratik bir hükümettir. Ve kabinedeki bakanların büyük çapta değiştirilmesi parti içinden gelen eleştirileri boğma çabalarının kanıtıdır.

Sol'un çoğunluk tarafından desteklenmeyen bazı istemleri ve tutumları, elbette vardır. Örneğin, tek taraflı nükleer silahsızlanma ve nükleer olmayan savunma politikası, belli sanayilerin kamulaştırılması, sendikal hareketin bazı bölümlerinin ileri sürdüğü ücret ve aylık istemleri ve solun demokratik istemlerinden bazıları bunlar arasındadır. Ama burada en önemli soru şudur: Sol'un bu istemleri işçiler ve demokrasi hareketi tarafından çoğunluğun desteğini kazanacak şekilde savunulabilir mi? Sanmıyoruz.

Temel bir sorunumuz da şudur: İşçi sınıfı hareketinin kitle örgütleri, İşçi Partisi ve sendikalar, *abartmadan söylersek, ağırlıklı olarak, yığınsal sınıf savaşımı düşüncesinin değil, sosyal demokrat bir bakış açısının etkisi altındadırlar.* Bu, komünistlere ve yığınsal demokratik sınıf savaşımının yaşamsal gerçeğini bilenlere; İşçi Partisi'ni ve sendika hareketini halk içinde yürütülecek yığın savaşımına ve parlamento dışı yığın eylemine kazanmak için sürekli çaba gösterme ağır sorumluluğunu yüklemektedir.

Şimdi klasik bir konuya, seçim vergisine[1] dönelim. Bizce ve İşçi Partisi içindekiler de dahil, Sol'da yer alan pek çok kişinin görüşüne göre bu, hükümeti ölümcül bir biçimde yaralayan Tory yasalarının ve politikasının öteki bazı alanlarından farklı olarak bu yasa, ülkemizdeki 36 milyon insanı, hemen hemen tüm seçmenleri ters yönde etkilemektedir. Politik partiler aracılığıyla bu konuda halk arasında yürütülecek geniş tabanlı bir kampanyanın, halkın hükümete karşı tutumunu ve bakışını değiştirebileceğine inanıyoruz. Fakat İşçi Partisi'ni bu tür bir mücadeleye katmak

(1) Seçim vergisi,mali koşulları ne olursa olsun her seçmenin yerel teşkilata aynı vergiyi ödemesi temelinde çıkarılmaktadır. **(Derginin Notu)**

çok zordur ve onun böyle bir savaşıma katılmaması durumunda, olası fırsatlar Tory'ler lehine kaçırılmış olacaktır.

Sendikal hareket de bu alanda yapabileceği katkıyı yapmamaktadır. Sendikaların politik savaşımda yer almamaları gerektiğini savunan sosyal demokrat düşüncenin etkisiyle ve bazıları sendikalara yönelik Tory saldırılarının sonucu olan iç sorunlarla uğraşmalarından dolayı, sendikalar, seçim vergisine ve hükümetin Britanya halkına yönelik diğer saldırılarına karşı savaşımda oynayabilecekleri rolü oynamamaktadırlar.

Britanya işçi hareketinin bugünkü durumu üzerine de bir iki şey söylemek gerekiyor. Bu hareket içinde, genel olarak üç ana politik akım vardır: Sağ, komünistlerin de bir parçasını oluşturduğu geniş sol ve sekter sol. Sanırım öteki kapitalist ülkelerde de kendini gösterebilen göreceli olarak yeni bir fenomen, sekter, aşırı-sol eğilimin daha güçlü olmasıdır. Bu, bizim için, özellikle de ideolojik bir hükümet olan thatcherci hükümetin işçi sınıfı hareketinin ve demokratik güçlerin her türlü dağınıklığından avantaj sağladığı bir yerde, işçi sınıfı ve ilericilerin geniş birliğini elde etmeyi eskisinden daha da güçleştiriyor.

Bu durumda asıl sorun, hem sol, hem de bir bütün olarak işçi sınıfı hareketi içinde yeterince ciddi bir stratejik anlayışın ve tartışmanın olmayışıdır. Bu, bugün politikasını yeniden gözden geçirmesi bu sorunun üstesinden gelinmesine her ne kadar bazı katkılar yapabilecekse de, işçi sınıfının yığınsal örgütü olan İşçi Partisi içinde özellikle kendini göstermektedir. Öte yandan, muhafazakar hükümetin yaptıkları stratejik bir anlayışa dayanıyor. Bu strateji, bir azınlığın elinden şimdiye dek alınabilmiş tüm güç ve zenginliği onlara geri vermeyi ve Thatcher'in dediği gibi, Britanya'da bir politik güç olarak "sosyalizmi yok etmeyi" amaçlamaktadır.

Bu koşullarda, sosyalizm doğrultusunda sosyal ve politik değişimlere yönelik, Tory'lerinkine *karşıt bir stratejiyi, bir demokratik alternatifi* geliştirmek, tartışmak ve bunun için savaşım vermek yaşamsal bir önem taşımaktadır. İşçi Partisi, yukarıda belirtildiği gibi, politikasını yeniden gözden geçirirken çok sınırlı biçimde bunu yapmaya çalışmaktadır. Ama bu politika yenilemesinin sonucu, Sol'un ve genel olarak İngiliz politikasının, ülke yaşamının bu dönüm noktasında çok büyük gereksinim duyduğu çok-yönlü strateji olmayacaktır.

O halde, Komünist Partisi'nin bugünkü rolü konusunda ne düşünüyoruz? Komünist Partisi, tüm önemli politik sorunlar etrafında en büyük demokratik yığın savaşımını örmeye ve ivedi politikalar yanısıra, daha uzun erimli bir strateji de geliştirmeye çalışmalıdır. İşçi ve demokratik hareketimiz içinde eğer bunlar için mücadele edilir ve kazanılırsa, Tory'lerin gelecek genel seçimlerde yenilmesi garantilenebilir ve Britanya, yüzyılın sonuna kadar Thatcher'in çizdiğinden çok farklı bir rotaya sokulabilir.

Komünistler için, Tory hükümetine karşı sürdürülen kavgada, tüm temel konularda yığınsal bir sınıfsal ve demokratik savaşımın geliştirilmesi, şu iki nedenle temel alınmalıdır: Birincisi, belirli politikaları teşhir etmek, durdurmak, geriletmek ya da yenilgiye uğratmak; ikincisi, bu eylemin bir sonucu olarak, toplumsal ve politik bilinçlenmeyi geliştirmek, bunu yaparken daha yüksek bir toplumsal ve politik bilinçlenmenin toplumda, seçimler dahil bir çok yoldan sağlanacağını bilmek.

Gördüğümüz gibi, *sol muhalefette kalmaya mahkûm değildir.* Ama, milyonlarca insanın kendi çıkarları için kollektif savaşım içinde yeralmasını sağlamadıkça ve halk arasında işçi hareketinin bugünkü politikasından daha büyük bir yakınlık bulacak alternatif demokratik politikalar geliştirilmedikçe, muhalefette kalacaktır: Fakat buna ek olarak işçi hareketi, savaşım ve politika geliştirmekte öteki parti ve hareketlerle dava ve işbirliği de sağlamalıdır.

Britanya'da, eğer Tory'ler gelecek genel seçimlerde yenilecekse, sol ve ilerici güçler arasında ortak amaç, hedef ve eylemleri gözeten yeni bir başlangıca acil olarak ihtiyaç vardır. Komünistlere göre, burada muhalefet partileri arasında bazı seçim anlaşmaları gerekli olabilir. Parlamentoda antitory bir çoğunluk sağlamak amacıyla başlıca muhalefet partileri arasında yapılacak bir *seçim anlaşması ya da bağlaşıklığı,* bize göre, eğer ortak savaşım ve politik tartışma sürecinin bir sonucu olarak görülürse, elde edilebilir bir olanaktır. İstediğimiz türden politik anlaşmayı ve seçim anlaşmasını elde etme sürecinde kuşkusuz büyük güçlükler vardır, ama bu güçlükler karşısında gerilemek Britanya halkının umudunu kırmak ve dördüncü Thatcher dönemine kapıyı açmak demektir.

Bize göre, *üzerinde geniş bir görüş birliği sağlanması olanaklı bir dizi konu ve sorun vardır:* Toplumda daha geniş bir demokrasi; yeni bir dış politika ve Britanya'ya dünyada yeni bir rol; kamu hizmetlerinin genişletilmesi ve iyileştirilmesi; ekonomik ve endüstriyel modernleşme; toplumda daha fazla eşitlik bunlar arasındadır. İşçi Partisi, demokratlar, komünistler, yeşiller ve milliyetçi partiler arasındaki politik deklarasyonlar da belli konular üzerinde bir ölçüde anlaşma noktaları bulunmuştur: Örneğin; bir nispi temsil sistemi getirmeyi de kapsayan anayasal reform, endüstriyel ve bilimsel yenilenme ve modernleşmeyi teşvik eden bir ekonomik politika, fırsat eşitliği ve her türlü ayrımcılığa son vermek, yoksullukla mücadele önlemleri. Bize göre, yeni bir Tory zaferini önlemenin önemi öylesine büyüktür ki, Britanya'nın farklı bir rotaya girmesini isteyen tüm politik partilerin ve demokratik güçlerin 1989 yılında İngiliz politikasına yaklaşımlarını bu belirlemelidir.

Başlıca politik konular etrafında şekillenen çoğunluk önümüzdeki genel seçimlerde etkisini nasıl gösterebilir? Gelecek genel seçimlerin en iyi sonucu, 1979, 1983 ve 1987'de de savunduğumuz gibi, bir İşçi Partisi çoğunluğu olurdu. Ancak daha önceki genel seçimlerde, bizim istememize ve işçi hareketinin savaşımına karşın, bu sonuç gerçekleşmedi. Bir İşçi Partisi çoğunluğu elde edemezsek bile. İşçi Partisi'nin başbakanlık da içinde bakanlıkların büyük çoğunluğunu elinde tuttuğu bir hükümet, bazı başka demokratik güçlerle yapılan anlaşmalara dayalı da olsa, bir başka dört ya da beş yıllık thatcherci iktidardan milyon kere daha iyidir.

Britanya özelinde neyin olanaklı olduğuna ilişkin örneklere şimdiden sahibiz. Komünistlerin Britanya'nın öteki bölgelerinden, özellikle de sendika hareketi içinde daha fazla etkili olduğu İskoçya'da Tory'lerin kökü kazınmıştır. Bunlar 71 sandalyeli yerel parlamentoda yalnızca 10 milletvekiline sahiptirler. Bu durumu kabaca İskoç ulusal duygularının ya da toplumsal ve ekonomik yoksunluğun bir sonucu olarak görmek (her ikisi de güçlü etkenler olmasına rağmen) yanlıştır. İskoçya'da uzun bir zamandan beri politik savaşım, İskoç halkının belirleyici bir kesiminin sendikaların, işçi sınıfı ve işçi partisi hareketinin ve daha geniş demokratik hareketlerin eylemleri-

ne ve politikalarına destek verdiği bir biçimde yürütülmektedir. Bu, Britanya'nın tümünde olmasını hedeflediğimiz bir gelişmedir.

Uluslararası sorunlarda sol, Britanya'nın rolüne ilişkin derin kaygı ve kızgınlık duymakta, ama öte yandan dünyadaki ilerici gelişmeler tarafından cesaretlendirilmekte ve iyimserliğe kapılmaktadır. Bu çelişki, Britanya'nın dünyadaki ilerici gelişmeler doğrultusunda yer almadığı, on yıllık Thatcher hükümetinin bir sonucudur.

Yine de, Mihail Gorbaçov'un barış ve silahsızlanma, değişik sosyal sistemlere sahip ülkeler ve hükümetler arasında yapılacak işbirliği temelinde gerilim odaklarının ortadan kaldırılması ve öteki global sorunların çözülmesi için yaptığı girişimler ülkemizde sıcak bir biçimde karşılanmıştır.

Öte yandan, Gorbaçov çağına en çabuk ayak uydurduğu görülen politikacı da yine Bayan Thatcher'dir. Onu ilk ziyaretinde İngiltere'de ağırlaması ve son genel seçimler öncesinde Sovyetler Birliği'ne yaptığı ziyaret Britanya halkının gözünde Thatcher için çok önemli bir artı puan olmuştur. O, böylece Başkan Gorbaçov'un silahsızlanma önerilerine ve Sovyetler Birliği'ndeki ekonomik ve demokratik değişim politikalarına katıldığı izlenimi yaratabilmiş ve bu tutumu için halktan belli bir destek alabilmiştir. Oysa Thatcher'in nükleer ve klasik silahlar alanında kararlılıkla izlediği politikalar Gorbaçov'un önerileriyle taban tabana zıttır ve O, Sovyetler Birliği'nde demokrasi daha da genişletilirken, Britanya'da demokrasiyi kısıtlamaktadır.

İşçi Partisi'nin tek taraflı nükleer silahsızlanma, nükleer olmayan savunma, silahların azaltılması ve benzeri politikaları, Gorbaçov'un önerilerine, Thatcher'ın politikalarından çok daha fazla uyum göstermektedir. Bununla birlikte, İşçi Partisi'nin ve işçi sınıfı hareketinin Sovyet barış girişimlerine ve öteki önerilere, olabileceği ve olması gerektiği kadar çabuk ve olumlu tepki gösterdiğini sanmıyoruz. Bunun nedeni, öyle görülüyor ki, İşçi Partisi'nin, özellikle de silahsızlanma alanındaki ilerici politikalarının, parti yönetimince yalnızca biçimsel olarak desteklenmesi ve bunların onlara belli bir ölçüde parti tabanı ve barış hareketi tarafından dayatılmasıdır. Bu yüzden onlar bu politika için, kendilerine halkın güvenini ve desteğini kazandıracak bir bağlılıkla savaşmıyorlar. Bu, aynı zamanda, İşçi Partisi'nin Üçüncü Dünya ülkeleri ve sosyalist ülkelere ilişkin tutumu için de geçerlidir.

Bir örnek vereyim: Yakın zamanlarda Britanya'da işçilerin ve demokrasi hareketinin, ulusal kurtuluşa ilişkin, ırkçılık ve ırk ayrımcılığına karşı görüşlerinin en önemli ifadesi Wembley'deki "Mandela'ya Özgürlük" konseriydi. Bu konsere, Britanya'da büyük bir kitle katılımı oldu ve dünyada geniş yığınlarca izlendi. Neil Kinnock ve İşçi Partisi'nin öteki yöneticileri oradaydılar, ama konser onların bir girişimi değildi. Ve eğer işçi hareketimiz, Nikaragua'yla ve öteki Üçüncü Dünya ülkeleriyle dayanışma, silahsızlanma, sosyalist ülkelerle işbirliği gibi konularda girişimciliği ele alsaydı, bunun politik bir etkisi olurdu.

Mihail Gorbaçov'un Aralık ayında BM'de yaptığı konuşma, uluslarası ilişkilerde soğuk savaşa son vermek için gerçek bir fırsat, gezegenimizdeki tüm insanlar için yeni umutlar ve düşler yarattı. Britanya, Sovyetler Birliği'nin yaptığı gibi, silahsızlanma ve öteki politika alanlarında tek yanlı adımlar atarak, bu düşlerin gerçekleş-

mesine katkıda bulunacak bir uluslararası rol oynayabilirdi, ırkçılığı ve ırk ayrımcılığını desteklemekten vazgeçerek, sosyalist ülkelerle dinamik politik ve ekonomik işbirliği geliştirebilir, Üçüncü Dünya ülkeleriyle yeni bir ilişki kurabilirdi. Britanya'nın böyle bir rol oynaması, büyük ölçüde, Tory'lerin gelecek seçimlerde yenilip, ülkeyi son on yılda izlediğinin tersi bir rotaya sokacak bir hükümetin işbaşına gelmesine bağlıdır.

Batı Avrupa'nın tümünde sol, bizim Britanya'da karşılaştığımız görevlere benzer görevlerle karşı karşıyadır. Fakat, Britanya'nın dünyadaki rolü ve thatcherizm'in dünya çapındaki etkisi, bizim karşılaştığımız sorunları daha keskin ve daha önemli kılmaktadır. Ülkedeki antitory çoğunluğun parlamentoda da bir antitory çoğunlukta ifadesini bulması için, İşçi sınıfının ve demokratik hareketin karşısına çıkan sorunlara göstereceği tepki, muhafazakar iktidara son vermek isteyenlerin eylem, amaç ve işbirliği temelinde yükseltilmelidir.

AVRUPA'DA ASKERSEL DENGE

Varşova Antlaşması Örgütü: Gerçekler

Ocak 1989'da Varşova Antlaşması'na Üye Devletler Savunma Bakanları Komitesi "Varşova Antlaşması Örgütü ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün Avrupa'da ve komşu denizlerdeki silahlı kuvvetlerinin ve silah yığınaklarının karşılıklı güçleri üzerine" bir bildiri yayınladı. Bulgaristan Ulusal Savunma Bakanı ve Bulgaristan Komünist Partisi MK Politik Büro Üyesi, General Dobri DZHUROV, WMR'nin sorularına verdiği yazılı yanıtlarda bu belgeyi değerlendirdi.

□ **"Askersel Kartları" masaya açan bu yeni belgenin zamanlamasını nasıl açıklıyorsunuz?**

□ Geçen Aralık ayında, Sofya'da toplanan savunma bakanları konseyinin onayladığı bu belge gerçekten de eşsizdir. Varşova Antlaşması Örgütü'nün (VAÖ) birleşik silahlı kuvvetlerinin hedefleri ve ayrıntılı rakamlarının, Avrupa'daki NATO konvansiyonel potansiyeline ilişkin değerlendirmemizle birlikte açıklanması, Avrupa ve dünya kamuoyuna bu iki bağlaşma arasındaki gerçek güçler dengesi konusunda bir fikir vermekte, VAÖ'nün "kesin askersel üstünlüğü" ve "Sovyet askersel tehdidi" şeklindeki Batı iddialarının önyargılı ve temelsiz olduğunu göstermektedir. Bu, söz konusu belgenin çok büyük askersel ve politik önemini açıklar.

VAÖ, "askersel kartlarını" göstermeye yaklaşık üç yıl önce karar verdi ve bu, Danışma Konseyi'nin Budapeşte toplantısında NATO ülkelerine ve Avrupa devletlerine önerdiği Avrupa'da konvansiyonel güç indirimi programında yansıdı. Bu öneri, Mart 1988'de Sofya'da toplanan VAÖ dışişleri bakanları konseyi tarafından koşulsuz olarak yinelendi. Aynı yılın Mayıs ayının sonlarında, ülkelerimiz, hem kendi silahlı kuvvetlerimize ilişkin verileri, hem de Avrupa'daki NATO konvansiyonel potansiyeline yönelik değerlendirmelerimizi açıklamaya hazırdılar.

Ancak bu, geçen yıl, hem Haziran'daki Politik Danışma Konseyi'nin Varşova toplantısında, hem de, Ekim'deki savunma bakanları konseyinin Prag toplantısında çeşitli nedenlerden dolayı olanaklı olmadı.

Birincisi; konuyla ilgili ABD ve NATO yönetimlerinin olumsuz tutumları.

İkincisi; rakamlar üzerine Batı tarafından başlatılan yararsız tartışmalardan dolayı 15 yıldır sonuçsuz bir biçimde devam eden Orta Avrupa'da güç indirimi konusundaki Viyana görüşmelerinin umut kırıcı deneyimi,

Üçüncüsü; Viyana'da 23 ülke arasında, Avrupa'da konvansiyonel güç indirimi görüşmelerinde izlenecek tutum konusunda yapılan toplantılar sırasında ve Viyana'daki AGİK toplantısında NATO üyesi ülkelerin çıkarttığı güçlükler. Öte yandan, Avrupa'daki konvansiyonel silahlar konusundaki verilerin VAÖ tarafından tek taraflı olarak açıklanmasının söz konusu iki uluslararası forumun işini güçleştirebileceği endişesi de vardı.

Fakat, önerimizi geri çeviren NATO yöneticileri 25 Kasım 1988'de kendi belgelerini açıkladılar: "Avrupa'daki Konvansiyonel Güçler: Gerçekler." NATO Genel Sekreteri General Manfred Woerner, Brüksel'deki örgüt genel merkezinde yaptığı basın toplantısında bu hareketi, VAÖ'nün de benzer bilgileri yayınlaması için bir çağrı olarak niteledi. Bunun nedeni apaçıktır, zira NATO uluslararası ilişkilerde ahlaksal ve doğru olan ne varsa hepsini hiçe saymaktadır. Bu belge, bize karşı ideolojik saldırıyı tırmandırmak için kullanılmıştır.

VAÖ üyesi ülkeler savunma bakanları konseyi, Aralık 1988'deki toplantılarında, NATO'nun bu tür eylemlerinin, bizim belgelerimizi açıklamaktaki gecikmemizin bilinen nedenlerine saygı göstermediklerinin kanıtı olduğuna işaret etti. Tüm bunlara karşın durum değerlendirilerek, Viyana AGİK toplantısının kapanışından ve konvansiyonel güç indirimi konusunda yetki vermek üzere 23 ülke arasında yapılan görüşmelerin tamamlanmasından sonra, 30 Ocak 1988'de, veriler açıklandı. Bu karar, bizim, tüm güvenlik, silahsızlanma ve silahların denetimi konularında Batı'yla yapıcı, içten ve dürüst diyaloğa hazır oluşumuzun ve iyi niyetimizin yeni bir kanıtıdır.

☐ VAÖ ve NATO rakamlarının karşılaştırılması neyi gösteriyor?

☐ VAÖ ülkelerinin bildirgesinden anlaşıldığı gibi, Avrupa'daki askersel denge kaba bir eşitlik olarak nitelendirilebilir ve taraflardan hiçbiri kesin bir üstünlük sağlama yeteneğine sahip değildir. Bildirge, aynı zamanda, makul bir savunma yeterliliği düzeyinde istikrar sağlamak için, bugün Avrupa'da orduların ve silahların aşırı yığılmışlığında ciddi bir azaltma yapmanın gereğini de vurgulamaktadır.

Dengesizlik ve eşitsizlik Batı propagandasının en sevdiği konulardır ve bu propaganda çerçevesinde doğal olarak aralarında taktik füze fırlatıcıları, hava savunma avcı uçakları, piyade savaş taşıtları, zırhlı personel taşıyıcıları ve toplar da bulunan bazı silahlarda Varşova Paktı ülkelerinin üstünlüğünü yineleyip durmaktadırlar. Fakat VAÖ, bazı tip silahlardaki eşitsizliği hiçbir zaman yadsımamıştır. Sorun, Batı'nın, bizim sözümona üstünlüğümüzü göstermek için Varşova Paktı kuvvetlerinin rakamlarını yapay birbiçimde şişirirken NATO için bunları olduğundan küçük göstermesindedir. NATO, aynı zamanda öteki silahlarda daha üstün olduğunu da unutmaktadır: Taktik savaş uçaklarında, denizden havalanan kuvvetlerde, savaş helikopterlerinde, antitank füze fırlatıcılarında ve geniş yüzeyli gemilerde çok ileridedir.

Batı, VAÖ ülkelerinin, bir bütün olarak güçler dengesinde NATO'nun, başlıca

askersel alanlardan biri olan deniz kuvvetlerinin de hesaba katılması isteğini reddetmeye devam etmektedir.

NATO savlarının tersine, Balkanlarda ve Doğu Akdenizde karşılıklı güçler oranı bizim için çok elverişsizdir ve askersel açıdan bölgenin coğrafyası Varşova Paktı kuvvetlerinin konuşlanmasını kolaylaştırır özellikte değildir.

□ **Bildirge Avrupa'da güvenliği etkileyen tüm askersel birlikleri hesaba katıyor mu?**

Evet, katıyor. Bizim incelemelerimiz deniz kuvvetlerini de içine almakta. Batı ise, Viyana kararına göre bunların görüşmeler kapsamına girmediğini ileri sürmektedir.

Biz, bunun karşılığında, görüşmelerin gündemini değil, Atlantik'ten Urallar'a kadar, komşu denizler ve nehirler de içinde Avrupa'da konuşlandırılmış konvansiyonel güçler arasındaki gerçek ilişkiyi gözönünde bulundurduğumuzu açıklıyoruz. Güçler arasındaki nesnel ilişkiyi önemsememek olanaksızdır. Çünkü bu, Avrupa'nın ve dünyanın güvenliği, silahsızlanma ve silahların denetimi stratejileri için can alıcı bir önem taşımaktadır. Dünya kamuoyu Doğu-Batı ilişkilerinin daha önemli yanları konusunda tam bir bilgi sahibi olmalıdır.

□ **Açıklanan verilerin, Atlantik'ten Urallar'a kadar olan bölgede ordu birliklerinde ve konvansiyonel silahlarda indirim sağlamak için yapılan Viyana görüşmelerine nasıl etki yapabileceğini düşünüyorsunuz?**

□ Bildirge'de açıklanan rakamlar, bir bölümü VAÖ'nün, öteki bölümü NATO'nun lehine olan, tarihsel süreçte ortaya çıkmış eşitsizlik ve dengesizliklere ilişkin gerçek verileri ortaya koymaktadır. Bunlar, Avrupa'da ve dünyada istikrar ve güvenliği güçlendirmek amacıyla konvansiyonel silahlı kuvvetlerde ciddi indirimler yapma görüşmelerine akılcı bir temel oluşturmaktadırlar.

Ne yazık ki, NATO çevrelerinden gelen tepkiler, onların, her iki bağlaşmanın savaş güçlerini değerlendirmede art niyetli ve seçici yaklaşımlarından vazgeçmeyeceklerini gösteriyor. Büyük bir olasılıkla, silahlı kuvvetlerde kendilerinin kesin üstünlüğe sahip oldukları bölümleri görüşme dışı bırakıp, VAÖ'nün ileride olduğu alanlarda yoğunlaşacaklar.

Onların asıl amaçları geçen Mart ayında başlayan görüşmeleri, stratejik üstünlük sağlayacak ve VAÖ'ye eşitsiz bir güç indirimini kabul ettirecek şekilde Batı'nın işine yarayan bir yola sokmaktır.

Ama iyimser düşünürsek; görüşmeler konusunda yetki verilmesiyle birlikte, taraflar arasındaki farklılıkların giderilmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır.

□ **Son zamanlarda birçok sosyalist ülke ordularını azaltarak ve savunma bütçelerinde önemli indirimler yaparak somut tek yanlı adımlar attılar. Bu tedbirlerin askersel ve politik alandaki yankıları nelerdir?**

□ Bunlar çok önemlidir. Örneğin; Sovyetler Birliği, Batı Almanya ordusunda bulunanların 2 katı kadar tankı devre dışı bırakacak ve yine Batı Alman ordusu kadar asker ve subayı terhis edecektir. Bir bütün olarak VAÖ üyesi ülkeler, yeni tarihsel bir gerçek yani; aşırı imha kapasitesinden, makul yeterlilikte savunma ilkesine dö-

nüş doğrultusunda önemli bir adım olarak kendi silahlı kuvvetlerinde çok büyük indirimler yapacaklardır.

Bu tür indirimler, kuşkusuz, SSCB ve öteki sosyalist ülkelerin politikalarında, Avrupa'nın ve dünyanın genel ikliminde daha güvenilir ve etkin bir biçimde iyileşmeler sağlamasını getirecektir. Bunlar, yeni politik anlayışın gerçekleşebilir, düşüncelerini kavramada ve sosyalist ülkelerde perestroyka'y, güçlendirmede ana halkalardır.

☐ Bugünkü Varşova Antlaşması doktrininin sağladığı yenilikler nelerdir ve bunlar Bulgar Silahlı Kuvvetleri'nin yapısında ve görevlerinde nasıl yansımaktadırlar?

☐ Yeni doktrin savunmaya yöneliktir: VAÖ ülkeleri, silahlı bir saldırıya karşılık verme hakkını saklı tutarak hiçbir zaman, hiçbir koşulda hiçbir devlete ya da bağlışıklarına karşı askersel operasyona girişmeyeceğini ve nükleer silahlara ilk başvuran taraf olmayacağına güvence vermiştir. Hiçbir ülkeden ne toprak talebimiz vardır, ne de herhangi bir ulusu düşman olarak görmekteyiz. Başta gelen görevimiz savaşı olanaksızlaştırmaktır.

Gerçek, eşit ve evrensel güvenliği sağlama yolunun silahlı cepheleşmeyi olanaklı olan en düşük düzeye, makul yeterlilikte kollektif savunma düzeyine indirmekten geçtiğini düşünüyoruz.

Bulgar ulusal ordusu tümüyle yukarıdaki ilkelere uygun olarak geliştirilip eğitilmekte ve ülkenin savunması aynı şekilde örgütlenmektedir. İnsan gücünde ve silahlarda yapılacak indirimler açıklanmıştır ve ordu yeniden yapılandırılmaktadır. Operasyon ve savaş eğitimleri, birliklerin politik eğitimleri, seferberlik sistemi, askersel altyapının geliştirilmesi ve öteki çalışmalar savunma hedefleriyle bağlıdır.

☐ Bu tek yanlı adımlar askersel dengeyi bozarak öteki tarafa üstünlük sağlamayacak mı? Bunlar, sürekli askersel denge kavramına zarar vermiyorlar mı?

☐ Dünya topluluğu geliştikçe, askersel üstünlük sağlama hırsının saçma olduğu giderek daha açık bir biçimde görülmektedir. Yüksek düzeyde bir stratejik denge insanlığın geleceği için bir tehdittir. Yani güvenlik modeli, ağırlığı askersel güçten politik, bilimsel, teknolojik, toplumsal, entellektüel ve moral faktörlere kaydırmaktadır.

Sorunun bir başka yönü daha vardır: Güçler dengesinde, uluslararası kalıcı barış ve güvenliği etkilemeden değişiklikler yapılması için yeterince geniş bir hareket alanı vardır. Yani, birleşik silahlı kuvvetlerimize net bir savunma görünümü vermek için yaptığımız değişiklikler onların, Varşova Paktı üyesi ülkelerin savunmasını garanti etme yeteneğini ortadan kaldırmamaktadır.

Askersel bütçelerde, insan ve silah gücünde yapılan indirimler, elbette tek yönlü olamaz ve NATO ülkeleri de gerektiği biçimde karşılık vermelidir. Bunların göstereceği tepki, belki de, silahlı cepheleşmenin düzeyini düşürme sürecindeki dinamiklerin en önemli etmenidir.

TABLO

AVRUPA'DA VE KOMŞU DENİZLERDE VAÖ VE NATO'NUN SİLAHLI KUVVETLERİ VE BAŞLICA SİLAH YIĞINAKLARI ARASINDAKİ KARŞILIKLI İLİŞKİ

I. SİLAHLI KUVVETLERİN GÖRECELİ GÜÇLERİ
(1000 insan)

Komuta ve denetim Kademeleri: General kadrosu (Baş komutanlıklar), savunma bakanlığı daire ve müdürlükleri	30.2	1/1.6	49.47
Kara kuvvetleri, hava indirbirliklerime ve kara havacılığı	1.823.5	1/1.2	2.115.36
Hava savunma kuvvetleri	550.5	4/1	137/7
Hava kuvvetleri	425.1	1/1.1	482,3
Deniz kuvvetleri	338.0	1/2	685.0
Merkezi komuta ve denetim kademelerine bağlı birimler (haberalma, muhabere, savaş radyo-elektroniği, yüksek eğitim kuruluşları, vb.)	225.4	2.3/1	96.9
Lojistik birimleri ve silahlı kuvvetlei işletmeleri	146.3	1.7/1	87.5
Sivil (Territoryal) savunma kuvvetle	34.1	5.7/1	6.0
Avrupa ve komşu sulardaki silahlı ı v-vetlerin TOPLAM gücü	3.573.1	1/1	3.660.2

NOT: İçişleri bakanlıklarına bağlı ;ersonel (Jandarma) ve sınır güvenlik birimleri VAÖ ve NATO silahlı kuvvetlerinin toplam gücüne katılmamıştır.

II. — BAŞLICA SİLAH YIĞINAKLARININ KARŞILIKLI İLİŞKİSİ

	VAÖ	Karşılıklı Oranları	NATO
Hava kuvvetleri, hava savunma kuvvetleri ve deniz kuvvetlerine bağlı taktik savaş uçakları	7.876	1.1/1	7.130
Bu gruptan yalnızca hava kuvvetlerine ve hava savunma kuvvetlerine bağlı taktik savaş uçakları	5.355	1/1	5.450
Hava avcı uçakları Yer hedeflerine karşı kullanılamayanlar	1.829	36/1	50
Denizden kalkışlı savaş uçakları	692	1/2.4	1.630
Hava kuvvetlerindeki ve deniz taktik havacılığındaki hücum uçaklarının toplam sayısı (bombardıman, muharebe-bombardıman, yer saldırı uçakları)	2.783	1/1.5	4.075
Deniz kuvvetlerindekiler de içinde savaş helikopterleri	2.785	1/1.9	5.270
Taktik füze fırlatma sistemleri	1.608	11.8/1	136
Tanklar	59.470	1.9/1	30.690

Antitank füze fırlatma sistemleri	11.465	1/1.6	18.070
Piyade muharebe taşıtları ve zırhlı personel taşıyıcıları	70.330	1.5/1	46.900
Çok fırlatıcılı roket sistemleri, topçu üniteleri (75 mm kalibre ve daha üstü) ve havan topları (50 mm kalibre ve daha üstü)	71.560	1.3/1	57.060
Denizaltılar (Stratejik balistik füze taşıyanlar hariç)	228	1.1/1	200
Bu gruptan olmak üzere, nükleer denizaltılar	80	1/1	76
Büyük gemiler (uçak gemileri, savaş gemileri, kruvazörler, destroyerler, firkateynler ve su çekimi 1,200 ton ve daha yukarı olan amfibik gemiler)	102	1/5	499
Bu gruptan olmak üzere: Uçak taşıyabilen gemiler, uçak gemileri	2	1/7.5	15
Füze taşıyan kruvazörler	23	1/11.9	274
Su çekimi 1.200 ton ve daha yukarı olan amfibik gemiler	24	1/3.5	84

GLOBAL EKONOMİK SORUNLARA BİR BAKIŞ

Bir Sovyet - Amerikan Akademik Diyalogu

Birçok ekonomi kitabının yazarı olan Profesör Wassily Leontieff (New York Üniversitesi), çeşitli ülkelerde özellikle planlamaya ilişkin olarak yaygın bir biçimde kullanılan girdi - çıktı yöntemini geliştirdiği için bir Nobel Ödülü kazanmıştır.

Ekonomi Doktoru ve bugün WMR Yazı Kurulu Üyesi olan Profesör Stanislav Menşikov, 1970'li yıllarda BM'de görev yapmış ve bir düzine dile çevrilerek çeşitli ülkelerde yayınlanan "Dünya Ekonomisinin Geleceği" raporunun Wassily Leontieff'in denetiminde hazırlanmasına katkıda bulunmuştur.(*)

Birleşmiş Milletler'de gerçekleştirilen bir diyaloğun özetini sunuyoruz.

S. Menşikov: Global sorunların bazıları ve bunların olanaklı çözümleri konusunda bir söyleşi yapacağız. Dünya ekonomisi bir dönüm noktasına geldi. SSCB ve ABD bir nükleer silahsızlanma süreci başlattılar. Bu, sonuç olarak askersel harcamalarda önemli bir azalmayı beraberinde getirebilir, sosyalizm ve kapitalizm arasındaki ilişkilerde yeni bir çağ açabilir ve dünyanın değişik kısımlarında temel değişimler yaratabilir. Bunun yanısıra, Sovyetler Birliği'ndeki perestroyka süreci, başka şeylerle birlikte, Sovyet ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini gerektirmektedir. Şimdi, önümüzde ne olduğunu ve tüm bu gelişmelerin global sorunların çözüm yollarını nasıl etkileyeceğini araştırmak ve görmek için iyi bir fırsat doğmuştur. Her ikimiz de ekonomistiz, bu nedenle ekonomik konulara ağırlık vermemizi öneriyorum. İdeolojik doğrultularımızdaki farklılıkların getirmek istediğim konularda yapıcı bir tartışma yürütmemize engel olacağını sanmıyorum.

Ucuz ve Öldürücü

W. Leontieff: Söze silahsızlanmanın ekonomik yönlerinden başlayalım. Öncelikle maliyetleri bakımından, nükleer silahların en ucuzlar arasında olduğunu vurgulamak istiyorum. Eğer bazı nükleer silahların üretimi durdurulursa bunun genel askersel bütçeler üzerinde ancak marjinal bir etkisi olur. Şimdiye dek konvansiyonel silahlar ötekilerden daha pahalıya mal oldular.

(*) Bkz. Wassily Leontieff ve çalışma arkadaşları, **Dünya Ekonomisi'nin Geleceği**, New York, 1977. 2000 yılına kadar ekonomik gelişme olasılıklarına ilişkin tahminler içeren bir rapor. **(Derginin Notu)**

S. Menşikov: ABD askersel bütçesinin yüzde kaçı nükleer silahlara harcanıyor?

W. Leontieff: Yüzde 10'dan fazlası değil. Sanırım bu, en yeni, karmaşık tiplerin geliştirilmesini de kapsıyor.

S. Menşikov: Nükleer silahlar üzerinde sağlanan anlaşmayı, konvansiyonel silahlar konusunda bir anlaşma izleyebilir ve izlemeli. Sovyetler, kendi konvansiyonel silahlarında ve silahlı kuvvetlerinde tek taraflı indirim yapma kararını açıklayarak bu yönde bir adım attı.

W. Leontieff: Nükleer silahlanmanın ekonomik etkileri yalnızca mali bakımdan değildir. Askersel kuruluşlar, ulusun en enerjik ve en zeki insanlarından bazılarını yutmaktadırlar. Silahsızlanma, hem ABD'de hem de sizin ülkenizde bu insanların enerjisini ekonomik büyüme doğrultusunda barışçı çabalara akıtacaktır.

S. Menşikov: Gerçekten de, Sovyetler Birliği, perestroyka'dan önce askersel üretimi sivil ekonomiden ayırarak birinciye, entellektüel kaynaklar da içinde, ekonominin bir bütün olarak çok büyük bir gereksinim duyduğu hemen hemen tüm kaynakları sağlama eğilimindeydi. Perestroyka bu durumu kesinlikle değiştirdi.

W. Leontieff: ABD'de ve öteki sanayileşmiş ülkelerde,kimileri, silahlanma harcamalarının özellikle yüksek teknoloji alanında faydalı yan ürünler ürettiğini ileri sürüyorlar. Ben bu mantığı kabul etmiyorum. Elbette, bazı sivil uçaklarımızın askersel sanayinin bir yan ürünü olduğu söylenebilir ama eğer hiç silahlanma harcaması olmazsa, sivil uçaklar ve başka sivil ürünler geliştirmeye daha fazla para harcayacağımız çok açıktır. GSMH'nın savunmaya akıttığımız bölümü, Japonya'nın bu amaçla harcadığı miktardan 6 kat daha büyüktür. Bunun sonucunda federal bütçede ve ödemeler dengesinde çok büyük açıklar ortaya çıkmaktadır. Askersel yardımları dış borçlarla finanse ediyoruz.

S. Menşikov: Gerçekçi düşünürsek silahlanma harcamalarında indirim yapma süreci hangi hızda gelişebilir?

W. Leontieff: ABD'deki durumu daha yakından bildiğim için onu örnek alayım: Sanırım, başlangıçta silahlanma harcamalarımızın büyüme hızını ve GSMH içindeki payını düşüreceğiz. Daha sonra, umarım ki, bu ölümcül silahların üretiminde gerçek bir azalma olur. O zaman dönüştürme sorunu ortaya çıkacak. Açık konuşursak, askersel üretimin önemli ölçüde kısılması, ABD'nin birkaç bölgesinde — Kaliforniya'da ve Güney Batı'da— ekonomik durumu ve istihdamı etkileyecektir. Ama, akılcı bir hükümet politikasıyla bu olumsuz eğilimler giderileceği gibi, daha olumlu yönde gelişmeler de sağlanabilir.

Dönüştürmenin Başarılması

S. Menşikov: Kapitalizmin askersel olmayan bir ekonomiye uyum sağlayabileceğine inanıyor musunuz?

W. Leontieff: Kapitalizm çok esnektir. Doğal olarak, dönüştürme bazı sorunlar yaratacaktır, ama bu tür bir uyum, ilke olarak olanaklıdır.

S. Menşikov: Ya sorunlar? Açıktır ki, bunlardan biri, sizin planlamanın, dev-

let müdahalesinin araçlarını kullanmak durumunda kalacak olmanızdır. Dönüştürme işini piyasanın kendi başına çözmesi hemen hemen olanaksızdır ama artan devlet müdahalesini de bugünlerde herkes hoş karşılamıyor.

W. Leontieff: Sanırım ikisinin bir karışımı olacak. Kısmen piyasa kısmen de devlet tarafından sorun çözümlenecek. Örneğin, hükümet işini kaybedenlere yardım etmek zorunda kalacak. Genel olarak, çok şey ekonomik durumun bütününe bağlı olacak. Bu ne kadar iyi olursa, dönüştürme de o kadar kolay olacak. Ama eğer ekonomi durgunlaşırsa o zaman elbette zorluklar ortaya çıkacak. Otomobiliniz hareketsizken direksiyonu çevirmek çok zordur. Bu durum ekonomide de geçerlidir.

S. Menşikov: ABD, Batı Avrupa ve Japon ekonomilerinin büyümesi belirgin bir biçimde yavaşlamıştır (ortalama büyüme hızlarını kastediyorum). Sosyalist ülkelerde de bir yavaşlama vardır ve tüm bunlar Üçüncü Dünyayı etkilemiştir. Otomobil, durmamışsa bile, çok yavaş gitmektedir ve yoldaki tüm otomobiller de aynı durumdadır. Manevra yapmak için çok dar bir alan var. Ne yapacağız?

W. Leontieff: Evet, bu ciddi bir sorun. Fakat geniş bir kamuoyu istihdamı korumak için silahlanma harcamalarının sürmesinden yana değildir.

S. Menşikov: Bu konuda aşırı iyimser olduğunuzu söyleyeceğim. Kamuoyunun rolü önemlidir ama aynı zamanda silahlanma yarışının devam ederek yeni rauntların başlamasını isteyen askersel-sanayi kompleksi ve aşırı tutucular da vardır.

W. Leontieff: Kâr sorunu...

S. Menşikov: O halde başta gelen sorun, sivil ekonomide yüksek kârlar elde edilip edilemeyeceğidir. Eğer büyük askersel tröstlerin sermayeleri, yüksek teknoloji gibi kâr oranının yüksek olduğu bilinen sivil alanlara kaydırılırsa dönüştürme sorunu çözülebilir mi?

W. Leontieff: Ekonomi hızlı büyüyemediği için, kimileri şimdiye dek hep "hayır" dedi. Yatırımın kârlılığı sermayenin olup olmadığına bağlıdır. Bizim ekonomimizde, sermaye ödünç almak pahalıdır ve bu, ekonomik büyümeyi güçleştirmektedir. Ben, yeni teknolojilerin uygulanma biçimlerini yakından incelemekteyim. Modern teknoloji, ödünç alınan sermaye de içinde, çok sermaye gerektirmektedir. Bu nedenle, pahalı kredilerin ve yüksek teknoloji yatırımlarına ilişkin öteki harcamaların olumsuz rolü vardır. Bu harcamalar ABD'de, yeni teknolojilerin daha hızlı bir biçimde piyasaya sunulduğu, örneğin Japonya'dan daha yüksektir. Sanırım, Sovyetler Birliği'ndeki sorun, sermayenin kıtlığından çok sık sık söylenildiği gibi onun verimsiz kullanımındadır: Ne kadar çok yatırım yaparsanız o kadar çok savurganlık yaparsınız. Umarım reformlarınız bu durumu değiştirir ve aynı miktarda finansman kaynağıyla ekonominiz daha hızlı büyür.

S. Menşikov: Bir noktayı daha vurgulamak istiyorum. Japonya'da sermaye yatırımlarının fazla oluşunun nedenlerinden biri de askersel harcamaların düşüklüğüdür. ABD'de askersel harcamaların oranı yüksek ve sermaye daha pahalıdır. Sovyetler Birliği'nde, sermayenin —krediler ve merkezileştirilmiş ödenekler biçiminde— şimdiye dek hem işletmeler, hem de bakanlıklar için gerçekte hiçbir maliyeti yoktu. Bu nedenle savurganlık, inşaatlardaki gecikmeler ve projelerin rafa kaldırılması şek-

lindedir. Ama askersel harcamalarımızı azalttığımızda sermaye daha da kolay elde edilebilecektir. Yatırımların verimliliğini arttırmamız için onları daha pahalılaştırmamız gerekecek gibi görünüyor.

W. Leontieff: Burada, ABD'de, daha soyut bir kavram olan verimlilik değil de kârlılık dikkate alınır. Modern teknoloji, eğer yeterli sermayeniz varsa kârlı olabilir ve hedef, onun oluşumunun mekaniklerini hızlandırmaktır.

S. Menşikov: Buradan çıkan şu ki, dönüştürme modern kapitalizmde pekâlâ olanaklıdır ve uluslararası iklimdeki değişiklikler ve silah indirimleri konusundaki anlaşmalarla bu geçmişe oranla daha gerçekçi bir olasılıktır. Ne diyorsunuz?

W. Leontieff: Tümüyle katılıyorum. Ancak, eğer ekonomik zorlukları yenmek istiyorlarsa ekonomiyi dönüştürmenin hem ABD hem de Sovyetler Birliği için yalnızca olanaklı değil, aynı zamanda vazgeçilmez olduğunu da eklemek istiyorum.

Uçurum Neden Kapanmıyor?

S. Menşikov: Silahlanma harcamalarını kısmayla tasarruf edilecek parayı harcamanın daha yararlı yollarından biri de Üçüncü Dünya ülkelerine yapılan yardımları arttırmaktır.

W. Leontieff: Yaptığım özel hesaplamalar var: Eğer ABD silahlanma harcamalarının yalnızca yüzde 10'u sözkonusu yardıma ayrılırsa bu, az gelişmiş ülkelerin ekonomik büyüme anlamında sanayileşmiş ülkelere en azından yetişmelerini kesinlikle sağlayabilir.

S. Menşikov: "Dünya Ekonomisinin Geleceği" üzerinde çalıştığımız sıralarda, ben de iyimserdim. Ama o zamandan bu yana böylesi projelere karşı büyük bir direnç olduğunu gördüm. Bu, bir dereceye kadar, anlaşılabilir. Kimsenin gerektiğinden fazla kaynağı yok. Çeşitli iç sorunlarla uğraşılmak zorunda kalınıyor. Benim ülkemde, kısa bir süre önce, sosyalist olan ve olmayan az gelişmiş ülkelere sağladığımız ekonomik ve teknik yardımlara ne kadar para harcadığımızı hesapladık. GSMH'mızın yüzde 1'i civarında bir rakam çıktı. Bu, oldukça büyük bir yüktür. Bu sırada, gelişmiş kapitalist ülkeler aynı amaçla ortalama olarak GSMH'larının yüzde 0.3'ünü harcıyorlar.

W. Leontieff: Sıradan bir Amerikalının bakış açısını açıklamaya çalışayım: Bu vatandaş, askersel harcamalarımıza vergiler yoluyla yılda yaklaşık 2 bin Dolar katkı yapar. Eğer ona tüm bu paranın az gelişmiş ülkelere yardım için kullanılmasını isteyip istemediğini sorarsanız, ailesinin yeni bir araba ya da çamaşır makinesine gereksinim duyduğunu ya da çocuklarının eğitimi için para ödemesi gerektiğini söyleyecektir. Ama eğer ona 1.800 dolarını geri kazanacağı,toplam miktarın yüzde 10'u, yani; 200 doların Üçüncü Dünya'ya yardıma gideceği söylenirse, sanırım bunu kabul eder.

S. Menşikov: Verdiğiniz örnek Sovyetler Birliği'nin silahsızlanmadan sağlanacak tasarrufun onda birini Üçüncü Dünya'nın kalkınması için harcamak konusunda BM'de defalarca yaptığı önerilerle çakışmaktadır ki, bu da onların gerçekçi olduğunu gösterir. 1977'de yayınlanan "Dünya Ekonomisinin Geleceği"nde ortalama kişi

başına düşen gelir miktarları cinsinden gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurumun yarıya inme olanağından söz etmiştik. Şimdi yolun yarısındayız ama sözkonusu uçurum yaklaşık 12/1 oranında varlığını sürdürüyor. Başka bir deyişle, uluslararası topluluk bu konuda yerinde saymaktadır. Hiçbir ilerleme sağlanmamıştır.

W. Leontieff: İzin verirseniz buna itiraz edeceğim. Birincisi, Üçüncü Dünya ülkelerinin tümünü aynı kaba koyamayız. 200'den fazla ulusun, 40 kadarı sanayileşmiştir. Ama geri kalanların kalkınma düzeyleri büyük farklılıklar göstermektedir: Örneğin, Mali ve Güney Kore'yi karşılaştırın. Bazıları henüz 16. yüzyılda yaşarken, ötekiler neredeyse 21. yüzyıla girmişlerdir. Tüm bunları söylerken, başka hiçbir yönlerini değil, onların yalnızca ekonomik kalkınmalarını kastediyorum.

Ayrıca, siz yalnızca yaptığımız tahminlerdeki iyimser senaryodan söz ettiniz. Oysa bir de, Üçüncü Dünya'nın daha da geride kalabileceğini söyleyen kötümser senaryo var. İyimser varsayımlarımız gelişmiş ülkelerin önemli ölçüde yardım yapacağı düşüncesine dayanıyordu. Bunun gerçekçi olmadığı ortaya çıktı. Bunun yerine, gelişmekte olan ülkeler çoğunlukla büyük krediler aldılar.

Bu borç para, bazı kereler büyüme hızlarının korunmasını sağladı ama sonunda büyük borçlar birikti ve iflas tehlikesi doğdu. Krediler kesildi ve kredi maliyeti öylesine arttı ki, gelişmekte olan ülkelerin kendi ekonomilerine yatırmaları gereken tüm parayı götürür duruma geldi. Böyle olunca, büyüme hızları aniden düştü. Ancak, borç krizinden önce, gelişmekte olan ülkeler büyük krediler alabiliyorlardı ve büyüme hızları oldukça yüksekti. Bu nedenle, bizim iyimser senaryomuz tümüyle bir ütopya, bir masabaşı teorisi değildi.

S. Menşikov: Aynı görüşteyim ama borç krizi, gelişmekte olan ülkelerin içinde bulunduğu kötü durumun tek açıklaması değildir. Gelişmiş kapitalist ülkelerin koyduğu gümrük engelleri de vardır. Ekonomik yavaşlamaya eşlik eden korumacılık Üçüncü Dünya için ciddi bir beladır. Bir başka önemli nokta da, 1974 yılında BM tarafından öngörülen yeni uluslararası ekonomik düzenin önde gelen Batılı güçlerce engelenmiş olmasıdır. Tüm bunlar ticaret hadlerindeki eşitsizliği azaltmayıp daha da arttırmıştır. Gelişmekte olan ülkeler için geçen on yıl içinde dışsatım-dışalım fiyatları oranı hızlı bir biçimde kötüleşmiştir ve bu durum devam etmektedir.

W. Leontieff: Başka sorunlar da var. Modern teknoloji iş olanaklarını azaltmaktadır ve bu durum Üçüncü Dünya için ek sorunlar yaratmaktadır. Bir zamanlar oldukça emek yoğun bir sanayi olan tekstili alalım. Bu sanayi bir süredir gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere kaydırılmıştı ama şimdi yeniden, ancak farklı bir temelde, sanayileşmiş ülkelere dönüyor. Japonya'da, idareciler de içinde, toplam 15 kişi çalıştıran büyük bir tekstil fabrikası gördüm. Bu, Üçüncü Dünya fabrikalarıyla rekabet edebilir, çünkü orada emeğin ucuz olmasına karşın, kural olarak onların modern teknolojiye geçmeye gücü yetmez, işsizlik tehlikesi vardır, vb.-Ancak yine de bu kuraldan ayrılanlar da bulunmaktadır: Örneğin işsizlik sorunun çok keskin boyutlarda olmadığı Singapur. Her ülkenin durumunun özgünlüğü ve evrensel olarak uygulanabilecek bir reçetenin olmadığı unutulmamalıdır.

S. Menşikov: Her ülkenin koşulları gerçekten de farklıdır. ABD'de çelik sanayii krizdeyken ve üretim kapasitesi büyük ölçüde düşmüşken, başka ülkelerde bu, halen geleceği olan bir sanayidir. Çin bugün 10 ya da 20 yıl öncekinden çok daha fazla

çelik ürettiği halde, hâlâ çelik gereksinimini karşılayamamaktadır. Aynı durum Hindistan için de geçerlidir.

W. Leontieff: Oralarda bir iç talep vardır. Onlar çeliği ihraç edemezler.

S. Menşikov: Evet, iç talep var ama bunu birilerinin karşılaması gerek. Bu ülkeler bol emek kaynaklarına ve geniş bir iç pazara sahiptirler. Bu durum, onların mutlaka yüksek teknolojiye başvurmadan ekonomiyi genişletmelerini olanaklı kılmaktadır. Çelik ihraç etmeye karar verdikleri takdirde, elbette, sorunlarla karşılaşabilirler. O zaman yeni teknolojiye geçmek ve ekonomilerini modernleştirmek zorunda kalacaklardır. Ama bu aşamaya ulaşmalarına daha 20 ya da 30 yıl var.

W. Leontieff: Peki bu durumda ne olacak? En çok da Üçüncü Dünya'da hâlâ varlığını sürdüren nüfus patlamasından dolayı istihdam durumu ciddi bir biçimde kötüleşecek. Bunun etkilerini azaltmak için yaşam düzeyleri yükseltilmelidir. Gelişmekte olan ülkelerde çoğunluğu oluşturan yoksul köylü aileleri, fazla işgücü olarak çocuğa gereksinim duymaktadırlar. İstatistikler kişi başına gelir miktarı yükseldikçe, nüfus artış hızının farkedilir biçimde azaldığını göstermektedir.

S. Menşikov: Bu bir kısır döngüye benziyor. Nüfus artışını durdurmak için, Üçüncü Dünya'da kişi başına gelir yükseltilmeli. Ama bu yükselirse, dünyanın doğal kaynakları bugün gelişmiş ülkelerde sahip olduğumuz yaşam düzeylerini korumaya yetmeyebilir.

W. Leontieff: Kirlilik sorununu unutmayın. Eğer herkes, bugün ortalama bir Amerikalı'nın tükettiği kadar tüketmeye çalışırsa dünya dev bir çöplüğe döner ve hava solunamaz duruma gelir. İnsan soyunun var olan üretim ve tüketim yapısını köklü bir biçimde değiştirmek zorunda olduğu çok açıktır.

S. Menşikov: Üçüncü Dünya sorunları, bir ekonomik, toplumsal ve politik çelişkiler yumağıdır. Uzayan yapısal krizlerden dolayı bu çelişkiler birbiri üstüne yığılmakta ve giderek daha patlamaya hazır bir duruma gelmektedir. Yüzyılımızın geri kalan yıllarının buralar için çok karışık bir dönem olacağını sanıyorum.

Toplumsal Sorunlar ve Karşıtlıklar

W. Leontieff: Gelişmiş ülkeler için de aynı ölçüde ağırlık taşıdığı kesin olan bir sorunu ortaya koymak istiyorum. Bu gelirin yeniden dağılımı ve toplumsal karşıtlıklarla ilgilidir. Birçok ekonomist, bunu ileri sürmemden hoşlanmıyordu. Ama hiç kimse yüksek teknolojinin istihdam olanaklarını daralttığını yadsıyamıyor. Bir paradoks biçiminde; üretim kapasitesi çok büyük ölçüde artarken işgücüne olan talep fazla artmamakta hatta düşebilmektedir. Bu işin sonunda birçok insan hiçbir gelir elde edememektedir. Üçüncü Dünyada, bazı özgün durumların dışında, modernizasyon ve istihdam sorununa şimdiye dek hiçbir çözüm bulunamamıştır. Örneğin, Mısır'da, Batı'yla tümüyle aynı teknolojiyi uygulayan ama üç katı fazla işçi çalıştıran işletmeler vardır. Hükümet, işsizlik yardımı yapamadığı için kimi zaman özel girişimcileri çok düşük ücretlerle fazla işçi çalıştırmaya zorlamaktadır. Ama bu da, düşük kişi başına gelir, düşük emek üretkenliği ve benzeri sonuçlar doğurmaktadır. Haklısınız, bu, kırılması zor bir kısır döngüdür.

S. Menşikov: Gelişmekte olan ülkelerde kapitalizmin geleceği gerçekten de daha karmaşıktır. Nüfusu 16-17 milyon olan Meksiko kentini alalım örneğin, nüfusun büyük bir kısmı işsiz ya da evsizdir. Bu durum Üçüncü Dünya'daki belli başlı bütün metropol kentler için tipiktir. Neden? Çünkü kapitalist şirketler çoğunlukla sosyal maliyetlerin bir bölümünü yüklenmekten kaçınmaktadırlar. Sanırım, Üçüncü Dünya'da toplumsal huzursuzluklar, politik çatışmalar ve geleneksel sınıf savaşımı biçimleri 10 yada 20 yıl daha devam edecektir. Devrimci durumların ortaya çıkması ve bazı gelişmekte olan ülkelerin sosyalist yola girmeleri raslantı olmayacaktır.

W. Leontieff: Marks'a göre, doğru olan sıralama feodalizm, kapitalizm, sosyalizm şeklindedir. Oysa bugünlerde kimileri, şaka olarak, Üçüncü Dünya'da feodalizmi, kapitalizme yol açacak şekilde sosyalizmin izlediğini söylüyorlar.

S. Menşikov: Bu, ciddi olarak zor bir sorundur. Gelişmekte olan ülkelerin kapitalizmden kaçınmaları çok güçtür. "Bu toplumlar çoğunlukla örgütlü sosyalist emek için hazırlıklı değildirler. Ama kapitalizm ivedi sorunların çözülebileceği umutlarını yaratamazsa bu uluslar sosyalizme yönelerek umutlarını ona bağlayacaklardır.

W. Leontieff: Komünist ya da Sovyet komplosundan söz edenleri her zaman komik buluyorum. Siz Üçüncü Dünya'daki devrimci hareketleri desteklemekten kaçınsanız bile bunlar yok olmaz, çünkü iç etkenlerle bağlıdırlar. Eğer hükümet gelir dağılımı sorununu çözebilecek yeteneğe sahip olmazsa gerilla savaşı ortaya çıkar.

S. Menşikov: Kapitalizmin askersel üretimsiz olup olamayacağını tartışıyorduk. Şimdi, yeni sömürgecilik, gelişmekte olan ülkelerin sömürülmesi olmadan kapitalizm olabilir mi?

W. Leontieff: Günümüzde, sanırım olur. Geçmişte durum farklıydı. Hindistan'ın İngilizler tarafından sömürülmesi klasik bir örnektir ama, İngilizler orada bazı sanayileri geliştirdiler ve Hindistan'ın birliği sağlandı.

S. Menşikov: Üçüncü Dünya'daki düşük ücretlerden söz ediyoruz. Kapitalizm'in ucuz emekten yarar sağlamaması olanaklı mı? Alın Güney Kore'yi, burada uluslarötesi tekellerin uzantıları, televizyon cihazlarının ve bilgisayarların montajı için köylü kızlarını kiralıyorlar. Bunlar, yıllarca çok yoğun bir biçimde çalışıyorlar, sağlıkları bozuluyor. O zaman işten atılıyorlar ve yerlerine yenileri alınıyor. İşte size yeni sömürgeci bir sömürü.

W. Leontieff: Güney Kore konusunda haklısınız. Böyle bir sömürü söz konusu olduğunda, sık sık —çok ilkel bir biçimde— kapitalistin işçileri kamçıyla çalıştırdığı imajı yaratılmaktadır. Ama gerçekte buna benzer bir durum yoktur.

S. Menşikov: Ama, gelişmekte olan ülkelerde yaratılan artı-değerin, kârın ve ulusal gelirin bir bölümünün gelişmiş ülkelere transfer edildiğini kabul ediyorsunuz. Bu uluslararası bir sömürü biçimi değilse nedir?

W. Leontieff: Birkapitalist şirket az gelişmiş bir ülkede bir tesis kurduğu ve buradan elde edilen kâr'ı yine oraya yatırmak yerine, dışarıya çıkardığı zaman buna sömürü deniliyor. Oysaki, yine o ülkede yatırım yapmak çok daha iyi olurdu. Öyleyse, Üçüncü Dünya'dan büyük boyutlarda sermaye kaçışı vardır. Bu ülkelerdeki zenginler, ABD'de, örneğin Arjantin'den daha fazla politik güvenlik olduğunu duyum-

suyorlar. Bu durumda, ülkemi, servetlerini saklayabilecekleri güvenli bir kasa olarak görüyorlar.

S. Menşikov: Evet öyle ama, sanayileşmiş kapitalist ülkeler ve Üçüncü Dünya arasındaki eşitsiz ekonomik ilişkiler devam ediyor ve sorunun çözümü çok ileriye atılıyor. Borç krizi, haksız ticaret hadleri, gelişmekte olan ülkelerin çoğunun sanayi ürünleri önüne dikilen gümrük engelleri ve uluslarötesi tekellerin büyük boyutta kâr transferi yadsınamaz gerçeklerdir. Modern kapitalizm bu ek kâr kaynaklarından vazgeçmeye hazır mı? Siz öyle olduğuna inanıyorsunuz ama bugün, bunun pratikte nasıl sağlanacağını söylemek zordur.

İşbirliği mi, Yakınlaşma mı?

S. Menşikov: Şimdi sosyalist dünyaya, onunla kapitalist ülkeler arasında daha yoğun karşılıklı değişimler yapılması olasılığına, iki sistemin ekonomik entegrasyonuna ve işbirliği olanaklarına bir göz atalım.

W. Leontieff: Ben bunu daha ihtiyatlı bir biçimde şöyle ifade etmek istiyorum: Sosyalist ülkeler ile dünyanın geri kalan kısmı arasında daha büyük bir işbölümü.

S. Menşikov: Yabancı şirketlerle doğrudan ilişkiler kurarak ve ortak yatırımlara girişerek yeni bir dış ticaret kavramı oluşturuyoruz. Ama bu, bir dizi sorun da içeriyor. Geçmişte, sovyet işletmeleri hemen hemen yalnızca iç pazar için çalıştılar. Uluslararası deneyimleri yetersizdir. Çoğu dünya pazarlarında rekabet edebilecek durumda değildir. Batı'ya büyük ölçüde petrol ve gaz ihraç etmekteyiz. Ama petrol ve gaz rezervleri tükenmez değildir, yakıt fiyatlarıysa çok istikrarsızdır. Bu durumda, rekabet edebilir yüksek teknolojili üretimi ve yeni, geleceği olan sanayileri geliştirmeyi düşünmek zorundayız.

W. Leontieff: Uluslararası iş bölümü içinde bütünleşmek beklendiğinden uzun bir süreç olabilir. Ticaret bazen sermaye akışını izlemiştir. ABD, 19. yüzyılda, başka yerlerde üretim maliyetleri daha düşük olduğu için değil, yalnızca büyük bir iç talep olduğu ve Birleşik Devletler'e yatırım yapmak kârlı olduğu için çok fazla ithalat yapıyordu. Bana öyle geliyor ki, Sovyetler Birliği'nde de kârlı yabancı yatırımlar için olağanüstü fırsatlar vardır. Karma girişimler yalnızca ihracat için değil, iç pazar için de mal üreteceklerdir. Malzeme satın almak ve iç birikimi arttırmak için ödünç sermaye almalısınız. Dış sermaye girişi kaçınılmaz olarak daha fazla ithalat anlamına gelecektir.

S. Menşikov: Krediler ve sermayenin karşılığı ödenmelidir ve bu rekabet edebilir ihracatı gerektirir.

W. Leontieff: Sanırım, Sovyetler Birliği gibi büyük ve doğal kaynakları zengin bir ülke uzun bir süre hammadde ihraç etmeye devam edebilir. Bunların bazıları, örneğin kereste ve benzerleri yenilenebilir, kağıt da üretip satabilirsiniz.

S. Menşikov: Ormanlarımız çok geniş ama kağıt sıkıntısı çekiyoruz.

W. Leontieff: Şimdiye dek ekonominiz verimli bir biçimde işletilmiş değildir. Var olan beceriyi kullanmıyorsunuz. Eğer ciddiyetle bu işe eğilirseniz hiç kimsenin sa-

hip olmadığı sanayi mallarının üretimi de içinde birçok kârlı ihracat fırsatı bulabilirsiniz.

S. Menşikov: Yani, teknolojide Batı'yı yakalamalıyız.

W. Leontieff: Japonya örneği vardır. Japonlar, uzun bir süre yeni mallar üretmeyip sanayilerini çağdaşlaştırarak ve yabancı teknoloji ödünç alıp bunları kendilerine uydurarak başarılı oldular. Sovyet bilimi, ticari olarak geçerli fırsatlar yaratmak için çok iyi bir kapasiteye sahiptir. Ayrıca, Sovyetler Birliği, askersel harcamalarını kısarak, pek çok yeni, yeterince karmaşık ve rekabet edebilir yüksek teknoloji malları imal edebilecektir.

S. Menşikov: Bunun, pazar sorununu daha da ağırlaştırarak, Batı ekonomileri için ek güçlükler yaratabileceğine inanıyor musunuz?

W. Leontieff: Bugüne kadar Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerin dış ticaretleri göreceli olarak küçüktü. Büyümeye başladığı zaman bile, Batı Avrupa ya da Asya'daki komşularınızla ticarette herhangi ciddi bir sorun çıkacağını sanmıyorum. Batı Avrupa'da 1992'den sonra ne olacağını yakından izlemek önem taşıyor. Bu, ABD'de bizim için ve Doğu Avrupa'da sizin için çok ilginç olabilir. Batı Avrupa pazarı Sovyet ihraç ürünleri için daha açık bir duruma gelebilir.

S. Menşikov: Bir çok şey perestroyka'nın Sovyetler Birliği'nde nasıl gelişeceğine bağlı. Merkezden kumanda sisteminin dağıtılıp piyasa koşullarına uyum sağlama programı, sosyalist dünya için gerçekten de devrimci bir değişikliktir ve sistemlerimiz arasındaki ilişkilerin geleceği açısından ve genel olarak uluslararası işbirliği açısından çok büyük önem taşımaktadır.

W. Leontieff: Belli bir derecede yakınlaşma olacağını sanıyorum. Bu terimden hoşlanmadığınızı biliyorum ama izin verirseniz açıklayayım. Kapitalist toplumda devletin rolü büyüyecektir, buna karşılık sosyalist toplumda bu rol, devletin sosyal-eğitim, sağlık hizmetleri, vb. alanlardaki sorumluluğunun devam edeceğine emin olmama rağmen azalacaktır. Bizim de ABD'de, örneğin, Batı Avrupa'da daha iyi olan daha gelişmiş sosyal hizmetlere gereksinimimiz vardır.

S. Menşikov: "Yakınlaşma" (Convergence) terimine karşıyım çünkü ülkemi kapitalist şirketlerin hakimiyeti altında düşünmem olanaksızdır. Daha az merkezi yönetim ve planlamayı kabul ederim ama sistemimiz yine de sizinkinden köklü bir biçimde farklı olacaktır.

W. Leontieff: Haklısınız. "Yakınlaşma" sözcüğünden kaçınalım. Genel terimler her zaman kötüdür. Ayrıca, sizin çok farklı amaçlarınız var. Bana, Sovyetler Birliği, kapitalizmi başlatmayı mı planlıyor diye sorulduğunda kesinlikle hayır diye yanıtlıyorum. Aklı başında olan herkes bunu anlamalıdır.

Daha Fazla Hata Yapmaktan Kaçınmak

S. Menşikov: Benim ülkemdeki bazı insanlar, Sovyetler Birliği'nin dünya ekonomisinin gerçekten organik bir parçası olması için iç fiyatlarımızın dünya düzeyine yaklaştırılması gerektiğini savunuyorlar. Başarılı ekonomik gelişme, rekabet edebilme ve konvertibl bir ruble için bunun zorunlu olduğu düşünülmektedir. Bu konuda

kuşkuluyum çünkü bu, tüm sosyal yardım sisteminin değişmesi anlamına gelirdi. Bu, gerçek gelirleri, özellikle de daha elverişsiz işlerde çalışanların gelirlerini tehdit ederdi.

W. Leontieff: Çok haklısınız. Yalnızca tahıl ya da standart hammaddeler gibi çok geniş ticareti yapılan malların dünya pazarında az ya da çok değişmez bir fiyatı vardır. Fakat malların çoğu bu kategorinin dışındadır ve fiyatlarınızı "eşitlemeniz" saçma, hatta tehlikelidir.

S. Menşikov: ABD'de bile aynı malın fiyatı, bölgeden bölgeye hatta aynı kent içinde bile değişiklik göstermektedir. Eğer, "eşitleme" gerekçesiyle fiyatların genel düzeyini arttırmaya başlarsak bu enflasyonist eğilimleri kuvvetlendirir.

W. Leontieff: Kesinlikle. Şimdi tümüyle kendi adıma konuşmama izin verin. Ben teknik ve pratik olarak bir ekonomistim ve genel kuramsal konularla çok fazla ilgilenmem. Fiyatları eşitlemek yerine, Sovyetler Birliği'nin merkezi planlama organlarının, sanırım Bilimler Akademisi'nin yardımıyla fiyatların genel yapısını ve birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyip hangi malların ihraç edilmesinin yararlı olacağına karar vermesi daha iyi olurdu. Bu yalnızca piyasa güçlerine bırakılamaz. Bu güçlerin serbest kalması iflaslara, işsizliğe ve başka korkunç şeylere yol açar.

S. Menşikov: Bir kısım ekonomistlerimizin, yalnızca teknokratlar olmakla kalmayıp toplumsal konulara, toplumsal ilişkilerin altında yatan konulara daha fazla ilgi göstermelerinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Piyasanın herşeyi çözümleyeceğini söyledikleri zaman, ekonomimizde uzun bir süredir rekabet olmadığını unutuyorlar. Ekonominin sıradan piyasa işaretlerini —talepteki dalgalanmaları vb.'ni— yanlış yorumlaması riski vardır. Piyasa ilişkilerinin özellik kazanarak gerektiği gibi işlemeye başlamasına daha çok zaman vardır.

W. Leontieff: Uzaktan öğütler vermek istemiyorum ama Japon deneyiminin dikkate değer olduğunu söylememe izin verin. Bu, çok pragmatik ama derinlemesine araştırmaya dayanan planlama deneyimlerini içeriyor.

S. Menşikov: Şimdi Sovyetler Birliği'nde yaygın bir biçimde ve sanırım haklı olarak, planlama organlarının ve bakanlıkların, emirler yayınlamanın ötesinde uzman gibi davranmaları ve danışmanlık görevi yapmaları gerektiğine inanılıyor.

W. Leontieff: Doğru. Akıl verip ikna etsinler. Sağlam dayanakları olan öneriler herhangi bir emirden daha güçlü bir etkiye sahiptir.

S. Menşikov: Toparlarsak; Sovyetler Birliği'nin açıklamış olduğu, ekonomimizi dünya ekonomisiyle bütünleştirme hedefinin hem teoride hem de pratikte ciddi sorunlarla karşılaştığını vurgulamak isterim. Her iki sistemin, içinde bulunduğu durgunluğu yenmenin yanısıra, şimdiye dek birbirlerinden yalıtlanmış işletmeler ve şirketler arasında karşılıklı yarar sağlayacak özgün bir sistem yaratıp geliştirmek için çok çaba gösterilmesi zorunludur. Sanırım, Sovyet ve ABD ekonomistleri arasında daha fazla işbirliği ve pratik sorunların daha canlı ve etkili bir biçimde tartışılması gerekmektedir. Marksistler, keynesçiler, monetaristler ve Leontieff'in izleyicileri bir araya gelip konuşsunlar. Her biri yapıcı görüş ve önerileriyle katkıda bulunabilir. Katılanların ideolojik ayrılıklarına karşın bu tartışmalar yararlıdır.

W. Leontieff: Hedefi daha netleştiren tüm tartışmalardan yanayım. Ancak yaratıcı bir biçimde çalışarak ve çabalarımızı birleştirerek insanlığın 21. yy.'a girmek üzereyken karşılaştığı sorunları çözmeye yardımcı olabiliriz.

YENİ BİR HÜMANİZM

Hector MUJICA
Venezüela Komünist Partisi MK Üyesi

1935 yılının başlarında Buenos Aires Özgür Araştırmalar Yüksek Okulu, hâlâ güncelliğini koruyan **Deliliğe Övgü** eserinin yazarı Erasmus hakkında bir dizi konferans başlatmıştı. Konuşmacı, Anibal Ponce[1] daha sonra **Erasmus'tan Romain Roland'a**[2] başlığı altında bu büyük hümanistin ölümünün 400. yıldönümünde yayınlanan bir kitap yazdı.

Gariptir ki, -bu sözcüğü kullanmamın nedeni var- aynı yıl Stalin, insanın en değerli sermaye olduğunu bildiriyor ve **Pravda**, burjuva hümanizminin iki yüzlü protestolarına karşılık veriyordu. Gerçekte, ikiyüzlü olan Stalin'in savlarıydı ve o zaman bu denli katı bir biçimde çizilen ayrım çizgisi, SSCB'de ağır baskılara ve yasa tanımazlığa yol açacak şekilde demokrasinin yavaş yavaş ortadan kaldırılmasını gizliyordu.

Bugün bu yaklaşımı reddediyoruz. Hümanizmi bölünmez bir bütün olarak görüyoruz. Toplumda uzlaşmaz sınıf karşıtlığının devam etmesine karşın, hıristiyan ya da marksist olsun hümanizm, hümanizm'dir.

Birey olarak insanın değerini ileri süren hümanizm düşünceleri çok eskilere dayanır. İnsan tarihinin doğuşuyla ortaya çıkmış ve dünyanın ilk uygarlıklarından (Sümer, Mısır, Hint ve Çin), Amerikan kızılderililerinin uygarlıklarından (Maya, Aztek ve İnka) ve antik Yunan'ın büyük hümanistlerinden bize kadar taşınmıştır. Bu düşünceler daha sonra tanınmış Arap düşünürleri tarafından geliştirilmiş. Rönesans, içinde insan kavramının vurgulandığı büyük bir toplumsal düşünce akımı olarak ortaya çıktığı zaman, hümanizm özellikle önem kazanmıştır. Rönesans hümanizmi'nin ilkeleri Erasmus'un, Thomas More'un, Rabelais'nin, Fransız Ansiklopedicilerinin ve daha sonra Goethe'nin, Zola'nın, Roland ve Barbusse'ün eserlerinde ortaya konmuştur. Latin Amerika'da Simon Bolivar ve Jose Marti'den söz edilmelidir. Onların davaları, Alfonso Reyes, Jose Ingenieros, Baldomero Sanin Cano, İoaquin Garcia Monge

(1) Meksika'da 40 yaşındayken trajik bir biçimde ölen Latin Amerikalı değerli marksist araştırmacı (H.M.)
(2) Anibal Pance, **De Erasmo a Romain Rolland**, Meksika, 1935.

ve Porta Riko'lu seçkin gazeteci ve halk eylemcisi Eugenio Maria da Hostos tarafından sürdürülmüştür. Ulusal devrimciler Pedro Albizu Campos, Augosto Cesar Sandino ve Farabundo Marti'nin isimlerini de eklemeliyiz. Onların yaktığı meşaleler, bağımsızlık için silahlı mücadele veren halk tarafından taşınmıştır.

İnsanlık sorunlarına soyut, sınıflarüstü bir yaklaşımı bir yana atarak, onu, insanı sömürüden kurtarma kavgasına bağlayan marksizm'in doğuşuyla birlikte, hümanizmin gelişiminde yeni bir aşama başlamıştır. Marks'ın ve onun izleyicilerinin, komünizmi gerçek, uygulamadaki hümanizm olarak nitelemeleri bu yüzdendir.

Hümanizm sürekli olarak değişmekte ve dünya değiştikçe kendini yinelemektedir. Bugün, pekçok şeye eskisinden daha farklı bir görüş açısından, *yeni düşünce konumlarından* bakabiliriz ve bakmalıyız. Aşağıda bunun nedenlerini vereceğim:

Günümüz dünyasında çok büyük değişimler olmaktadır. Bilimsel ve teknolojik devrim, toplumsal sınıfların yapısında, uluslararası işçi sınıfı da içinde değişiklikler ve her şeyden fazla nükleer silah yığınakları tüm ülkelerin komünistlerine toplumsal sorunları çözmek için yeni yollar arama görevini vermektedir. Aynı zamanda çevrenin sorumsuzca bozulmasına bağlı olarak ekolojik bir görev de vardır. Bu, insanlığı çevresel bir felaketten kurtaracak olan yeni bir ahlak ve yeni moral değerleri mutlak bir gereklilik durumuna getirmektedir.

İnsanın kendi gelişimine de bir göz atalım: Bugün bilimsel ve teknolojik ilerleme, Stalin'in dediği gibi üretim makinasının "çarkları" tarafından değil, ancak yaratıcı insanlar tarafından sağlanabilir. Yaratıcı bir biçimde çalışmak, yeteneklerin çok yönlü olarak geliştirilmesi gerekir ve bu nedenle "insan faktörü"nü harekete geçirmeliyiz. Öte yanda güçlü, genetik ve psikolojik güdümleme araçlarının ortaya çıkması insan soyu için şimdiye dek benzeri görülmemiş bir tehdit oluşturmaktadır ve bu da ivedi önlemler alınmasını gerektirir.

Tüm bu etkenler, hümanizm sorununun, insan enerjisinin ve potansiyelinin açığa çıkarılmasının tüm uluslar ve bir bütün olarak insanlık için yaşamsal önem taşıdığı bir durum yaratmıştır.

Marksizm-leninizm'i daha da geliştirmeden günümüzün karmaşık sorunlarını başarıyla çözmeyi bekleyemeyiz. Yeni bir hümanizm geliştirmek bu görevlerden biridir. Bunun başlıca özelliklerini açıklamaya çalışayım: Geçmişteki hümanizmde olduğu gibi, birey olarak insanın değerini yücelten bir görüş sistemini saklı tutmakla beraber, yeni hümanizm çok geniş kapsamlı olmalıdır. Çünkü tüm insanlığın hümanist mirası; sanatın, edebiyatın ve kültürün büyük insancıl gelenekleri üzerinde temellenecektir. Öte yandan yeni hümanizm, evrensel insan çıkarlarını ifade edecek ve geçmişte, sosyalizm ve demokrasi düşüncelerini çarpıtan ön yargıları ortadan kaldıracaktır. Son olarak, yeni hümanizm, toplumun gerçekleriyle bağlı olacak ve çalışan halkın, tüm baskı altında tutulan ve aşağılananların tarafını tutacaktır.

Bu özellikleri birer birer gözden geçirelim.

Yeni hümanizm, geçmişte insan çıkarlarını ve insan onurunu savunmadaki ve insan yeteneklerini geliştirmedeki tüm kazanımların ve araştırmaların doğal mirasçısıdır. Rönesans düşüncelerinin ve burjuvazi devrimci bir sınıfken ileri götürülen Fransız Devrimi'nin başlangıçtaki düşüncelerinin doğal mirasçısıdır. Bu düşünceleri kullanmak ve unutulmaktan kurtarmak ivedi görevdir.

1988 yılında Moskova'da toplanan insanlık sorunları üzerine uluslararası konferansta söylenildiği gibi, SBKP gerçekten hümanizm bayrağını yükseltmiştir ve sosyalizmin insanca görüntüsünü ve marksizmin insancıl etkisini yeniden güçlendirmek için elinden geleni yapmaktadır. Bu anlayış, son birkaç yıldır pek çok komünist ve işçi partisinin benimsediği belgelerde de yansımaktadır.

Yeni hümanizmin bir başka özelliği onun *gerçekliğin tek yanlı görülmesini reddetmesi,* bugünün çelişkili ve karşılıklı bağımlı dünyasının diyalektik karmaşıklığını kabul etme kararlılığıdır. Bunda da atalarımızın en kusursuzlarından esinleniyoruz. Ponce'un Erasmus'u güzel bir incelikle tanımlayışını anımsayalım: "Erasmus satır aralarına yazan bir adamdı," demişti, "ne kastettiğini tam anlatmayan, imaların ve dolaylı anlatımların, gizli önerilerin, bulanık çizgilerin, baş ve gözle yapılan işaretlerin adamı." Luther bile Erasmus'u "Belirsizlikler Kralı" olarak tanımlamıştı. Biz tanımlarımızda bu kadar ileri gitmiyoruz. Ama dünyadaki çeşitli renklerin derinden kavranışı, gerçek bir hümanistin her zaman tipik özelliği olmuştur.

Her şeyi ak ve kara olarak gören biri hümanist olamaz. Fark edilmesi güç gölgeler vardır, ama insan zekâsı bunları görmek içindir. Bu, yalnızca sanat ya da edebiyat için değil, insanın yaratıcı ruhunun kendini sürekli ortaya koyuş biçimlerinden biri olan politika için de geçerlidir. Dogmaları yineleyen bir politikacı, başarılı görünse bile terimin gerçek anlamında bir politika adamı olamaz.

Bu noktada acı bir itiraf yoluyla bir iki söz söylemek istiyorum: Birçok konuda kafam karışmıştı. Bugün, onları kendi perspektifleri içinde görüyorum ve Sovyet vatandaşlarının çoğunluğu gibi, Stalin'i putlaştırma döneminde ve durgunluk yıllarında aydınların haklarını kısıtlayan insanlık dışı sabit fikirleri suçluyorum. Bu kısıtlamalar, özellikle **Zvezda** ve **Leningrad** aylık dergilerinde yayınlanan 14 Ağustos 1946 tarihli SBKP (B) MK kararında belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır.(3) Sovyet şairi Mihail Dudin'in sözleriyle, bu, "uzun yıllar toplumumuzdaki entellektüel çalışmaları gölgeleyen ciddi bir hata"ydı.(4) 20 Ekim 1988'de SBKP MK Politik Bürosu bu kararın hatalı olduğunu belirterek geçersiz ilan etti. Yazarların saygınlıkları iade edildi ve eserleri yeniden okuyuculara sunuldu.(5)

Marksizm-leninizmin özünü çarpıtmanın zararlara yol açacağını, kültürün rolüne leke süreceğini, tüm bilimsel ekolleri bir yana atacağını, elbette anlıyoruz. Büyük sanatçıların birçok başyapıtları kilit altında tutuldu. Stalin'in Zhdanov gibi yardımcılarına göre "aydınlar" karalayıcı bir sözcüktü. Çok şükür bu kötü dönem — devrim içindeki devrim, yani; Sovyetler Birliği'ndeki perestroyka ve glasnost sayesinde —artık geçmişte kaldı.

Ancak, daha yapacak çok iş vardır ve bu çabalara hepimiz katılmalıyız. Çünkü hiç kimsenin geçmişin etkilerine karşı tümüyle bağışıklık kazandığını sanmıyorum.

1960 yılında Moskova'daki Tretyakov Galerisi'nde gezdiğim Picasso sergisini anım-

---

(3) Karar, Sovyet yazarları Anna Akhmatova, Mikhail Zoshchenko ve başkalarına küfür derecesinde saldırmaktadır. (**Derginin Notu**)

(4) **Literaturnaya gazeta**, 26 Ekim 1988

(5) **Pravda**, 21 Ekim 1988

sıyorum. İnsanların bu büyük 20. yüzyıl sanatçısının resimlerine bakarken gülmeleri beni çok etkilemişti. Bir şey anlamadıkları belliydi. Bu şaşılacak bir şey değil: Memurlar, bürokrasi sanatı ayaklar altına alırsa, sanatçının kendini anlatması olanaksızlaşır. Bu arada, Picasso'nun toplumsal gerçeklikten kopuk olduğunu kimse iddia edemez; Guernica tablosuna bir bakmak tersini kanıtlamaya yeter.

Geçmişten ve geçmişin hatalarından dersler çıkarabilmeliyiz. Mihail Gorbaçov, tarihin acılı sayfalarına gözlerimizi kapama, bunları örtbas etme ve hiçbir şey olmamış gibi davranma çabalarına karşı çıkmamız gerektiğini söylerken çok haklıydı. Şöyle devam ediyordu: "Bu, tarihsel gerçekleri gözardı etmek, yasadışılığın ve keyfi davranışların masum kurbanlarının anılarına saygısızlık olurdu. Bunu kabul etmeyişimizin bir başka nedeni de; doğru bir çözümlemenin, bugünün, demokratikleşme, yasallık, açıklık, bürokrasinin üstesinden gelme sorunlarının, kısacası perestroykanın yaşamsal sorunlarının çözümünde bize yardımcı olması gerekliliğidir."[6] Bugün dar görüşlü, örümcek kafalı tutumları yenmek özellikle önemlidir. Dünyanın tüm yaşamı tehdit eden bir tehlikeyle karşı karşıya olduğu günümüzde, hümanizm, *toplumsal ilerlemenin gerçekten en yüksek ölçütü* olarak ortaya çıkıyor. Kimileri, belki buna tümüyle katılmayacaktır. Ama bugün neyin daha önemli olduğu —birbirine benzemeyen toplumsal güçler arasında çeşitli felsefi ve ideolojik ayrılıklar mı, yoksa bunların, hümanizmin savunulması ve insan yaşamının sürmesi kavgasındaki birliği mi— gerçekten düşünüldüğünde, dürüst bir insan seçimde kararsızlık göstermezdi.

Başka şeylerin yanında bu, marksistlerle dindar insanlar arasında da işbirliği anlamına geliyor. Dinsel hümanizmin temsilcilerini de övgüyle karşılıyoruz çünkü, bize göre, insanların yeryüzündeki mutluluğu, cennette kutsanmak konusundaki tartışmalardan çok daha anlaşılır bir şeydir. Komünistler ilgilerini insan üzerinde yoğunlaştıran din adamlarıyla geniş bir diyalog sürdürmektedirler. Yeni hümanizmin dine karşı tutumunda ön yargılı ve katı düşünce kalıpları yoktur. Bu da, tarihsel süreklilik ve geçmişin eleştirel incelenmesiyle eşit ağırlıkta bir sorundur. Çalışmalarımızda insancıl dinsel geleneğin değerli katkılarından yararlanabiliriz.

Latin Amerika ulusal devrimci hareketinin seçkin önderlerinden biri, General Omar Torrijos of Panama'nın dediği gibi, "İnsan olmak doğuştan edinilen bir meziyet değil, kazanılan bir ödüldür. Tanrı var olsa bile, insan hümanist olmalı."

Yeni hümanizm, bizim felsefi inançlarımızı paylaşmayanlar da içinde tüm barış güçleriyle işbirliği yapmamızı olanaklı kılmaktadır. Bu, aşırı sağ, gerici, faşizan grupları yalıtlamamıza yardım eder. Hümanizmi yüceltme ortak çabalarında, farklı felsefi ve ideolojik akımları temsil eden insanlar, kendi ayırdedici kişiliklerini reddetmeden, doğal olarak olabildiğince uyumluluk, iyi niyet ve gerçekçilik gösterirler. Tam da bu nedenle yeni hümanizm, kendi hareketimizin ideallerіyle çelişmez. Tersine onlara ulaşmamıza yardımcı olur.

Tarihi yapan insandır ve çağdaş hümanizm, Erasmus'un ya da örneğin, Diderot'nun görüşlerinin basit bir tekrarı değildir. Yüzyılımızın sonuna yaklaşırken ve yeni

(6) Enformasyon Bülteni, Özel Sayı, 1987, S. 19.

bir bin yıla başlamak üzereyken, çağımızın gerçeklerini yansıtan bir hümanizmin temelini atmak zorundayız. İnsan soyunun ve yeryüzündeki yaşamın sürmesini istiyorsak, toplumda sınıflar arasında ve dünyada ülkeler arasındaki denge şimdi, öncekinden çok daha fazla önemlidir.

Bu nedenle, yeni hümanizm'in üçüncü ve açıktır ki daha önemli özelliklerinden biri *onun halkın gerçek sorunlarına ve gereksinimlerine uydurulmasıdır.*

Geçmişteki hümanizm, Arjantinli tarihçi Emilio Troise'nin bir zamanlar yaptığı şekilde tanımlanabilir: "Lorenzo dei Medici ve Marsilio Ficino en büyük mutluluğun ne olduğunu tartışırlarken Prens 'irade', hümanist ise 'akıl' demişti. Böylece hümanizm kendi sınırlarını açıklamıştı: 'insan' ve 'tam insan' üzerine bütün bu söylenenler yalnızca bir akıl sorununa indirgenir.. Kendi deyimiyle, ölümün dostluğunu yaşamın dostluğuna yeğleyen Petrarch'tan, tüm hareketleri arkadaşlarının ona sakin John adını takmalarına yol açacak kadar küçümseyen Boccaccio'ya; öğrencilerinden birinin acı bir biçimde *hommo pro se* 'kendisi için insan' olarak tanımladığı Erasmus'tan, insanların arasında, onlar sanki ormandaki ağaçlarmış gibi hareket edilebileceğine inanan Descartes'a dek, gelmiş geçmiş tüm hümanistler yetenekleriyle gururlanıp gerçeğe sırt çe irmişlerdir."(7)

Bu gerçek bir çelişkidir ve bu ,uva hümanizmi, yani *homo pro se* türden, kendileri için yaşayan ve insanlığın arc na gizlenen hümanistler için tipiktir. Bu çelişki yığınların düşünceleri ve yapıcı ey,emleri üzerinde temellenen yeni hümanizm tarafından yenilmelidir.

Bir yeni hümanist yaşama alçak gönüllü bakar ve kendini toplumuna ve çağına adar. O bir "kendisi için insan" değil, başkaları, herkes için insandır. Bu tutum pek çok çağdaş hümanistin ayırdedici özelliğidir. Örneğin, en büyük aktör, Charlie Chaplin, onun dünyaya ve yaşama bakışı, Sovyet halkı İkinci Dünya Savaşı'nda kanını dökerken ikinci cephenin açılması için yaptığı ünlü çağrıda —düşüncesini açıklayan gerçek bir istem— ifadesini bulmuştur.

Bir hümanist, yazar Alejo Carpentier'in deyimiyle, birinci çoğul şahıs'la konuşmayı öğrendiğimiz zaman devrimi benimseyeceğimize inanan, gerçek bir aydındır. "Bunu Küba Devrimi'nde öğrendim" demişti Carpantier. Ama, ortak eylemde ve genel yaratıcı politik çabalarda zorunlu olan "biz" zamiri, eserine kendi kişisel damgasını vurabilmek için özgürlük (neden olmasın?), kişisel dokunulmazlık ve hatta köşesine çekilmek isteyen yaratıcı bireyin "ben" zamiriyle karıştırılmamalıdır.

Sonuç olarak, yeni hümanizm yoluyla, daha çabuk ve daha iyi bir biçimde özgürlüğün krallığına varabileceğimizi vurgulamak istiyorum. SSCB'deki perestroyka bu yoldaki güçlüklerin ve engellerin aşılabileceğinin yeterli kanıtıdır.

Vasiyetini oluşturan son eserlerinde Lenin, demokrasinin değerinin bilinmesi konusunda uyarıda bulunmuştu. Çünkü sosyalizm, halk için daha fazla demokrasi demektir. Bu nedenle o, insan ruhunun en üstün erdemlerini kendinde toplamalı, bu yolla başkalarına karşı uygar davranışları ve karşılıklı saygıyı özendirmelidir.

---

(7) Emilio Troise, Anibal Ponce. **Introduccion al Estudio de sus obras fundamentales**, Buenos Aires, 1969, s.264.

Yeni hümanizm iyi ve değerli olan her şeyin mirasçısıdır. Ekim Devrimi'nin yüce düşüncelerinin (onyıllardır unutulmaya bırakılan düşüncelerin) meşalesini taşımakta ve bütünün küçük bir parçası olmakla birlikte bu bütün kadar değerli olan her bireyin yaratıcı ruhunu ortaya koyması için olanakları genişletmektedir. Tekil ve genel'in diyalektik iç bağlantısı hiçbir zaman hafife alınmamalıdır. Bizden farklı düşünenlerden öğrenmek, ötekilerin yanında, yeni hümanizmin temel bir özelliğidir.

Bu görüşleri, üzerinde düşünülmeye ve tartışmaya sunuyorum. Bunlar, elbette, gerçeğin son sözleri olarak değerlendirilemezler. Ama bunların tartışılması, sanırım, hümanizm ve mutluluk dünyasını kurmak isteyen herkes için yararlı olacaktır.

LENİN'İN PERESTROYKA'YA KATKISI

WMR, bu yazıyı okumadan önce, yazarını size tanıtmak istiyor. Natalia Morozova, kelimenin alışılmış anlamıyla profesyonel bir yazar, gazeteci ya da araştırmacı değildir. Bu emekli müzik öğretmeni yaşamını Lenin'in kişiliğine ve ideallerine adamıştır. Onun sadece eserlerini okumamış, onu özümsemiş, her şeye onun gözüyle bakmaya çalışmış ve tutumlarını onunkilere göre ayarlamıştır. Ama uzun süre bu adamışlık kimsenin dikkatini çekmedi. Kimse Morozova'nın tutumunu ve dünyaya bakışını ciddiye almadı: O kim oluyordu da dünya işçi sınıfının öncüsü olan, Ekim Devrimi'ni yöneten, Sovyet Komünist Partisi ve devletini kuran adamın düşünceleri ve davası hakkında karar veriyordu? Bu, yazarların, bilim adamlarının ve politikacıların ilgileneceği bir konuydu.

Ama zaman değişti. SBKP, Sovyet halkı için ve onunla birlikte, toplumsal dokuyu köklü bir biçimde yeniden yapılandırma politikasını açıkladı. Bu, herkesin; politikacıların, yazarların, gazetecilerin, bilim adamlarının ve "sokaktaki adam"ın davasıydı. Morozova bu sonuncuların bir temsilcisi olarak Pravda merkez bürosuna telefon etti: "Bir yazı yazdım size sunmak istiyorum" dedi, "Lenin hakkında". Belki de kuşkudan, uzunca bir sessizlik oldu. Bunu kısa bir yanıt izledi: "Çok güzel, getirin bir bakalım." Ve makalesini getirdi. Yazı okundu, derhal baskıya gönderildi. Bu makale, 26 Eylül 1988'de "Bugün Gerçekten Lenin'e Gereksinimimiz Var" başlığı altında yayınlandı. Pravda bürosuna yazar hakkında daha fazla bilgi almak için okuyucu mektupları yağıyordu: "Kimsin sen? Nerelisin? şimdiye dek neden sessiz kaldın? Senin söylediklerini söyleyecek birini bekliyorduk."

Şimdi Natalia Morozova özel olarak WMR için bugün Lenin'in eserlerinin yeni bir biçimde okunulması gereksinimi üzerine kendi kişisel görüşlerini yansıtan bir makale yazdı. Görüşlerini kanıtlamak için Lenin'in iyi bilinen eserlerinden biri olan —Büyük Bir Başlangıç— yazısını seçiyor.

Natalia MOROZOVA

Cilt'i açıp "Gerideki İşçilerin Kahramanlığı. 'Komünist Subotnik'ler" başlıklı makaleyi okuyun ve gerçek komünizmin ortaya çıkan bu ilk tomurcuğunu öğrendiği zaman Lenin'in duyduğu heyecan ve mutluluğu siz de duyun: "...İşçilerin ken-

di insiyatifleriyle örgütledikleri *Komünist Subbotnik*'lerin gerçekten çok büyük önemi vardır. Bu yalnızca bir başlangıç ama eşsiz önemde bir başlangıçtır" (29; 411).[1]

İlk komünist Subotnik'ten bu yana 70 yıl geçti ve onun gerçekten çok önemli bir dönüm noktası olduğunu söyleyebiliyoruz. Kurduğumuz yeni sosyalist toplum adına ücretsiz gönüllü çalışma, halkın gönlünden, aklından ve değerler sisteminden doğan bir atılımdı. Açıktır ki, devrimci coşkuyla yaratılmıştı.

Zorluk ve açlık günleri sona erecektir, düşman geri püskürtülecek, silah sesleri dinecektir ve ülke sistemli, amaçlı bir bayındırlık çabasına girişmek zorunda kalacaktır. O zaman yine komünist Subotnik dersine döneceğiz: O çok gerekli, lokomotifi gönüllü olarak onaran az sayıda insanın değil, milyonlarca insanın adanmış emeğine. Bu, inanıyorum ki, "Büyük Bir Başlangıç"ın heyecan veren mesajının özetidir.

Ancak, izleyen yıllarda vurguyu "adanmış" sözcüğü yerine "ücretsiz" sözcüğü üzerine koyduk. Bu, ona uyuyordu ama sosyalizmin temel ilkesine ters düşüyordu: "Herkesten yeteneğine göre, herkese çalışmasına göre." Giderek, subotnikler belli başlı bayram ve kutlama günlerinde düzenlenen yığınsal olaylar durumuna geldi. Bunda yanlış olan ne? Onların Lenin'den esinlenen ruhu yitirmelerinin dışında hiçbir şey. Sorun, yalnızca subotniklerin yeni adı olmaya başlayan "Resmi Tatil ve Bayramlarda Çalışma Günleri"nde değil, birçok insanın giderek normal çalışma günlerinde de özellikle önemli olan şeyi; adamışlığı yitirmeye başlamasıydı. Coşku, tutkulu bağlılık ve çoğu kez asgari disiplin yokluğunun sözünü bile etmiyorum. Biz Lenin'in subotniklere ilişkin tutumundan saptık. Ama perestroyka'yı başlattık. Kaynağa dönebilir, Lenin'in yazdıklarını yeniden okuyabilir ve sorunun özünü yakalayabiliriz.

Bir dahi, tümüyle yeni bir olayın filizlenmesini yalnızca farketmekle kalmaz aynı zamanda onu inceler ve anlar. Devrimle yenilenen bir Rusya yolunda Lenin'in St. Petersburg sanayi işçilerinin Sovyetler kurduğunu öğrendiğini 1905 Kasım'ını yeniden düşünelim. Elbette, coşkuya kapılmıştı ama kendini tuttu. Hatalı ve abartılı bir değerlendirme yapmaktan çekiniyordu: "Bir seyirci olarak konuşuyorum," diye yazdı. "Hala sürgünde olduğum şu lanet olası 'uzaktan' bu nefret edilesi 'dışarıdan' yazmak zorundayım. Ve herhangi birinin eğer St. Petersburg'da değilse, İşçi Temsilcileri Sovyeti'ni hiç görmemişse ve bununla ilgili olarak yoldaşlarla görüş alışverişinde bulunmamışsa, bu somut, pratik konu üzerinde doğru bir görüş oluşturması neredeyse olanaksızdır" (10;19)

Yine de Lenin, görüşünü silah arkadaşlarıyla paylaştı: "Yanlış düşünüyor olabilirim ama (elimin altındaki eksik ve yalnız 'kağıt üzerindeki' bilgilere dayanarak) İşçi Temsilcileri Sovyeti'nin politik anlamda geçici *devrimci hükümetin* embriyonu olarak görülmesi gerektiğine inanıyorum" (10;21)

Lenin yanılmamıştı. Gelecekteki Sovyet hükümetinin çekirdeğini doğru tanımlamıştı.

---

(1) Burada ve yazı boyunca ilk rakam Lenin'in **Toplu Eserleri**'nin cilt numarasını ikinci rakamsa sayfa numarasını gösterecektir. Subotnik ilk kez bir cumartesi günü başlatılan ulus için gönüllü ücretsiz çalışma günüdür. *Subbota* Rusça'da Cumartesi demektir.

İlk subotnikleri değerlendirirken de, onlara yurdunda görgü tanığı olup "şu lanet olası 'uzaktan' değerlendirme"de eşit ölçüde ihtiyatlıydı. Ama öte yadan Sovyetlerin tarihsel bir öncülü —Paris Komünü— olmasına karşın subotnikler, yeni toplumsal sistemde doğan, tümüyle yeni bir olguydu. Bu filizler hâlâ küçük ve zayıftılar ve kolaylıkla ezilebilirlerdi. Bu durumda, endişeli bir bahçıvan gibi onları, özellikle çeşitli kötümserlerden koruma çabasına girişti. Onlar, onun belirttiği gibi, subotniklerin sayısının "büyük sayıdaki hırsızlık, aylaklık, verim düşüklüğü, hammaddelerin ve mamüllerin çürütülmesi vb. olaylarla karşılaştırıldığında önemsiz olduğunu savunuyorlardı. Bu tür olaylar gerçekten de oluyordu. Ama "bir dizi terslikler, aptalca hatalar, yeniden kötü yola sapmalar olmadan hemen yeni bir üretim biçiminin hem kök salmasına tarihte hiç rastlanmış mıdır?" diye soruyordu Lenin (29; 424, 425).

Ancak, Lenin, kuşkucuların bu "alaylarını" asıl tehlike olarak görmüyordu. Önemli olan, bizim kendimizin kendi ideallerimizin filizlerini ezmeyeceğimize emin olmamızdı. "Güçsüz yeni filizleri dikkatle incelemeliyiz; diye yazıyordu." Onlara en büyük ilgiyi göstermeli, büyümelerini hızlandırmak için her şeyi yapmalı ve onlara "çocuğa bakar gibi bakmalıyız!" (a.g.y.).

Lenin'in bir başka dikkat çekici özelliği de, onun başkalarından bir şey yapmalarını istediği zaman, kendi çağrısı doğrultusunda ilk hareket edenin yine kendisi olmasıydı. "Büyük Bir Başlangıç" makalesini 28 Haziran 1919'da ilk subotnik'ten altı hafta sonra yazmıştı. O andan itibaren dikkatini hiçbir zaman bu genç filizin üzerinden ayırmadı: subotnikler konusundaki gazete haberlerini inceledi, büyük bir istekle subotniklerin yapıldığı bölgelerden gelen insanlarla konuştu ve 26 Ağustos'ta Petrograd'ta Grigori Zinovyev'e telgraf çekti: "Lütfen subotnikler konusundaki tüm bilgileri bir an önce toplayıp bana gönderin" (44; 278).

Lenin sadece bu bilgileri incelemekle kalmıyor subotnikleri tüm halka açıklama çalışmalarına da katılıyordu. 4 Aralık'ta, Tarım Komünleri ve Tarım Artelleri Birinci Kongresi'nde yaptığı konuşmada kırsal alandaki komün üyelerini sanayi işçilerinin örneğini izlemeye çağırdı. "Evet, iki savaştan —emperyalist savaş ve iç savaştan— sonra köylerde düzensizlik vardır" diyordu. Partinin ve devletin lideri bunun farkındaydı: "Ülkemizde bugün varolan koşullarda, çiftçilik alanında yaygın bir iyileşme nasıl düşünülebilir. Çok şükür her nasılsa işleri yürütüyor ve açlıktan ölmüyoruz" (30; 201). Ama sanayi işçilerinin durumu daha da zordu ve Lenin köylülerin bunu akılda tutmasını istiyordu: "Kuşkusuz Moskova işçileri, köylülerden daha büyük bir sıkıntı ve yokluk içindedirler. Eğer kendi kafanızda onların yaşam koşullarını canlandırır ve bu inanılmaz derecedeki zor koşullarda onların subotnikleri örgütleyebildikleri gerçeği üzerinde biraz düşünürseniz, güç koşulları bahane etmenin, Moskova işçilerinin yöntemini uygulayarak her koşulda yapılabilecek olanı yapmamanın bir özürü olmayacağını kabul edersiniz" (30; 202).

Her yerde ve geceleri olmasa da kırsal alanda da halk giderek subotniklere katılmaya başladı. Lenin konuyu gündeme getirmeye devam ediyordu. Sonraki iki hafta içinde Moskova Parti Konferansı'nda komünistlere bir hatırlatma daha yaptı: "Rusya'da hüküm süren sistem içinde komünist olan hiçbir şey olmasa bile, subotnikler komünisttir" (30; 286).

İlk subotnik'in üzerinden bir yıl geçmeden, subotnikler ulus çapında bir yığın hareketine dönüştü ve 1 Mayıs 1920'de ilk tüm "Rusya Bir Mayıs Subotnik'i" örgütlendi. Buna Lenin bizzat katıldı, sonra özgür işçi anıtının temel atma töreninde bir konuşma yaptı. Ertesi gün Porvomaisky (Bir Mayıs) subotnik'i el ilanında onun "Moskova-Kazan Demiryolu'ndaki ilk subotnikten "Tüm Rusya Bir Mayıs Subotnik'ine" makalesi yer alıyordu.

Lenin hüsnükuruntulara kapılmazdı. Bu coşkulu makalesinde bile açık bir sakınma notu bulunuyordu: "Şimdiye dek yapılmış olan az şeyin hiçbir şey olmadığını da, yapmamız gereken sayısız iş olduğunu da biliyoruz... Bir yıl içinde subotniklerimiz büyük bir ilerleme gösterdi." Ama, diye ekliyordu, hâlâ çok zayıftırlar" Yine de makalesini iyimser bir notla bitiriyordu "Yıllarca ve on yıllarca subotnikleri yaşayacağız, onları geliştireceğiz, yayacağız, mükemmelleştireceğiz ve bir alışkanlık durumuna dönüştüreceğiz. Komünist emeğin zaferini gerçekleştireceğiz" (31; 123, 125).

On yıllar geçti, duruma bakalım.

Olay: Acele hastaneye yetiştirilen bir çocuk, acil serviste ölüyor. Operatör doktor, subotnikte pencere camlarını yıkamakla meşgulmüş!

Olay: Okullardan birinde çocuklar kovalarla, süpürgelerle, paspaslarla oyun oynuyorlar. Yılgın hademe onları üzüntüyle izliyor: bu "subotnik"ten sonra ortalığı temizlemek tüm geceyi alacak!

Olay: Ustabaşı işçilere, "subotnik'e gelmek istemeyenler bir onluk versin" diyor. "Verenler evlerinde kalabilirler." Masasında bir yığın 10 rublelik banknot birikiyor!

Devam etmeme gerek var mı? İnsanlar subotnik'te sıkı bir biçimde çalıştıkları — ki çoğu böyle yapıyor— zaman ile örgütleyiciler işleri öyle kötü, öyle bürokratik bir biçimde düzenlemeyi başarıyorlar ki, bazı insanlar "tatil işi" değil de "sıkıcı" cumartesiler demeye başladılar.

Nasıl bu noktaya gelinebildi? Bugün devrimci ülkülerin neden terkedildiğini, bütün bunların hangi tarihsel dönemeçte başladığını anlama çabasıyla tarihimizi dikkatle inceliyoruz. Geçenlerde Vasily Grossman'ın **Yaşam ve Kader** adlı romanını okurken son derecede zekice ve canlı bir benzetme dikkatimi çekti: "Krimov'a artık Buharin'in, Rikov'un, Kamenev'in ve Zinoviev'in akıllara durgunluk veren itirafları, troçkicilerin ve sağ-kanat/sol-kanat merkezlerin duruşmaları ya da Bubnov'un, Muralov'un Slypnikov'un sonları artık inanılmaz gibi gelmiyordu[2] Devrimin derisi soyuluyordu. Yeni dönem bu deriyi giymek istemişti. Proleter devriminin kanayan, canlı etleri, buharı tüten iç organları çöpe atılıyordu. Yeni dönemin onlara gereksinimi yoktu. Gerekli olan devrimin derisiydi ve bu deri canlı varlıktan soyulup çıkarılıyordu. Kendilerini devrimin derisiyle kaplayanlar onun sözlerini konuşuyorlar, jestlerini taklit ediyorlardı ama farklı bir beyinleri, farklı akciğerleri, farklı bir karaciğerleri ve farklı gözleri vardı."[3]

Bu benzetmeyi biraz daha genişletelim: Sonraları, devrimin canlı varlıktan soyulup ayrılmış derisi, onu giyenlere yapışmaya başladıktan sonra, devrimin gerçek görüntüsünü hiç görmemiş yeni kuşaklar doğdu. Bunlar, sahtesinin devrim olduğuna

(2) Bu isimler, Stalin tasfiyelerinde ortadan kaldırılan seçkin parti ve hükümet önderleridir.
(3) Oktyabr, No.4, 1988, s.128

kolaylıkla kandırıldılar. Çoğu inandı ve bu inanç uzun bir süre devam etti. 1956'ya kadar. Sonra gök gürlemesini duydular. SBKP 20. Kongresi'nin yıldırımı fena çarptı ama, sahtekârların yalnızca derisini yaktı. Bunlar Marks'tan, Engels'ten ve Lenin'den alıntılarla deriyi yamamaya koyuldular. Özellikle Lenin'i yama olarak kullanmaya çok çalıştılar.

Olay: Kenti çamur götürüyor, kamu ulaşımı karmakarışık ve "gıda sıkıntısı var mı" deniliyor? "Boş ver, önemli değil. Gelin kentin büyük meydanına bir Lenin heykeli dikelim"!

Olay; Özbekistan'da okul çocukları, ders çalışacakları yerde pamuk hasadına mı gönderiliyor? Nagorno-Karabağ ve Alma-Ata'da hoşnutsuzluk yayılıyor mu? Şu kadar Yahudi İsrail'e göç etmek mi istiyor? Boşver, önemli değil Lenin'in uluslar politikası üzerine gösterişli bir söylev çekeriz ve onu gerçekten inandırıcı yapmak için onlara "parti bu leninci ilkelere uyulmasını titizlikle izlemektedir" diye güvence veririz.

Olay: Devlet başkanı gerçekte hiçbir şey söylemeden boş laflar ediyor mu deniliyor? Sorun değil, biz onları yayınlar, adına da *Lenin'in yolunda yürümek* deriz.

Tüm bunlar "deriye bürünme" yöntemleriydi. Bu deriyi giyenlere sahtekâr bile denilemezdi. Bunlar, devrimci ülkülerin kendileri için yalnızca bir karnaval giysisi olduğunu uzun süre gizleyemediler.

Bugün, Lenin'in sözleriyle, yeniden bir "tatlı devrimci meltem" esiyor (9; 378). Bize gerekli olan devrimin eti, ruhu ve aklıdır, "derisi" değil. Yitirdiklerimizi bir daha ele geçmezcesine yitirdik ve şehit olan devrimcileri yeniden yaşama döndüremeyiz. Büyük öğretmenimiz de çoktan öldü. Ama düşünceleri, yaratıcı mirası duruyor. Bugün, Lenin ciltlerini bir gençlik pınarından kana kana su içermişcesine okuyoruz. Kimi zaman izlenimlerin bolluğuyla nefes nefese kalıyoruz, kimi zaman o günün özgün koşullarına ilişkin söylenenlerle sonsuza dek geçerli olan düşünceleri bir birine karıştırıyoruz. Hâlâ, Lenin'den yaptıkları alıntılarla kelime oyunları yapmayı, bunları çarpıtmayı sevenler vardır. Ama artık bu tehlikeli demagogların, alıntı cımbızlayanların ve Lenin'in deyimiyle "kitap kurtları"nın ayakları kaydırılıyor. Halk saçma sapan sözleri dinlemekten bıktı ve pekçoğu Lenin'in yazdıklarını kendileri okumak istiyor. Partinin —daha fazla sosyalizm daha fazla Leninizm demektir— sloganı benim de sloganımdır.

Evet, kimileri; Lenin, geleceğin pragmatik görevleriyle ilgilenen biz gerçekçilere fazla bir şey veremez diyorlar, Lenin'in bir ütopist olduğu savındalar. O kendi zamanında genç kuşaklara komünizm koşullarında yaşayacakları güvencesini veriyordu, hani nerede şimdi bu komünizm? Ama Lenin kelimenin dinsel anlamıyla bir peygamber değildi. Onun öngörüleri *bilimseldi.* Sırtüstü yatarak bunların gerçekleşmesini beklemek aptallıkların en büyüğü olurdu. Bize, belli bir tohumdan meşe ya da kayın ağacı değil de kavun bitkisinin büyüyeceği söylenirse, bu tohum kendi kendine dikilip büyüyecek demek değildir. Dikmek ve yetiştirmek bizim görevimizdir. Ancak o zaman, başka bir şey değil de bir kavun bitkisinin büyüdüğünü görürüz. Aynı şekilde, herhangi bir bilimsel öngürünün gerçekleşmesi için ona göre davranılması, uygun koşulların sağlanması gerekir. Biz bu koşulları yerine getiremedik. Şu ya da bu gerçekleşmedi diye neden şikayet ediyoruz?

Bu arada Lenin'in hemen hemen tüm korktukları gerçekleşti. Bizi yapmamamız

için uyardığı birçok şeyi "gerçekliğe dönüştürme"yi başardık. Başka bir deyişle onun buyruklarına uymak yerine bunların tersine hareket ettik. O halde, kim suçlanmalı? Tamam, Lenin'in dehasını anlamayı başaramayan çağdaşları, kendilerinin her sorunu çözmeye yeteceklери inancıyla, onun uyarılarından çoğunu dikkate almadılar. Ama bugün, bu kadar çok şeyin trajik bir biçimde yanlış yapılmış olduğunu gördüğümüzde, parlak bir teorisyenin düşüncelerinden vazgeçilemeyeceğini anlamamız gerekir.

Subotnikler konusu üzerinde dururken, komünizmin bu tomurcuklarının yeni ortaya çıktığı döneme geri dönelim. Yeniden "Büyük Bir Başlangıç"ın sayfalarını çevirelim, hemen onun "daha az politik şamatacılık" önerisiyle karşılaşacağız. Birden politik şamataların on yıllardır kulaklarımızı sağır ettiğini hatırlayacağız. Ama izin verirseniz alıntıyı bitireyim. "Daha az politik şamata ve komünist kuruculuğun gerçek yaşamdan alınan ve yine orada sınanan en basit ama canlı olgularına daha fazla dikkat göstermek" (29; 419). İşte görüyorsunuz: Politik yaygaralar belki gürültülü ve etkileyicidir, ama bunlar yalnızca çoğu kez içi boş bir kabuk, "deri"dir. Asıl olan gerçek yaşamdır; ne denli gösterişsiz olsa da, güncel çalışma gerçektir.

Devrimci olanla onu taklit eden arasındaki ayrım çizgisi işte buradadır. Bundan her düzeydeki yöneticiler özellikle ders çıkarmalıdırlar. Eğer bir yönetici gerçekten davamızı ve halkı düşünüyorsa, ne denli gösterişsiz olursa olsun "basit, yaşayan" gerçeklerle ilgilenecektir. Bu filizleri koruyacak ve büyütecektir. Ama eğer davaya bağlılık, halkını düşünme yoksa, tek dürtü gösteriş yapmaksa beş yıllık görevleri iki yılda tamamlayarak ya da bir projenin devrimci bir yıldönümüne rastlatılacak şekilde bittiğini (bitmemesine karşın) rapor ederek dikkat çekme uğruna basit gerçekler göz ardı edilir.

Tüm bunlar gürültülü belgeleri, iyimser alıntıları ve elbette, primleri, madalyaları ve "yararlık sancakları"nı beraberinde getirir.

Lenin'in ölümünden sonra olanları incelerken, pek çok, gerçekten kusursuz ve gelişmeye açık komünist filizin ya politik şamataların gürültüsü arasında yokolup gittiği ya da bürokrasi çarkları içinde kaybolduğu gerçeği karşısında acı duymaktayız.

Perestroyka yolunda, bu kronik hastalığı iyileştirmeye çalışırken çareyi, gerçek yaşamın "basit, yaşayan" olgularını dikkatle inceleme alışkanlığını Lenin'de buluyoruz.

Lenin, "Büyük Bir Başlangıç"ta, "Komünist Subotnikler' çok önemlidir", diyordu. "Çünkü bunlar, kendilerine hiç de özel olarak iyi koşullar sağlanmamış işçiler, çeşitli özellikleri olan ve bazılarının hiçbir özelliği olmayan olağan yani; *son derecede kötü* koşullarda yaşayan vasıfsız işçiler tarafından başlatıldı" (29; 426). Burada yalnızca gösteriş olsun diye yapılan İşlere karşı bir başka uyarı var. Bu uyarıyı da göz ardı etmedik mi? Yalnızca tuttuğumuz gerçek dışı kayıtları anımsayalım. Bunlar tahrif edilmiş rakamlarla düzenlenen raporlara zemin oluşturdu. Eğer bir yönetim, belli bir çalışma ekibinin kayıtlarını istese onun için "özellikle iyi koşullar" açık ve hatta sırıtan bir biçimde yaratılırdı.

Lenin, yanlış gösterimlerin en iyi girişimleri bile öldürüceğine inanıyordu. Devrimin peşisıra Rusya'da ortaya çıkıp yayılan tarım komünlerinin durumunu ele alalım. Bazı iyi bilgilenmemiş kaynaklar bizi, Lenin'in bunları şiddetle desteklediğine

ve aslında köylülerin bu komünlere kayıt olmalarının hızlandırılmasını özendirdiğine inandırmaya çalışıyorlar ve bunu Stalin'in zorla kollektifleştirmesine örnek göstermek istiyorlar. Ama bu temelden hatalı bir görüştür.

Evet, Lenin köylülerin kollektif emeğin yararlarını anlamaya başladıkları durumları sevinçle karşılamıştır. Tarım Komünleri Birinci Kongresi'nde yaptığı konuşmada şöyle diyordu: "Elbette, Sovyet hükümetinin tüm çalışmalarından komünlere, artellere ve küçük, bireysel çiftçiliği, sosyalist, kooperatif ya da artel çiftçiliğe dönüştürmeyi ve giderek bu dönüşümün sağlanmasını kolaylaştırmayı amaçlayan tüm örgütlere genel olarak ne büyük önem verdiğimizi biliyorsunuz. Ve Sovyet hükümetinin bir süre önce, bu tür çabalara destek olmak amacıyla 1 milyar ruble ayırdığından da haberiniz vardır" (30; 195). Ancak bunu birçok "ama" izliyordu: milyonlarca çiftliğin bireysel köylü işletmeleri olduğunu unutmayın. Onları komünlere katılmaya zorlamayın. Onlar "ancak yavaş yavaş ve ihtiyatlı bir biçimde ve köylüler laftan çok daha fazla işe baktığı için yalnızca başarılı bir pratik örnek ortaya koyarak" (30; 196) komünlere katılabilirler. "Başarılı bir pratik örnek" şu anlama gelir: Köylüler, komünlerde bireysel çiftçiliğe oranla en azından bazı üstünlükler görebilmelidirler; toprağın kollektif bir biçimde işlenmesinden kaynaklanan bir üstünlük.

Lenin'in üzerinde durduğu bir başka nokta daha vardı. Eminim, komünler için ayrılan 1 milyar rublelik fona ilişkin cümle dikkatinizi çekmiştir. Bu, kollektif çiftçilik yöntemlerine geçmeye karar veren köylülere kredi ve sübvansiyon sağlamak için kullanılıyordu. Sosyalist hükümetin, ekonomik işletmeciliğin sosyalist biçimlerini özendirmesi doğaldı. Ama Lenin bu özendirmenin bir başka, olası tehlikeler taşıyan yanını da gördü. "En çok dikkat etmemiz gereken şudur" diye yazıyordu. "Köylüler, komün, artel ve kooperatif üyelerinden devletten maaş alanlar diye sözetmemelidirler. Bunlar, köylülerden yalnızca elde ettikleri ayrıcalıklar nedeniyle ayrılmamalıdırlar. Eğer toprak verip işletilmesi amacıyla bin milyon rublelik fondan para yardımı yaparsak herhangi bir aptal da sıradan köylülerden şu ya da bu ölçüde daha iyi koşullarda yaşayacaktır. Köylü, burada, komünist olan ne ve iyileştirme nerede diye soracaktır. Onların gözünde ne saygınlığımız kalır? Birkaç yirmi ya da birkaç yüz kişiyi bir yana ayırıp onlara birer bin milyon verirseniz, elbette çalışırlar" (30; 198-199). Lenin'in "Potemkin köyleri" konusunda ne kadar ihtiyatlı olduğuna bakınız...

Ne yazık ki, bu endişeler daha sonra tümüyle doğrulandı, zayıf filizleri koruyup büyütmek uzun soluk isteyen güç bir iştir. Lenin'den sonraki yönetim, tarihi ve ekonomiyi kandırmaya ve sosyalizmi -haydi hop!- yaratmaya karar verdi. Böylece, çeşitli kampanyalar sözümona yüzde 100 katılım olduğuna ilişkin raporlar, sahte girişimler ve kuşkulu kayıtlar başladı. Halkımızın şaşırtıcı yönü, tüm bu demagogluklara ve hilelere karşın, pek çok gerçek girişim ve gerçek başarının varlığıdır. Açıktır ki, devrim taklitçisi, ulusun devrimci ruhunu tümüyle boşaltmayı başaramamıştır.

Yine "Büyük Bir Başlangıç"a dönelim: "Komün' sözcüğü çoğu kez gerektiğinden fazla serbestçe kullanılıyor. Komünistler tarafından ya da onların katılımıyla başlatılan her türden girişim sık sık hemen bir 'komün' olarak açıklanıyor. Bu *onurlu adın* sürekli ve ısrarlı çabalarla, gerçek komünist gelişme yolundaki *pratik kazanım-*

larla kazanılması gerektiği çoğu kez unutuluyor" (29; 431). Bir kaç satır ileride Lenin daha da kararlı gözüküyor: "Her önüne gelenin ondan yararlanmaya heveslenmesini engellemek için 'komün' sözcüğünü yaygın kullanımdan kaldırmak iyi bir şey olurdu" (a.g.e.)

Bu konuda Lenin'in beklentilerine aykırı davranmanın ötesinde korktuklarından da kat kat fazlasını yaptık. "Komünizm" sözcüğünü öylesine ayağa düşürdük ki, bugün birçokları tarafından ciddiye bile alınmıyor. Geçen yıl bir gençlik gazetesi okuyucularına, komünizme inanıp inanmadıklarını sormuştu. Bir kısmı katı bir "evet" bir kısmı da kesin bir "hayır" yanıtı vermişlerdi. Geri kalanlarsa kızgınlıklarını açıkça dışa vurmuşlardı: Yeter, demişlerdi, bizi daha ne kadar aptal yerine koyacaksınız? Bu konuşmalardan bıktık artık. Moskova'ya bir bakın, sokakları çöpten geçilmeyen, dükkanlarında kuyruklar olan ve tezgah altında hırsızlık yapılan bir "komünist" kent. Kaba ve hırsız tezgahtarların gösterdiği "komünist emek çalışma ekipleri" sancakları. Mahkumların silah zoruyla çalıştıkları "komünist" inşaat projeleri. 1980 yılına kadar komünizme ulaşacağımız da söylenmişti. Tersine, durgunluk oldu.

Tüm bunları yadsımak gerçekten de olanaksızdır. Bu, acı gerçektir ve biz ancak şimdi anlamaya ve tartışmaya başlıyoruz. Üstelik "Leninizm" sözcüğü de saygısızca kullanılmıştır. Adları "Lenin Yolu", "Lenin'in buyruğu", vb. olan gelişmemiş kollektif çiftliklerimiz vardı ve hâlâ da vardır. Bir de "sadık Leninciler" güruhu vardı ki, bunlar komünizm ülkülerini, Lenin'in ülkülerini ve hatta onun kendisini gözden düşürmek için yapılabilecek ne varsa hepsini yaptılar.

Bir dereceye kadar, komünist ülkülerin yalnızca Sovyetler Birliği'nde değil, dışarıda da değerinden bir şeyler yitirdiğini biliyoruz. Kapitalist dünyadaki birçok insanın gözünde çekiciliğini yitirdi çünkü onların uygulanma biçimi idealden çok uzaktı ve kimi zaman her türlü komünizm düşüncesini taşlayıp öldürecek kadar çirkindi (Stalin, Mao ya da Pol Pot).

Ancak, Sovyetler Birliği'nde halkın duygularının biraz farklı olduğunu düşünüyorum. Biz Stalinizmin dehşetini, Batı'daki gözlemcilerden farklı olarak bizzat yaşadık. Sovyet halkı aynı zamanda 70 yıllık tarihimiz boyunca gerçek komünist ruhun birçok kabarışını da yaşadı ve bu, Ekim Devrimi ülkülerine bağlılığımızı korumamıza yardımcı oldu.

Aslında toplumumuzun moral kayıpları büyüktür. Bunlar özellikle perestroyka'nın arka planıyla ilgili olarak açıkça görünmektedir. Çünkü insanlar, yıllardır içlerinde biriktirdiklerini dışarıya vurmaktadırlar. Bu günlerde her şey duyabilirsiniz. Hatta sokak toplantılarındaki bazı konuşmacılar, gazete ve dergilerdeki bazı makaleler bir an sizi ürkütebilir. Ama yalnızca bir an, kavganın sürdüğünü anlarsınız. Ben kendi adıma, parti yönetimimize, kimi zaman toplumumuzun sosyalist ilkelerini yadsıyacak kadar ileri giden eleştiriler ve hoşnutsuzluklar karşısında paniğe kapılmadıkları için teşekkür ediyorum. Bırakın bir mücadele olsun, açık ve dürüst bir mücadele olsun, diyorum, kimse kimseyi susturmasın ya da kendi görüşlerini zorla dayatmasın, her tartışma, düşünce ve savların bir çarpışması olsun.

Zor günlerde yaşıyoruz, zor ama harika. Tarih komünist ülküleri kendisini orta-

ya koymaya ve öteki ideolojiler üzerinde üstünlüğünü kanıtlamaya bir kez daha çağırıyor. Bu, politik kuru gürültülerin ya da bitip tükenmeyen dogmatik nakaratların yardımıyla değil Lenin'in bize öğrettiği yoldan, elle tutulur sonuçlar elde etmek için çalışarak yapılmalıdır. Hâlâ komünizme bağlıyız ve komünist düşüncelerin gücü tükenmedi, şimdiye dek onlardan gerektiği biçimde yararlanılmadı diyoruz. Michael O'Riordan'ın makalesini okurken zevk duydum, şöyle yazıyordu: "Komünist hareket, sömürüye dayalı sisteme gerçekçi bir seçenek sunan tek politik güç olmaya devam ediyor"(4)

Leninizm'i bozulmamış biçimiyle kavramaya çalışırken, bu kez de Lenin'in putlaştırılmasına karşıyız. Lenin, bir insan olarak hatalar yaptı, bazı şeyleri gözden kaçırdı, yanlış bir karar alabildi. Onun yolunda yürümek; her şey de onu taklit etmek, yaşadığımız sorunlara, eserlerinde, tam ve ayrıntılı yanıtlar bulmaya çalışmak demek değildir. Ama leninizmi geliştirebilmek için, onun ilkelerini çok iyi bilmeliyiz.

Devrimin derisine bürünmüş taklitçilerin hepsi ayırdedilmiş, bunların hepsi çekip gitmiş değildir. Bunlar başarılı bir taklitçilik yeteneği geliştirmişlerdir. Hem içte hem de dışta kendilerinin olabildiğince komünist ve leninist olduklarını göstermek için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Ama onların dönemi geçmektedir. Demagogların Leninizm'inden ne kadar çabuk kurtulur ve Perestroyka'nın Leninizm'in asıl ürünü olduğunu ne kadar çabuk anlarsak, taklitçilerin dönemi o kadar çabuk geçer.

Uzun yıllar boyunca, sosyalizmin üstünlüklerini politik şamatacılık yoluyla kanıtlamaya çalıştık. Bugün, "sosyalizm tutumunu pratik başarılarda göstermelidir" diyen Lenin'in görüşüne dönüyoruz ve bir kez daha "Büyük Bir Başlangıç"ı okuyalım. Burada Lenin, subotniklerin komünist doğasının açık kanıtını ayırt ediyor: "Ve yine de bu açlık çeken; burjuvazinin, menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin kötü niyetli ajitasyonuyla kuşatılmış işçiler, besinsizlikten yorgun, bitkin düşmüş olmalarına, acı çekmelerine rağmen *ücretsiz* fazla mesai yaparak ve *emek üretkenliğinde büyük bir artış sağlayarak* 'komünist subotnikler' örgütlüyorlar. Bu, en büyük kahramanlık değilmidir? Bu, çok önemli bir değişikliğin başlangıcı değil midir?" (29; 426-427).

Daha sonra, yeni ekonomik politika için mücadele başladığında, bazı komünistler, sahip oldukları komünist kimliğinin tek başına onları herhangi bir kapitalistten kat kat üstün kıldığını savunmayı alışkanlık durumuna getirdiler. Lenin bu tutumu tanımlamak için çok zekice bir deyim kullandı: "Komünist kendini beğenmişlik". Partinin 1922 yılında yapılan 11. kongresinde de bir kez daha yalnızca politik bilgilerle bir yere varılamayacağını kanıtlamak için elinden geleni yaptı.

"Şimdi ekonomik alanda yapmamız gereken şeyler vardır. Komünizmi tartışmadan köylüye giden sıradan dükkancı, sıradan kapitalist, tüccara karşı rekabeti kazanmalıyız. Bir düşünün, o komünizmi tartışmaya başlamayacak ama şunu tartışacaktır: Bir şey almak istiyorsan, düzgün ticaret yapmak istiyorsan ya da inşaat yapmak istiyorsan ben inşaatı yüksek bir fiyatla yaparım ama komünistler, belki daha yüksek, belki de on kat yüksek fiyattan yaparlar. Şimdi sorunun çözülmesi gereken düğümü bu türden bir ajitasyondur, burada ekonominin kökü yatıyor" (33; 275).

---

(4) World Marxist Review, No.11, 1988, s.8.

Herhangi bir konuda komünizm üstüne laf etmekten nasıl kaçınılabileceğini anlamak bizim için hâlâ zordur. Hâlâ, herhangi bir konuya gerçek değerini veremeyen, bunun yerine bir kooperatifin şu ya da bu üyesinin sosyalizmin temellerine zarar verip vermediğini denetlemeye çabalayan eleştirmenler vardır. Tek "suç"u komünist bilim adamları tarafından değil de burjuvazi tarafından keşfedilmiş kromozonları yasadışı ilan etmeye kadar varan yaşamın aşırı politizasyonundan kendimizi kurtarmak açıktır ki uzun bir zaman alacaktır. Kromozonlarla ilgili komünizm tartışmasının saçmalığını görmedik.

Leninizm'den saptığımız için, onun öğüt ve uyarılarına yüz çevirdiğimiz için tarih bizi ağır bir biçimde cezalandırmıştır. Şimdi acı ve çoğu kez trajik deneyimlerden ders çıkararak ve bu kez Lenin'den öğrenmeye, ona akıl danışmaya, düşüncelerini, öğütlerini ve uyarılarını dinlemeye istekli olarak yeniden ona dönüyoruz. Perestroyka'mızın umudu, sanırım, buradadır.

DÖNEMİN KARŞIMIZA ÇIKARDIĞI SORUNLARA YENİ BİR YANIT

Carlos BRITO
Portekiz Komünist Partisi (PKP)
MK Politik Komisyon Üyesi

Aralık 1988'de Porto'da toplanan PKP 12. Kongresi ülke komünistlerinin çalışmalarında bir dönüm noktası oldu. Kongre, çok büyük önem taşıyan üç belgeyi Yeni Parti Programı, bir Politik Karar ve Tüzük değişikliğini tartıştı ve onayladı. Bu belgeler; PKP'nin yığınlara yakınlığını, ülke içindeki ve uluslararası alandaki değişikliklere hızla tepki gösterdiğini, ortaya çıkan sorunlara yeni yanıtlar bulduğunu ve yapısal özelliklerini güçlendirdiğini kanıtlamaktadır.

Kongre, parti örgütlerinin birkaç hafta boyunca MK'nin hazırladığı taslakların tartışıldığı geniş ön çalışmalarının sonucuydu. Yaklaşık 7 bin yazılı öneri yapıldı ve bunların pekçoğu kongrenin ele alıp oyladığı belgelere yansıtıldı.

İleri sürülen görüşlerin farklılığına değinen Alvaro Cunhal şöyle dedi: "Bizim partimiz, düşüncelerin ve kişisel görüşlerin bir çeşitlemesine duyulan gereksinimi göremeyen ya da geniş bir kollektifte bireyin rolünü değerlendiremeyen bir parti değildir. Bizimki aynı zamanda sonul değerlendirme ve kararların her birimizin teker teker düşünsel çabalarımızla üretildiğini bilen bir partidir." Cunhal, 12. Kongre'nin yaptığı değerlendirmelerin ve aldığı kararların "herbirimizin ve tüm parti kollektifimizin çalışması"nın sonucu olduğunu vurguladı.

İleri Bir Demokrasi

Kongrede benimsenen yeni PKP programına göre, Portekiz halkının bugün sürdürdüğü savaşımın önde gelen amacı sosyalizme açılan *ileri bir demokrasi*'nin yaratılmasıdır.

Antifaşist, Ulusal Demokratik Devrim için 1965 Programı, diktatörlüğün 1974'te yıkılmasından sonra değiştirilmiş durumuyla bile geçersizleşmiş ve artık gereksinimi karşılamaz olmuştu. Nisan Devrimi sosyoekonomik yapılarda ve hemen hemen bütün toplumsal dokuda kapsamlı değişikler yarattı. 12 yıl önce başlayan karşı devrimci süreç bu dönüşümlerin bir çoğunu ortadan kaldırmış ya da etkisizleştirmiştir.

Ama devrimin düşmanları ana amaçlarını —Portekiz'de tekelci devlet kapitalizminin yenilenmesini— başaramamışlardır.

1987 sonundan beri, Cumhuriyetin Anayasası'nın değiştirmek için çaba gösterilmekte ve bu durum Portekiz'deki demokratik rejimin temellerini çürütme tehlikesini doğurmaktadır. Ülkenin Ortak Pazar'a girmesi, onun gerçek bağımsızlığının derecesi sorusunu gündeme getirmektedir.

Portekiz komünistleri bu yeni sorunlar dizisine çözüm getirirken iki temel düşünceden yola çıkıyorlar: *Nisan Devriminin değerleri Portekiz toplumunda yaşamaktadır ve Portekiz halkı, iradesini, kararlılığını ve savaşkanlığını göstererek,* dış etkenlere bağımlı olmasına karşın *demokratik bir projeyi uygulayabilir.* Programda vurgulandığı gibi, "Nisan Devrimi'nin değerleri Portekiz halkı içinde derin kökler salmıştır" ve bunlar, demokratik bir geleceğe ilişkin gerçekleri ve umutları yansıtmaktadır.

Dış koşullara gelince; Program'da, ülkemizin NATO üyeliğinin, ekonomimizde yabancı emperyalizmin güçlü konumlarının ve Portekiz'in AET'ye girişinin bağımsızlık ve ulusal egemenliğe ters düştüğü belirtilmektedir. Bu nedenle, ters etkileri en aza indirmeyle ve Ortak Pazar'a girmeyle ilişkili tüm olanakları ulusun yararına kullanmaya yönelik adımlar programda ana hatlarıyla verilmiştir.

İleri bir demokrasi politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel demokrasinin birlikte geliştirilmesini ve şu altı ana hedefe ulaşılmasını gerektirmektedir: Halkın kendi geleceğini kendisi kararlaştıracağı bir özgürlük rejimi, halk katılımı temelinde çağdaş ve etkili bir temsil yetkisi olan demokratik devlet, ülkeye ve halka hizmet eden çağdaş ve dinamik bir karma ekonominin geliştirilmesi, daha iyi yaşam düzeyi sağlayacak bir toplumsal politika, kültür alanındaki yaratıcı çalışmalardan ve ürünlerden daha iyi yararlanılmasını sağlayacak bir kültür politikası ve tüm uluslarla dostluk ve işbirliği temelinde bir barış politikasına bağlı ülkenin bağımsızlıkve egemenliği.

Program, ekonomik ve toplumsal alanlardaki demokrasiyle birlikte politik demokrasinin taşıdığı değerin altını çizmekte ve Portekiz halkının yaklaşık 50 yıl yoksun kaldığı özgürlüğün önemini vurgulamaktadır:

"Halkın ve bireyin özgürlüğü bir ileri demokrasinin temel ve vazgeçilmez bir özelliğidir." Programda özgürlüğe dayalı rejimin başlıca unsurları şöyle sıralanmaktadır: Medeni haklar ve özgürlüklerin tanınması ve etkin bir biçimde güvenceye alınması; demokratik, çoğulcu ve sorumlu kitle iletişim araçları ve halkın iradesinin gerçek bir ifadesini, devlet memurlarının seçiminde ve ülke politikasının şekillenmesinde halkın belirleyici katılımını sağlayan demokratik seçimler.

İleri bir demokraside, devletin yapısı ve işlevleri, yasaların demokratik egemenliğiyle tam bir uyum içinde halkın çıkarlarını ve gereksinimlerini karşılamalıdır.

Politik erk' in örgütlenmesi; yüksek devlet organlarına gizli oyla yapılan periyodik, genel ve doğrudan seçimlere; hükümet işlerine kalıcı halk katılımına; merkeziyetçi, yoğunlaştırılmış ve bürokratik olmayan açık kamu yönetimine; devlet tarafından güvenceye alınmış temel kamu hizmetlerine; demokratik, herkese açık ve gecikmesiz adalete; ülkenin bağımsızlığı, ulusun egemenliği ve toprak bütünlüğüne hizmet eden silahlı kuvvetlere ve tüm çalışan halkın ve bireylerin haklarına ve

özgürlüklerine saygı gösterecek ve bunları etkin bir güvence altına alacak şekilde korunacak emniyet ve kamu düzenine dayanacaktır.

Açık İlkeler

Ekonomik gelişmeyle ilgili olarak programda tasarlanan hedefler, daha yüksek yaşam düzeyleri ve daha iyi bir yaşam kalitesini, işsizliğin ortadan kaldırılmasını, halkın gereksinimlerinin daha iyi karşılanmasını ve ulusal zenginliğin eşit ve adil dağılımını içermektedir. Bir ileri demokrasi için tipik olan ekonomik ilerleme, tekellerin hakimiyetinde olmayan bir karma ekonomiye dayanmalıdır. Bu ekonomi birbirini tamamlayan farklı mülkiyet sektörlerinden oluşacaktır: Devlet sektörü (devletleştirilmiş kamu sanayileri ve sermayesi devlete ait ya da devlet ortaklığı olan girişimler); özel sektör (çeşitli büyüklüklerdeki firmalar); tarım reformu çerçevesinde yaratılacak kollektif kooperatif üretim birimleri ve bir kooperatif sektörü (karşılıklı yardımlaşma kooperatifleri, kendi kendisini yöneten birimler, tarımsal ve başka aile girişimleri).

Program, karma bir ekonominin temel öğesi olarak devlet sektörüne büyük önem vermektedir. Bu, ekonomik gelişme, ekonomik güç üzerinde politik denetim ve ulusal ekonomiyi yabancı egemenliğinden korumak için vazgeçilmezdir.

Programın yaşama geçmesi, çağdaş üretim güçlerinin gelişimiyle yaratılan potansiyele uygun maddi ve kültürel *yaşam standartlarının* sağlanmasına olanak verecektir. Vatandaşların temel toplumsal hakları, istihdam, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim ve öğrenim, kültür ve spor, konut, sağlıklı ve dengeli bir çevre güvenceye alınacaktır. Kadın erkek eşitliği sağlanmalıdır. Gençlere, kişisel ve mesleki hedeflerine ulaşma olanakları, çocuklara uyumlu gelişme, yaşlılara ve emeklilere onurlu ve muhtaç olmayan bir biçimde toplum içinde yaşama ve göçmenlerin temel çıkarlarını koruma hakları verilmelidir.

Kültürel çalışmalar ileri bir demokrasinin en önemli özelliklerindendir. Kültür politikası halkımızın ve değişik toplumsal alanlardaki örgütlerinin yaratıcı katılımını özendirmeli, demokratik değerleri zenginleştirmelidir. Bu alandaki temel istemler şunlardır: Kültürel ürünlerden ve çalışmalardan herkesin yararlanması, ilerici bir toplumsal bilinç oluşturulması, kültür alanında çalışanların ve bunların örgütlerinin önemli toplumsal işlerinin değerlendirilmesi, popüler sanat biçimlerinin, sanatçı derneklerinin ve kültürel çalışmaların gelişmesine destek sağlanması, kültürel değerlerin yaratılması, üretilmesi, yayılması ve bunlardan yararlanılmasını artırmak için gerekli maddi ve tinsel koşulların sağlanması.

Program, tüm uluslarla *barış, dostluk ve işbirliğine dayanan bir dış politika* konusunda da açık ilkeler belirlemiştir: AET ülkeleriyle karşılıklı yarar, ulusal çıkarlar ve ulusal egemenliğin korunması temelinde ilişkiler; öteki Batı Avrupa ülkeleriyle ve ABD'yle geleneksel ilişkiler; Angola, Mozambik, Cape Verde, Gine Bissau, Sao Faome ve Principe ile Brezilya'yla ayrıcalıklı dostluk ve işbirliği ilişkileri; sosyalist ve Üçüncü Dünya ülkeleriyle dostluk ve işbirliği ilişkileri; kurtuluş savaşı veren uluslarla etkin dayanışma ve Doğu Timor halkının kendi yazgısını belirlemesi ve bağımsızlığını kazanması için tüm yükümlülüklerimizi yerine getirme, başta BM

olmak üzere uluslararası örgütlerde etkin bir rol oynama, yeni bir uluslararası ekonomik düzenin kuruluşunu destekleme ve detant, silahsızlanma ve Avrupa'da güvenlik ve işbirliğine katkıda bulunmak için aktif çaba gösterme.

İleri bir demokrasinin pek çok bileşeninin, PKP'nin Portekiz için amacı olan *sosyalizmin öğelerini* içerdiği vurgulanmalıdır. Yeni programda Portekiz'in "sosyalist geleceği"ne ilişkin konular oldukça ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kapitalist sömürünün yok edilmesi ve ayrımcılığın ve toplumsal eşitsizliğin genel ve etkin bir biçimde ortadan kaldırılması yalnızca bir sosyalist devrimin başarabileceği bir tarihsel görev olarak tanımlanmaktadır. PKP, ülküsüne bağlı olarak, Portekiz'de sosyalizmin ve komünizmin geliştirilmesini politik amacı olarak görmektedir ve 21. yüzyılın eşiğinde sosyalizme giden yolun demokrasinin derinleştirilmesinden geçtiğini vurgulamaktadır.

Dünyanın sosyalizm yolunda ilerlediğini belirten program, yaşayan sosyalizme ilişkin belli sorunlara değinmektedir: "Çok büyük iç ve dış sorunlarla çevrelenmiş bir biçimde gelişmesine ve bir zamanlar en yüksek devlet düzeyinde yapılmış olan ciddi hatalardan etkilenmesine karşın, yeni sosyoekonomik sistem kapitalizm üzerindeki üstünlüğünü kanıtlamış, dünyanın gelişiminin ve barışın korunmasının belirleyici etkeni olmuştur."

Program, PKP'nin defalarca yinelediği, sosyalizmin "evrensel" uygulanabilirliği olan bir modeli bulunmadığını bir kez daha belirtmektedir. Aynı zamanda, farklı ülkelerin sosyalist kuruculuk çalışmaları bazı temel ortak özelliklerin varlığını kanıtlamıştır.

Bu nedenle, Portekiz gerçeklerinden ve Portekiz devrimci geleneğinden yola çıkan ve dünya devrimci deneyimlerinden esinlenen yeni program, PKP'nin Portekiz'de kurmak istediği sosyalist toplumun öne çıkan özelliklerini tanımlamaktadır. Doğal olarak bu süreç, kendi özgün gerçekleşmesi sırasında ülkemize özgü özellikler gösterecektir.

Antitekel Bir Cephe

Kongre'nin Politik Karar'ı son beş yıldaki parti çalışmasını ele almakta, ülkenin iç ve dış durumunu çözümlemekte ve parti çalışmasının her alanındaki hedeflerini ve görevlerini belirlemektedir.

Kongre, iç durumu değerlendirirken onun temel görünümlerini inceledi: Karşı devrimci sürecin daha kötüleşmesi, politik durumdaki değişiklikler, Nisan Devrimi'nin kazanımlarını savunmak için halk savaşını, AET'ye girişe ilişkin sorunlar, ideolojik savaşım, yığınsal toplumsal hareketlerin önündeki olasılıklar ve yığın örgütlerinin çalışmaları.

Portekiz'de gelişen karşıdevrimci süreç, sağkanadın çoğunluğu kazandığı son yasama organı seçimlerinin sonuçlarıyla güç kazandı. Karşı devrimcilerin stratejik hedefi Nisan Devrimi'nin sonucunda sağlanan rejimi güçsüzleştirip ortadan kaldırmak ve öteki şeylerin yanında, Cumhuriyet'in Anayasası'nı değiştirmektir. Ekonomik düzeyde tekelci devlet kapitalizmini yeniden kurmak ve politik düzeyde, yabancı ser-

maye, büyük toprak sahipleri ve politik alanda çıkarlarını savunan sağ-kanat partileriyle bağlı olan büyük sermayenin gücünü sağlamlaştırmaya çalışmaktadırlar.

Karar, yabancı sermayeyle bağlı kapitalistlerin büyük ekonomik gruplar oluşturmasını ve büyük toprak sahipliğinin yeniden kurumlaşmasını, bu sürecin ekonomik durum (acil sorunlar çözülmek yerine daha ağırlaşmaktadır), toplumsal durum (toplumsal koşullar kötüleşmektedir), ve politik durum (demokrasiye karşı saldırganlık artmaktadır) üzerindeki etkilerini incelemektir.

Devrimci kazanımları korumada halkın savaşımına özel önem verilmekte ve PKP'nin halk savaşımında belirleyici biçim olarak görmeye devam ettiği yığın eylemleri vurgulanmaktadır. Bu, özellikle çeşitli temsil organlarının çalışmalarına katılmak gibi öteki savaşım biçimlerinin önemini küçümsediğimiz anlamına gelmez. Bunun savaşımımızın başlıca yolu durumuna geleceği bir zaman (seçimlerde ya da parlamentoda) gelebilir.

Kongrenin kararında belirttiği gibi, politik iktidar pozisyonunda olanlarca yönetilen karşı devrimci sürecin, Nisan Devrimi'nin kazanımlarını yok edememesi ve tekelci devlet kapitalizmini yeniden sağlamlaştıramaması çalışan halkın, demokratların ve Komünist Partisi'nin gücünü yansıtmaktadır. Bu yıkıcı planlar büyük ölçüde halk yığınlarının sert ve canlı direnişi sayesinde boşa çıkarılmıştır.

Portekiz'in AET'ye girişiyle ilgili sorunları inceleyen Kongre, partinin bu girişe karşı savaşım vermekte, onun ters etkilerini ve taşıdığı tehlikeleri açıklamakta haklı olduğu sonucuna varmıştır. Bugün durum değişmiştir, bu olumsuz sonuçları hafifletmeye çalışıyoruz. Karar, tek bir topluluk iç pazarı yaratılmasının doğuracağı sorunlara yanıt olarak 1992 için 25 hedefli bir PKP planını da belirtmektedir.

Kongre, bu aşamada *geniş toplumsal hareketlere ve yığın örgütlenmelerine* ve bunların öne çıkan rolüne özel önem verilmesi görüşündedir. Kararda vurgulandığı gibi; "geniş toplumsal hareketlere ve yığın örgütlerine katılan milyonlarca Portekizlinin nesnel politik tutumları, seçimlerde gösterdikleri ve parti üyeliklerine yansıyan tutumlarından farklıdır." Böylece sınıf güçlerinin savaşımı kendini iki alanda göstermektedir: Birincisi, toplumsal hareketler ve yığın örgütlerinde, ikincisi, partiler içinde ve seçimlerde. Kongre; sendika hareketi; işçi komitelerinin çalışmaları; tarım reformu hareketi; köylü, kooperatif, gençlik ve kadın hareketleri; mesleki ve teknik kuruluşlar; küçük ve orta işletmeciler; emekliler, güçsüzler; kulüp örgütlenmeleri ve barış hareketi ile ilgili konuları da görüştü. Ve şu sonuca vardı: Bu toplumsal hareketler ve onların kitle örgütü karakteri, sınıf bileşimleri ve kapsamları açısından nesnel olarak güçlü bir antitekel toplumsal cephe oluşturmuştur.

Bu çözümlemelerin sonuçları bağlaşıklık politikamız üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Çıkarları büyük sermaye, büyük toprak sahipleri ve emperyalizm tarafından etkilenen tüm çalışan halk, küçük ve orta boy çiftçiler, aydınlar, küçük ve orta boy tüccar ve sanayiciler, zanaatkârlar ve öteki toplumsal katmanlar, 25 Nisan'da kurulmuş olan demokratik rejimin kazanımlarını korumak ve ileri bir demokrasiye destek olmak için sağ kanat güçlerine karşı savaşımda bugün işçi sınıfının bağlaşıklarıdırlar.

Karşı devrimci süreç yalnızca işçi sınıfının ve çalışan halkın değil, aynı zamanda

orta sınıf ve katmanların çıkarlarıyla da giderek daha çok çatışmaktadır. Kendi özgün hedeflerini savunma eylemlilikleri içinde, bu sınıf ve katmanların birbirine yakınlaşması, geniş bir toplumsal bağlaşmaya yol açmakta ve ülkenin yaşamını kesin bir biçimde etkileyebilecek bir antitekel cephenin yaratılacağını göstermektedir.

Politik gelişmelerin çözümlenmesi sağ kanat hükümetin izlediği politikalarla, son seçimlerde iktidar partisine oy verenlerin büyük bir bölümü de içinde Portekizlilerin geniş çoğunluğu arasındaki keskin çelişkiyi ortaya çıkarmaktadır.

Kongre politik ve parti bağlaşıklıklarının kurulmasında oldukça geç kalındığını da belirtmiştir. Bu alandaki güçlükler, kendini sağ kanatçıların kuyruğuna takan sosyalist partinin -iktidardaki Sosyal Demokrat Parti'yle Anayasayı büyük sermaye ve büyük toprak sahiplerinin istediği şekilde değiştirme konusunda yaptığı anlaşma bunun kanıtıdır- koşullar getiren tutumu tarafından ağırlaştırılmaktadır.

Bu çözümlemelerden yola çıkan Kongre, toplumsal bağlaşıklıkları özendirme, güçlendirme ve demokratik güçleri biraraya getirip birleştirme yollarını açıklığa kavuşturdu. Sosyalistlere ve tüm demokratlara anlaşma ve birliği sağlayacak, sağ-kanat politikaları boşa çıkaracak ve demokratik bir seçeneği yaşama geçirecek biçimde diyalog ve yakınlaşma için içten bir çağrı yapıldı.

Portekiz komünistleri, başta ülkeyi ileri bir demokrasiye geçirme önerisi olmak üzere 12. Kongre'nin ve onun belge ve sonuçlarının yalnızca PKP için değil, Portekiz'deki tüm sol ve demokratik güçler için de önemli olduğuna inanmaktadırlar. Çünkü bu, onların deneyimlerine de katkıda bulunarak savaşımlarının perspektiflerini daha açık bir biçimde görebilmelerini sağlamaktadır.

Demokrasi İçin Temel Güç

Kongre'deki görüşler, partimizin Portekiz toplumundaki rolünü tümüyle onayladı. PKP, işçi ve halk yığınlarının savaşımını örgütlemek için etkin bir biçimde çalışarak, onları birliğe özendirerek, ivedi sorunlara yapıcı çözümler bulunmasına etkin katkılarda bulunarak ve demokratik rejimi ödünsüz savunarak toplumda derin kökler salmıştır.

Demokratik güçlerin yakınlaşması ve birliği için başka hiçbir parti PKP kadar zorlu bir savaşım vermemektedir. O büyük bir sol partidir, sağcı politikalara karşı savaşımın en sarsılmaz, en ardıcıl ve en kararlı savunucusudur ve karşı devrimci ilerleyişin önündeki en büyük engeldir. Bu partimize karşı yürütülen benzersiz hırçınlıktaki yanlış bilgilendirme, yalan ve iftira kampanyalarını açıklamaktadır. Ancak bu kampanyalar, sağcı ve reformist mimarlarının istediği hedeflere varamadılar. Enerjik bir biçimde püskürtüldüler.

Kongre, bir eleştiri ve özeleştiri anlayışıyla *parti yaşamının başlıca sorunlarını* ayrıntılı bir biçimde gözden geçirdi ve şu konuları ele aldı: PKP'nin toplumdaki rolü, politik doğrultusu, yığınlarla bağları, parti üyelerinin hakları ve fraksiyonculuk, parti yönetimi yöntemleri, kişisel politika, ideolojik çalışmalar, enformasyon ve halkla ilişkiler, fonlar ve uluslararası çalışmalar.

PKP tüzüğünde kongrece yapılan değişikliklerin büyük önemi vardır. Tüzük, bu

durumuyla marksizm-leninizmin antidoğmatik, yaratıcı karakterinin ve demokratik merkeziyetçiliğin daha tam bir tanımını sunmaktadır. İçeriğinde, kollektiflik ilkesi üzerine kurulu iç demokrasi, güçlerin tek elde toplanmaması, parti üyelerinin haklarının genişletilmesi ve yönetim organlarına verilecek raporlarda daha titiz bir tutum üzerine daha kapsamlı hükümlerin yanısıra, parti birliğini korumak ve örgütsel yapısını daha çeşitlendirip esnekleştirmek konusunda hükümler bulunmaktadır.

Parti içinde özel eğilimlerin kurumlaştırılmasını amaçlayan öneriler ile deneyimlerimize ve partinin iç işlerine ilişkin denenmiş ve denetlenmiş ölçülere ters düşen öteki öneriler kesinlikle reddedilmiştir.

Kongre, Alvaro Cunhal'in sözleriyle "PKP'yi birkaç partiye bölünmüş bir partiye dönüştürmemek için" genel bir istek ve güçlü bir kararlılığı yansıttı. Partinin, ortak idealler ve hedefler için, programımızı yaşama geçirmek için verilen kavgada kardeşçe birleşmiş komünistlerin bir kollektifi olma niteliği değişmemiştir.

Partinin toplumsal bileşimi oldukça dikkat çekiciydi. Ücretli ve maaşlı emekçiler toplam delegelerin yüzde 70.2'sini oluşturuyordu (bunların yüzde 41.9'u sanayi ve tarım işçileriydi). Böylece PKP'nin işçi sınıfı ve tüm çalışan halkın bir partisi olma özelliği onaylanıyordu. Aydınlar ve teknik elemanlar da geniş bir biçimde temsil edilmişti (yüzde 16). Delegelerin yüzde 50'den fazlası 40 yaşın ve yüzde 13,6'sı 30 yaşın altındaydı. Kongre, toplam üye sayısının yüzde 22.9'unu oluşturmalarına karşın kadınların yetersiz bir biçimde temsil edilmelerine (yüzde 18) dikkati çekti.

Kongre PKP'nin, işçi sınıfının ve tüm çalışan halkın öncü, marksist, leninist, yurtsever ve enternasyonalist partisi, kendi içinde çok geniş demokrasi olan parti olma özelliğini pekiştirdi.

Enternasyonalist Ruh

Barışı güçlendirmek ve ulusal kurtuluş savaşımını genişletmek çabasıyla ilgili olarak uluslararası durum ve sorunlar Kongre gündeminin önemli bir maddesiydi. Bu konular, orada ve 73 yabancı delegasyonun huzurunda benimsenen ana belgelere yansıdı.

Portekiz komünistleri sosyalist ülkelerin barışsever politikası ve Sovyetler Birliği'nin perestroykadan ayrılmayan yenilikçi girişimleri, uluslararası durumda daha iyiye doğru değişimlere temel oluşturdu. Bu etkenler ulusal kurtuluş savaşımıyla, geniş toplumsal hareketlerle ve evrensel barış davasıyla sıkı sıkıya bağlıdır.

Kongre'de yabancı delegasyon başkanları tarafından yaklaşak 40 bildiri sunuldu ve onların,sosyalist ülkelerdeki sosyalist kuruculuk, perestroyka ve çeşitli süreçler konusunda söyledikleri büyük bir ilgiyle dinlendi. Oralarda, durum nesnel olarak değerlendiriliyor ve geri kalmalar, ciddi hatalar, eksiklikler, buyrukçu ve bürokratik çarpıklıklar açığa çıkartılıp eleştiriliyor. Portekiz komünistleri bunu, bir yandan, sosyalist toplumu yaratmanın önceden sanıldığından daha karmaşık ve daha uzun bir süreç olduğunun, öte yandan ise, sosyalizmin tarihsel kazanımlarının ve toplumsal değişim yeteneğinin çok büyük olduğunun bir kanıtı olarak görüyorlar.

Kongre'de Angola, Mozambik, Doğu Timor, Filistin, Güney Afrika, Şili ve tüm

öteki emperyalist saldırganlık, faşist baskı ve ırk ayrımcılığıyla karşı karşıya olan halklardan her sözedildiğinde coşkulu bir tepki ve dayanışma gösterileri oldu.

Politik karar, *uluslararası komünist hareket*'in durumuna ilişkin bir değerlendirmeyi de içermektedir. Partimiz onun birliğinin daha da güçlenmesini istemektedir ve uluslararası komünist hareketin çeşitli girişimlerinde, işbirliği ve ortak eylemlerde daha büyük bir dinamizmden yanadır. PKP, komünist partilerin uluslararası eylemleri için uygun eşgüdüm biçimleri geliştirmelerinin zamanının geldiğine inanmaktadır.

Bu, bizim sosyalistler, Sosyal Demokratlar ve öteki demokratik güçlerle diyaloğu küçümsediğimiz anlamına gelmez. Biz, bugün, onlarla işbirliği ve ortak eylemin bir zorunluluk olduğunu kabul ediyoruz. Kongremiz, Portekiz komünistleri ve onların tüm dünyadaki dostlarının enternasyonalist ruhunun ve devrimci dayanışmasının güçlü bir gösterisi oldu.

Kongre, üyelerinin yüzde 27'si yeni seçilen bir Merkez Komitesi oluşturdu. Merkez Komitesi ilk oturumunda Alvaro Cunhal'i parti Genel Sekreterliği'ne yeniden seçerken, yürütme organlarının da seçimi yapıldı. Bir Politik Komisyon, bir Merkez Komite Sekreterliği Denetim ve Kadrolar için bir Merkez Komisyon (Tüzük değişikliğinde öngörülen yeni bir organ) seçildi. Politik Komisyon da kendi yürütmesini seçti.

Başta Politik Komisyon olmak üzere Merkez Komitesi ve onun yürütme organlarının yeni bileşimi, parti yönetiminde yapılan bir yeniden gençleştirmeyi ve oralarda yer alan yoldaşların sayısında bir genişletmeyi yansıtmaktadır.

YARA KAPANIYOR

WMR Mart sayısında belirtildiği gibi,(*) İspanyol Komünistlerinin Madrit'te yapılan birlik kongresinde İspanya Komünist Partisi'yle İgnacıo Gallego önderliğinde İHKP ya da Ispanya Halkları Komünist Partisi'nden ayrılan bir grubun birleşmesi kararlaştırıldı. Gallego daha önce İHKP'nin başkanıydı. Birleşmeden sonra da İKP'nin geleneksel adı korundu. Aşağıda ayrılığın nedenleri ve bunların nasıl giderildiği konusunda yapılan bir görüşmeyi sunuyoruz.

Ignacio GALLEGO
İspanya Komünist Partisi (İKP)
MK politik Komisyon Üyesi

Francisco PALERO
İspanya Halkları Komünist Partisi (İHKP)
Politik Komisyon ve Sekretarya Üyesi

☐ **Okuyucunun İspanya Komünist Partisi'ndeki hastalığı nasıl iyileştirildiğini daha iyi anlaması için, 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başlarında partiyi etkileyen bu hastalığı sizin nasıl teşhis ettiğinizi anlatabilir misiniz?**

☐ **I. Gallego:** Gerek ulusal, gerekse uluslararası birçok önemli konu üzerindeki iç çatışmalar partiyi zayıf düşürdü ve yalnızca bu nedenle ayrılık yayılıp derinleşti. Anlaşmazlıklar 9. İKP Kongresi'nden (1978) sonra başladı ve yıllarca devam etti. Hiç durmadan birbirimizle çatıştık ve buna kendimizi öyle kaptırdık ki, partinin gücünü yitirmeye başladığını göremedik. 1982 genel seçimlerinde 1 milyon oy yitirmemiz şok etkisi yaptı. Herkes "ne oluyoruz?" demeye başladı. Açıklamalar çok değişikti. Ben, sorunların nedeninin, marksizm-leninizmin ilkelerinden sapmamızda ve Avrupa Komünizmi çizgisine düşmemizde yattığını düşünenlerdendim ve bunu açıkça söyledim. Ama bu yalnızca bir kavram sorunu değildi.

Ben dahil hiçbirimiz, en iyi çözümü bulmuş olmakla övünemez. Ama sık sık duygular ön plana çıktı, anlaşmazlıklar daha az ideolojik, daha çok kişisel olmaya başladı. Partide kalmak ya da ayrılmak konusunda bir karar vermek zorundaydım. Sonuçta, Katalonya'da ve öteki yerlerde birçok parti yönetici ve üyesinin partiden uzaklaştırılmaları beni harekete geçirdi.

(*) Komünist hareket içinde ulusal düzeydeki ayrılıkların ardındaki nedenler ve çözüm yolları konusundaki dizi yazılarımıza devam ediyoruz. (Bkz. **WMR**, Sayı 2, 1989 - **Dünyaya Bakış**. S. 11, Mart 1989)

Bir başka ana etken de, benim Santiago Carillo grubunun Sovyetler Birliği ve bazı başka sosyalist ülkelere karşı izlediği politikalara kesinlikle karşı çıkmamdı. Bunların suçlamaları öylesine kabul edilemez bir biçimdeydi ki; söylediklerinin bazılarında gerçeklik payı olsa bile, eleştiriler tümüyle sağduyudan yoksundu. Aslında insanların birçoğu sosyalist ülkelerde ortaya çıkan olumsuzluklardan kaygı duyuyordu, ama kabul etmeliyim ki, ben, sosyalist gelişmedeki kusurlara işaret eden bu eleştirileri sınıf düşmanına verilen destek ve SSCB'yle köklü bağlarımıza bir ihanet olarak görüyordum. Bunları kınarken sözümü hiç sakınmadım ve öyle sanıyorum ki, yaşamım boyunca "Sovyet yanlısı" olarak tanınacağım. Ancak ben ne "Sovyet yanlısı" ne de "antisovyet", ama yalnızca bir komünistim ve yine öyleyim.

Geçmişe baktığımızda, İKP'nin, krizden bir çıkış yolu bulmak için elinin altındaki, tartışma da dahil tüm araçları kimi zaman kullanmadığını görüyoruz. Ancak, daha sonraki olayların gösterdiği gibi çatışmalar bizim çekilmemizle son bulmadı ve kısa bir süre sonra Carillo'yla birlikte bir başka büyük grup ayrıldı. Tüm süreci parti içinde ve partiye özgü (her şeyden çok, gereken biçimde polemiklerin yapılmayışının neden olduğu) bir kriz olarak nitelemek istiyorum.

□ **F. Palero:** Ayrılık tümüyle beklenmeyen bir şey değildi. Gruplaşma süreci 1977'de başladı. Komünistler partideki anormal durumdan rahatsız olarak ayrılmaya başladılar. Sorun, o dönemde, tartışmalara izin vermeyen ve demokratik merkeziyetçilik ilkelerine ters düşen yöntemlerin kullanılmasıydı. Bu, pratikte, yönetimdeki grupla aynı görüşte olmayanların otomatik olarak partiden ihraç edilmeleri anlamına geliyordu. Bu türden gelişmeler, kaçınılmaz olarak İKP'ni zayıflattı ve bir başka komünist örgütün kurulmasına yol açtı. Daha sonra bu yöntemleri çözümleyerek olumsuz yönlerine dikkat çektik: "Yukarı"nın meşrulaştırılmış diktası, yığınlardan soyutlanma ve partinin teorik zayıflığı.

Kriz, özellikle komünist hareket içindeki durum olmak üzere uluslararası etkenler tarafından daha da ağırlaştırıldı. Yoldaş Gallego, bizim sosyalist devletlere o zaman yönelttiğimiz eleştirilerin aşırı sert, katı ve genellikle yanlış olduğunu söylerken haklıdır. Ama o zamanlar bu hoşgörüsüzlük uluslararası komünist hareketin çoğu bölümünün değişen ölçülerde özelliğiydi. Belli bir sosyalist modeli tercih etme eğilimi vardı: Muhalifler lanetleniyor ve bir bütün olarak partiler "afaroz ediliyordu."

Geçenlerde, aralarında Dolores Ibarruri ve Gallego'nun da bulunduğu "Moskova İspanyolları" denilen grubun girişimiyle, Haziran 1977'de İKP MK tarafından kabul edilmiş bir belgeye rastladım. **New Times** tarafından yapılıp **TASS** tarafından dağıtılan değerlendirmelere[1] yanıt olarak, bu belge SBKP'nin partimizin içişlerine karışmasını protesto ediyor ve İKP'nin İspanya için demokratik sosyalist bir yolu benimseme hakkını savunuyordu. Yıllar sonra Mihail Gorbaçov'un Yugoslavya'yı ziyaretinde, herhangi bir standart sosyalist model olmadığını ve her partinin ulusal özgünlükleri temelinde hareket etmesi gerektiğini söylediği zaman ne kadar sevindiğimizi düşünün.

Birgün, ayrılığı çevreleyen koşulları ve İKP'nin etkisinin ve üye sayısının azal-

---

(1) Santiago Carillo'nun **Avrupa Komünizmi ve Devlet** kitabının yayınlanmasına **New Times** dergisinin gösterdiği tepkiye yollama yapılıyor. **(Derginin Notu)**

masının nedenlerini daha kapsamlı olarak inceleyeceğiz. Ama, bugün, hiçbir zaman unutmamamız gerektiğine inandığım bir noktayı tümüyle bilince çıkarmalıyız: Özgün konulardaki tüm ayrılıklarımıza rağmen, biz İspanyol komünistleri aynı parti içinde kalıp birlikte hareket edebiliriz.

☐ **Bölünmüş bir İspanyol komünist hareketinin ülkedeki durum, işçilerin savaşımları ve komünistlerin toplumsal etkinliği üzerindeki etkileri nelerdi?**

☐ **I. Gallego:** Sonuçlar gerçekten korkunçtu. Tüm kötü şeyler için işçileri suçlayacak ya da sorumluluğun bir kısmını Sosyalist Parti'ye kaydıracak kadar baştan çıkartıcıydı. Ama gerçek ortadaydı; İKP'deki ayrılıktan dolayı pekçok ilerici, temel toplumsal değişim ve demokratik reformların özlemini duyan milyonlarca İspanyolla birlikte yalnızca bize güvenlerini yitirmekle kalmamış aynı zamanda gerçek bir sol seçenekten de yoksun bırakılmışlardı.

☐ **F. Palero:** Bölünmenin çalışan halk ve tüm İspanyol toplumu üzerinde çok zararlı bir etkisi oldu. Gonzales hükümetine tersi durumda düşünemeyeceği bir sağcı politika izleme olanağı verdi.

Peki İKP'nin gücüne ne oldu? Parti, Franko diktatörlüğünün kapanış döneminde başlıca örgütlü muhalefet gücüydü ve 1979 parlamento seçimlerinde yaklaşık 2 milyon oy alarak 23 milletvekili çıkarmıştı. Ancak, 3 yıl sonra yapılan seçimlerde ağır bir yenilgiye uğrayarak parlamentoda ancak 4 sandalyeyi elinde tutabildi. Son 4 ya da 5 yıl boyunca enerjimizin belki de yüzde 90'ını, sağcı politikalar ve İspanya'da hareketimizin kısa zamanda tükenmesini bekleyenler için ideal bir palazlanma ortamı yaratacak şekilde yararsız tartışma ve çatışmalara harcadık. Durum nesnel olarak bakarsak, gerçekten de uçurumun kenarına gelmiştik ve sağ istediği her şeyi yapmakta serbestti.

☐ **I. Gallego:** Bölünmenin birçok insanın komünistlere yaklaşmasını geciktirdiğini ve hatta engellediğini eklemek istiyorum. Parti içindeki atmosfer, onların partiye katılmayı reddetmesine ve ikircimde kalmasına neden oluyordu. İspanya'da, bunlar partiye katılmak yerine, komünistlerin belirgin bir biçimde etkin olduğu İşçi Komisyonlarına ya da başka örgütlere gittiler. Üstelik birçok İKP üyesi de görevlerini gereken şekilde yapmayıp yalnızca ortalığın durulmasını beklediler.

☐ **F. Palero:** Bunu, işlerin nasıl daha iyiye doğru değiştiğini gösteren bir örnekle açıklayayım: Madrit Üniversitesi'nde, birlik sürecinde kendilerini komünist olarak gören, ama bölünmeyi İKP üyeliğine engel kabul edenlerin katılımıyla üye sayımızı hemen hemen iki katına çıkardık.

☐ **Sonunda birliği yeniden kurma isteği merkezkaç eğilimleri alt etti. Birlik yolundaki engeller nelerdir ve bunlar nasıl aşılabilirler?**

☐ **I. Gallego:** Komünistler arasındaki bölünmeler kaçınılmaz olarak kalıcılaşma eğilimi gösterirler. Eski bağlar ve dostluklar bozulunca, yeni alışkanlıklar gelişir ve bölünmeyi haklı çıkarmaya yönelik savlar geliştirilir. Düşmanlık ve kuşku duygusu insanı tüketir; hiç olmadığı zaman bile, çevresinde "düşman" arar. Doğaldır ki bunun birliğe götüren bir yanı yoktur. Şu ya da bu biçimde, hepimiz politik bildirilerimizde bir birlik arzusu ortaya koyarız ama herkes onu farklı anlar, herbiri düş-

man grupları "yutmayı", kendi "kalesini" güçlendirmeyi ve ötekinden daha güçlü olmayı umar.

En azından benim görebildiğim kadarıyla bölünmenin sonuçları, tümüyle kötü değildi. Bir süre için hoşnutluk da duyduk. Çünkü etrafımızda kafa dengi insanlar vardı. Ama hâlâ partinin geleceğinden kaygı duyuyorduk. Daha başlangıçta, ayrım çizgisi çekildiği zaman, birlik kongresi çağrısında bulunmamız ve partiyi marksist-leninist çizgide yeniden canlandırmaktan söz etmemiz bir rastlantı değildi. Böyle olmakla birlikte, bir politik konu üzerinde tutumlarımızın birbirine yaklaştığı an gelene dek cepheleşme devam etti. Her iki partinin birlikte kampanya yürüttükleri Birleşik Sol koalisyonunun kuruluşunu kastediyorum.[2] Seçimlerde birlikte savaşım verdik ve bu yeni ortamda birbirimizi daha iyi tanıma fırsatı bularak hem birliğe duyulan gereksinimin hem de bunun olanaklılığının daha iyi farkına vardık. Halkın etkisi de duyuluyordu. İKP içindeki bölünme sürerken, işçi hareketi, çalışan halkın özlediği daha güçlü bir birliğe doğru gelişti. Öte yandan bu durum hepimizin işini çok kolaylaştırdı. Hemen birlik hedefinin işçi sınıfı, bir bütün olarak emekçiler ve halk hareketi tarafından öne konulduğunu söylemek abartmalı olmaz.

□ **F. Palero:** Ben de birlik eğiliminin yalnızca birlik arayışı içindeki komünistlerin isteğini değil, aynı zamanda İspanya gerçeklerinin zorlamasını da yansıttığını vurgulamak isterim. Yığınlar bizi, güçlü ilerici gelenekleri ve gelecek vaadeden bir sol potansiyeli olan bir topluluk içinde birleşmeye ittiler.

Bölünmeyi sona erdirmenin iki farklı yolu vardı. Biri; yönetim organlarındaki görevleri paylaşarak tavanda bir anlaşmaya gitmekti. Ötekisi; önünde daha büyük engeller bulunan bir yoldu. Bu yol her düzeyde ve tüm alanlarda gerçek birliğe yönelik çabaları gerektiriyordu. Biz ikinci yolu seçtik. Birlik arzusu; ortak sendikal çalışmalarda; politik, ekonomik ve toplumsal-kuramsal açıklamalarda ve parlamento, belediye ve Avrupa parlamentosu seçimlerindeki Birleşik Sol işbirliğinde kendini göstermeye başladı. Günlük temaslar ve sürekli görüş alışverişi oybirliğiyle örgütsel birliğin olanaklı olduğu sonucuna götürdü.

□ **Ocak kongresinin kabul ettiği "birlik belgesi" diye adlandırılan belgenin birlik sürecinin ideolojik ve politik platformu olduğu biliniyor. Bu belgenin büyük önemi konusunda ne düşünüyorsunuz?**

□ **F. Palero:** Bu, her iki partinin temsilcilerinin üç yıl boyunca yaptığı yoğun çalışmanın sentezi ve ürünüdür. Taslak komitesince hazırlanıp sunulmasını izleyen çok geniş tartışmalardan sonra, İKP MK tarafından yalnızca bir üyenin "karşı" oyuyla kabul edildi. Son yıllarda MK'de böyle bir sonuç almamıştık. Bu, belgenin hemen hemen tüm yaklaşımlarımızı ve somut düşüncelerimizi yansıttığını göstermektedir. Belli noktalara katılmamış komünistler mutlaka olmuştur ama oybirliği umut etmek bazen olanaksızı istemek anlamına gelir.

Öyle sanıyorum ki en önemli şey, bu birlik bildirgesinin modern İspanyol toplumu, işçi sınıfı ve daha küçük bir dereceye kadar, kendimizle ilgili komünistlerin dü-

---

(2) 1989'daki birlik kongresinden önce koalisyonda İKP, İHKP, Sosyalist Eylem Partisi ve Cumhuriyetçi Sol vardı. **(Derginin Notu)**

şüncelerini yansıtırken gösterdiği yaratıcılıktır. Parti kendi içinde bir amaç değil, toplumsal dönüşüm için bir araçtır. Belge, bizim komünist olduğumuzu ve bu nedenle Marks, Engels, Lenin ve öteki devrimci düşünürlerin kuramlarının mirasçıları olarak hareket ettiğimizi bir kez daha açıklamaktadır. Komünist Partisi geleneklerini ve tarihsel köklerini terketmemelidir. Tersine, uluslararası komünist hareketin deneyiminde en iyi olan her şeyi yaratıcı bir biçimde özümseyerek kendi ayırdedici özelliklerini korumalıdır. Aynı zamanda, SSCB'deki perestroyka'ya ve öteki bazı sosyalist ülkelerdeki reformlara sıcak dostluk bağlarımızı vurgulamak, kapitalist Avrupa'daki yeni eğilimleri ayırdetmek ve komünistleri, özellikle İKP'yi yalıtlanmışlıktan kurtarıp bir iktidar gücü olarak kendilerini adayacakları bir devlet ve toplum alternatifi ortaya koyabilmelerini sağlayan bir bağlaşıklık politikasını ısrarla savunmak istiyoruz.

Açıktır ki, gelecekte de sıcak tartışmalar ve görüş farklılıkları yaşayacağız ama bunlar, artık Ocak öncesi 14 gruplu İKP ve İHKP taraftarları arasındaki herhangi bir uyuşmazlıkla değil, ama yalnızca *tek bir komünist partisinin* çeşitli üyelerinin farklı tutumlarıyla ilgili olacak. Gerçeği nerede arayacağımızı bize yalnızca yaşam ve kuramsal tartışma gösterecektir.

☐ **I. Gallego:** Ben, özellikle, bu belgeden kaynaklanan tartışmaların yapıcı özünü belirtmek istiyorum. İspanya Komünistleri için, marksizm, leninizm ve Ekim Devrimi gibi en yakıcı konular daha önce görülmemiş bir titizlikle ele alınmıştır. Kısa bir süre öncesine dek herkes, kendi durumunun mükemmel ve kendi sözlerini de mutlak gerçekler olarak görürdü. Şimdi tartışmalar gerçekten dostçadır ve artık bir kavga değil, *özgün konular üzerinde politikanın akılcı çizgilerini birlikte arayıştır.*

Ayrıca, temel belgenin yanısıra başka birçok şeyin de —bölgelerde, illerde, daha küçük birimlerde— kabul edildiğini belirteyim. Örgütler gerçekte her düzeyde kendi birlik platformlarını geliştirmişlerdir ve güvenerek söyleyebilirim ki, komünistlerin çoğunluğu, kongrenin kabul ettiği belgenin kendi düşünce ve tartışmalarının sonucu olduğunu görmüşlerdir.

☐ Size göre, uluslararası etken —1980'lerin başında komünist hareketteki elverişsiz durum— İKP'deki krizin gelişimine kendi damgasını vurmuştur. Ama o günden bu yana daha iyi yönde pek çok şey değişti. Birlik sürecindeki değişime bunun bir etkisi oldu mu?

☐ **I. Gallego:** Uluslararası komünist harekette ortaya çıkmış görüş ayrılıkları, bölünmemizin temel nedeni olmasa da, İKP içindeki durumu gerçekten etkilemiştir. Ancak bu dış etkinin niteliği SSCB'de perestroyka'nın başlatılmasıyla dikkati çeken bir biçimde değişmeye başlamıştır.

SBKP'nin ve iktidarda bulunan öteki kardeş partilerin cesur reformları ve dünyada başlattıkları süreçler, İspanyol komünistlerinin "Sovyet yanlısı" ve "antisovyet" fraksiyonlara (hiçbir zaman biz kendimiz için bu etiketleri kullanmadıysak da) bölünmek üzere olduğu o dönemde bizi yüreklendirdi. Biz, uzun bir süre bu fırsatı beklemiştik ve İspanyol halkının en iyi gelenekleri, sosyalizme yönelik sempati duyguları güçlü bir biçimde yeniden canlandı. Elbette bu durum, İKP ve İHKP arasındaki bağlar için daha elverişli koşullar yarattı ve uluslararası politika üzerindeki fark-

lılıkların giderilmesine büyük katkıda bulundu. Kısacası Perestroyka denilen şeyin olumlu etkilerini duyduk.

Bu, yine de, sorunların çözüldüğü ya da yeni sorunların ortaya çıkmayacağı anlamına gelmez. Bir kez, İspanyollar Sovyetler Birliği'ni demokratik olmayan bir ülke olarak görme eğilimine girmişlerdi. Ben bunu, Sovyet sisteminin dünyanın en demokratik sistemi olduğunu savunarak ateşli bir biçimde reddettim. Şimdi görüyoruz ki, orada demokrasi yeterince tam değilmiş. Çünkü bugünlerde onu genişletmek için çok fazla çabaya gerek duyuyorlar.

Burada, İspanya'da, bizim düşüncelerimizin gerçekleşebilmesi, sosyalist devletler yalnızca politik etkenleri güçlendirmekle kalmayıp halkın yaşam düzeylerini de yükselttiği sürece bir destek kazanmış olacaktır. Büyük umudumuz perestroyka'nın kendi hedeflerine yaklaştıkça bu alanda da köklü değişikler yapacak olmasıdır.

□ **F. Palero:** Kısaca, dünya komünist hareketindeki yeni koşullar, *her partinin bağımsızlığını* güçlendirmekte, buna karşılık bizim İspanya'nın sorunlarının çözümü için en iyi yolu bulmamız kolaylaşmaktadır. Bu durum komünist partileri arasında daha etkin bir *işbirliğinin* gelişmesini de sağlamaktadır. Hoşgörü ve iyi ilişkiler ortamında karşılıklı etkileşim ve işbirliği için en etkin bir düzen geliştirebileceğiz.

□ **Birlik Kongresi şimdiden tarihe maloldu. Bu, varılmak istenen hedef ya da bir başlangıç noktası mıydı? Birçok komünist, Carillo ile birlikte parti dışında kalmıştır ya da İHKP bayrağı altında eylemlerini sürdürmektedirler. Bu durumda birlik sürecinin geleceği konusunda neler söyleyebilirsiniz?**

□ **I. Gallego:** Bu kongre hem bir hedef, hem de bir başlangıç noktası olarak görülebilir. Bir hedeftir çünkü, birliğimizi yeniden kurma sürecinde çok önemli bir aşamayı noktalamaktadır; bir başlangıç noktasıdır çünkü, şimdi niteliksel olarak yeni bir aşamadayız ve artık bu türden parti forumlarına gereksinimimiz kalmamıştır.

Kongre sonrasındaki durum mükemmel ya da mutlak birlik olarak adlandırılamaz. Bazı komünist gruplar İKP dışında kalmıştır. Hatta birleşme koşullarının henüz yeterince olgunlaşmadığını düşünen küçük örgütler vardır. Ancak, biz, gerek İHKP'de kalanlar, gerekse Carillo'yu destekleyenler olsun, istedikleri zaman bize katılmalarını sağlamak amacıyla çalışmaya devam edeceğiz. Bugün İspanya'da, komünist birliğin koşullarının olmadığını ileri sürmek, düpedüz bir politik körlük anlamına gelir.

□ **F. Palero:** Ben kongreyi hem bir hedef hem de bir başlangıç noktası olarak nitelemeyeceğim. Geometrik bir tanım daha uygun düşüyor: Bir parabolün tepe noktası. Süreç bir zaman önce başladı, 14 Ocak'ta alınan kararla en üst noktasına ulaştı ama şimdi aşağı doğru inmeye devam ediyor. Kesinlikle bir başka birlik kongresi olamayacağını söylemek zorundayım. Tersi durumda, İspanyol halkı bizi artık ciddiye almayacaktır.

Kongreden sonra partinin kapıları, hâlâ İKP dışında kalan komünistlere açıktır. Onun içinde her biri yeteneklerine, deneyimlerine ve bilgilerine bağlı olarak yerlerini bulacaklardır. Önünde sonunda bize katılacaklarına güveniyorum. Partide hep-

si, hatta isterse Carillo için bile yer vardır. Ancak partiye katılırken onlar kongrenin belirlediği stratejileri izleyeceklerini unutmamalıdırlar.

Uluslararası planda, kongrenin, yıllardır katlandığımız bir duruma, İspanya'da birkaç komünist partinin birlikte tanınmasına bir son verdiğini de düşünüyoruz. Bu noktada her şeyin normale döndüğüne inanıyor ve dünya komünist hareketi içindeki tüm partilerin değişen koşulları dikkate alarak hareket edeceğini umuyoruz.

"YENİ ENTERNASYONALİZM" OYUN MUTLU SONLA MI BİTECEK?

Toplumsal bir bilimin gelişimi her zaman bir dram, bir çekişme, beklenmedik dönüşler gösteren bir grafik izler.

Kuramın gelişimi, geleneksel, yerleşik ve bildik nosyonların yeni kavramlara karışmasının yersiz göründüğü, alışılmış dengeyi altüst ettiği ve basitçe şu ya da bu değer yargısının uyarlanmasını değil, ama çoğu kez tüm görüşler sisteminin yeniden gözden geçirilmesini gerektirdiği bir inançlar çatışmasıdır.

Kuram geliştirilirken, duygular coşar: Toplumsal bilimlerin formülleri, matematik denklemleri ya da kimyasal formüller gibi sabırla keşfedilmeyi beklemezler. Onlar, insanların davranış yolunu oluşturan kalıplar ve belgilerdir, değişik ve kimi zaman keskin bir biçimde çelişen toplumsal çıkarları yansıtırlar.

Kuramsal dünyada yenilik; her zaman, akademik ekollerin ve yönetime gelme savaşımı veren, toplumu etkilemeye çalışan politik grupların bir çatışması demektir. Ve son olarak, bu, kimisi dürüstçe gerçeği arayan, kimiyse yalnızca karşıtını her şeyin serbest olduğu bir kavgada yenmeye çalışan kişiliklerin çatışmasıdır. Kahramanların ya tümüyle iyi, ya da tümüyle kötü olmasına ancak eski didaktik tiyatro oyunlarında rastlanır. Gerçek yaşamda, kuramsal konularda çatışan insanların kendi toplumsal dürtüleri, akademik düzeyde beğenileri ve kendi gururları vardır.

Bu nedenle, dramatik ve duygusallıkla yüklü çatışmayla karşı karşıya kalırız. Ama olması gereken de budur. Toplumsal ve akademik çelişkilerin bu yolla çözülmesi son derece normal ve doğaldır. RSDİP'nin İkinci Kongresi'nde, "bunaltıcı ortam", "sert iç çatışma" ve "yıpratıcı çekişme"den yakınan birine gösterdiği tepkiyi anımsıyorum. "Ne görkemli bir şeydir ki" diye yanıtlamıştı Lenin, "kongremiz açık ve özgür bir mücadele alanı olmuştur. Görüşler ortaya kondu. Perdeler açıldı."[1] Bu, gerçekten de yararlı ve yapıcı düşüncelere güçlü bir ivme kazandıran ve geleceğe yönelik

(1) V. I. Lenin, **Toplu Yapıtlar**, Cilt 7, s.347.

strateji üzerinde herkesi birlikte çalışmaya yüreklendiren görkemli bir kongreydi.

Yenilik konusunda aşırı korumacı bir tutum takınmamalı ya da onu eleştirilerden uzak tutmaya çalışmamalıyız. O, parıldayan silahları içinde zafer sözü veren bir şövalye sanılmamalıdır. Üstelik, yeni düşünceler mutlaka doğru da değildirler. Eugen Duhring gibi marksizm'in bir karikatürünü yapan birçok "yenilikçi"de olmuştur. Friedrich Engels, Duhring'in görüşlerini, yerden yere vuran bir eleştiriye tabi tuttu ve aslında o, eğer bu gün hatırlanıyorsa, bunu yalnızca Engels'in alaycı makalesinin -"Bay Duhring'in Bilimdeki Devrimi"- bulunduğu ünlü kitaba borçludur.

Yeni düşünceler amansızca sınanmalıdır, böyle yapılmazsa bilimsel bilginin yeni gerçeklerini saptamak çok kolay olurdu. Başka bir deyişle bilimde dramatik çatışmalar kaçınılmazdır.

İnsanlığın büyük bir bölümünün ulaştığı uygarlık düzeyi, Hegel'in deyişiyle, bir çelişkinin baskısına dayanma ve onu çözmek için "akıllı yollar" bulma yeteneğini gösterir. Gelişmekte olan oyun, bir Iago'nun kötülüğünden, trajik yanlış anlamadan ya da zehirli hançerden kaynaklanan sapmalar olmaksızın dürüst ve özgeci düşüncenin mantığını izlemelidir. Bilimsel bilgi süreci, denetim *altına alınmayan duygular* tarafından harekete geçirilmemelidir. Önemli olan, bu sürecin mantığını, anlamını ve yasalarını kavramak, onu bilimsel ve toplumsal ilerlemeye —düşüncenin ve varoluşun gelişmesine— doğru demokratik ve uygar bir yolda yönetmektir.

Bu, her zamankinden daha önemlidir, çünkü son birkaç onyıl, birçok komünistin gerçekte kuramsal araştırmayı nasıl geliştireceklerini, yeni düşünceleri nasıl formüle edeceklerini ya da onlara hak ettikleri gibi nasıl davranacaklarını bilmediklerini göstermiştir. Sonuç olarak, kuramımız parlaklığını yitirmiş ve gerçekliğin gerisinde kalmıştır. Bir zamanlar, çağlayan coşkun bir sel olan marksizm, giderek dogmatizmin batağına gömülmüştür.

Bu açığın kapatılması gerektiğinin farkına şimdi varıyoruz. Bunun anlamı marksizm'in temellerini terketmemiz değildir. Bunlar, devrimci felsefe geleneğine uygun olarak dünyanın yeni gerçeklerini anlamamız için yeterli açıklama gücüne ve esnekliğe sahiptirler. Hatalı olan marksizm değil bizim onu geliştirmedeki yetersizliğimizdir. Bu nasıl yapılacağını öğrenebileceğimiz ve öğrenmek zorunda olduğumuz bir şeydir. Son birkaç on yılda neler olduğunun bir analizi bu öğrenmeyi kolaylaştıracaktır: Bu deneyimin; yeni kuramsal görüşlerin ortaya çıktığı, geliştiği ve tartışıldığı yolun hem olumlu hem de olumsuz yanlarını incelemeliyiz. Örneğin; "yeni düşünce", "ulusal uzlaşma", "barış ekonomisi", "antimilitarist demokrasi", "sosyalist çoğulculuk", "karşılıklı bağımlı ve çelişkili dünya", "demokratik alternatif", "Avrupa solu stratejisi" vb. düşüncelerin kaynağına inmeliyiz. "Düşünceler ve bunların kayda geçirilmesi", yeni görüşler üzerinde tartışmalar yapılmasını sağlamanın yanısıra bunların özünü ve gelişimini analiz etmek için başlattığımız yeni bir kuramsal tartışma dizisidir.

Bu sayıda sunduğumuz diyalog, dizinin ilk bölümüdür. Konu, İtalyan komünistlerinin 1970'lerde ileri sürdüğü "yeni enternasyonalizm" kavramıdır. Bu, çok önemli bir kuramsal düşünceydi. Dünya devrimci sürecinin yeni bir yorumlanmasına bağlı olarak, savaşımımızın stratejisinde ve bağlaşıklık politikamızda bir dizi öze ilişkin değişiklikler yapılmasını gerektiriyordu. Kuramımızın temel bir kuralı olan "proletarya enternasyonalizmi" ilkesine karşı çıkıyordu.

Bu düşüncenin kaderi ve kuramsal araştırma alanında bununla ilgili deneyimler, İtalyan Komünist Partisi yöneticilerinden **Antonio Rubbi**[2] ile bu önsözün yazarı Profesör **Grigory Vodolazov** (SBKP) arasında yapılan görüşmenin konusudur.

Eski Formüllere Karşı Yeni Gerçekler

G.Vodolazov: kuramdaki herhangi bir gelişme yeni bir düşüncenin doğuşuyla başlar. Onun içinde doğduğu koşullar (köklerinin gücü, kuramsal temellerinin kapsamı ve bilimsel özünün geçerliliği) büyük ölçüde geleceğini belirler. "Yeni enternasyonalizm" kavramının nasıl doğduğunu anımsıyor musunuz? İtalyan komünistlerini bu görüşü ortaya atmaya iten neydi? Hangi temel dürtüden yola çıkıldı?

A.Rubbi: Bu masabaşı kuramcılarının icat ettiği bir şey değildi. Var olan çelişkilerden kaynaklandı. 1960'ların sonlarına doğru, tüm dünyada komünist partilerinin tutumlarının altında yatan birçok kuramsal formül ve kuralın eski etkinliğini yitirdiğini farketmeye başladık. Komünistler, sosyalizm savaşımını, önemli ve ivedi görevleri olarak görüyor ve doğal olarak çalışmalarını sosyalizmden dolaysız bir kazanç sağlayacak güçlere —en başta, işçi sınıfı ve onun en yakın bağlaşıkları, ulusal ve uluslararası işçi sınıfı birliği ve komünist partiler arasında yakın işbirliği— yöneltiyorlardı. Tüm bunlar "proletarya enternasyonalizmi" kavramında ifadesini buluyordu. Ancak, gerçeklik ve toplumsal savaşımın pratik yönlerinin; yalnızca proleter, komünist güçlerin birliğini vurgulayan bir formüldeki çatlakları aydınlattığı giderek açık bir duruma geldi.

Sosyalizmi ivedi bir hedef olarak görmekten uzaklaşılarak öncelik; barışın, insan yaşamının korunmasına, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki açığın kapatılmasına, nüfus patlamasına, açlığın yaygınlaşmasına, çevre korunmasına ve benzerlerine kaydırıldı. Bu, 12 yıl önce yazdığım makalenin, "yeni enternasyonalizm"-in zorlamasıydı.

G.V: Çok önemli bir noktayı vurgulayalım: Yeni düşüncelerin ortaya çıkmasını hızlandıran şey, yeni gerçeklerle eski kuramsal formüllerin çatışmasıdır. Bir başka çıkarsama da, böyle bir çelişkinin üstünü örtmek, onu tartışmaktan kaçınmak ya da her şey yolunda ya da yalnızca küçük düzeltmelerle yoluna girecekmiş gibi davranmak yerine, onu belirsizliğe yer vermeyecek bir biçimde açık seçik öğrenmemiz gerektiğidir. Tanımak, yeni düşüncelerin hızla geliştirilebilmesinin tek yoludur. Konumuza dönersek, bu, yeni gerçeklerle eski ideolojik formülasyonlar arasındaki bir çelişkiydi. Nasıl çözüldü?

A.R: Bilinen kuramsal kalıplara uymayan yeni gerçeklerle karşılaştığımız zaman, çoğu kez bu gerçeklerin özünde yeni olan doğasından kuşku duyarak başlarız, çünkü denenmiş ve sınanmış bilimsel formüllerden vazgeçmek istemeyiz. Kimi zaman yeni gerçekler o kadar da yeni değildir ve var olan kuramsal düşünceleri geçersiz kılacak bir neden yoktur. Ama durum daha da farklı olabilir ve yeni gerçeklerden mi yana olmak, yoksa eski kuramı mı seçmek gerektiği söylenemez. Her şey özgün du-

(2) Bkz. *"Yeni Enternasyonalizm"*, WMR. No. 1, 1977

ruma, özgün çözümlemelere bağlıdır. Ama bizim durumumuzda, gerçeklerin değiştiğinin kanıtları yadsınamazdı, kuramın geride kaldığı açıktı ve yeni tutumlar benimsemekte daha fazla bekleyemezdik.

G.V: Öncelikler sıralamasının değiştiğini görmenin, bu hedefleri elde edebilecek güçlere ve savaşımın biçim ve yöntemlerine ilişkin anlayışınızı değiştirdiğini söylediniz.

A.R: Arada kaçınılmaz ve organik bir bağ vardır. Sosyalizm eğer ivedi hedef olursa, o zaman, doğal olarak, değişimi gerçekleştirecek başlıca güçler işçi sınıfı ve onun en yakın bağlaşıklarıdır. Ama ya bugünkü aşamada savaşımımızın öncelikli görevleri barış, yaşamın devamı, çevrenin korunması, yeni bir uluslararası ekonomik düzen vs. olursa? Bunları başarmak için açıktır ki çok daha çeşitli ve geniş bir bağlaşıklığa gerek duyarız ve bu bağlaşıklıkta, sosyalist ülkeler, komünist partiler, sosyalistler ve sosyal demokratlara yönelen geniş güçler olduğu kadar, hıristiyanlar, ulusal kurtuluş hareketleri ve başka birçok demokratik ve barış hareketleri de eşitlik temelinde yer alır.

Hedefler ve güçler yeni olduğu için örgütlenme ve savaşım biçimleri de yenidir. Biz burada iki ilkenin özellikle önemli olduğuna inanıyoruz. Birincisi, uluslararası eylem programları, ulusal programların dışında ya da üzerinde değil, onunla organik bir bütünlük içinde olmalıdır. İkincisi, yeni uluslararası dayanışmanın etkinliği için tüm katılan güçlerin bağımsızlığı ve özerkliği gereklidir.

G.V: "Yeni enternasyonalizm" düşüncesi, başlıca yeni görevleri açıklamak, toplumsal değişimi gerçekleştirecek güçlerin yeni yapısını tanımlamak, yeni savaşım yöntem ve biçimleri geliştirmek durumundaydı. Bu düşüncenin, **WMR**'de sizin makalenizin çıkmasıyla Ocak 1977'de doğduğunu kabul edebilir miyiz?

A.R: Evet ve hayır. Yeni kuramsal görüşlerin doğuşu, herhangi bir güne bağlayabileceğimiz bir süreç değildir. Bu düşüncenin tohumu 1969 Moskova Komünist ve İşçi Partileri Konferansı'nda farkedilebilirdi: Orada, enternasyonalizmin yeni yorumu sözkonusu olduğunda yalnızca anlamdaki ayrıntılar değil, ayrılıklar da şekillenmişti. Ama, 1976 Berlin Avrupa Komünist ve İşçi Partileri Konferansı bu düşünceyi daha resmileştirdi: Burada kabul edilen belgede geleneksel "proletarya enternasyonalizmi" düşüncesine yer verilmemişti.

G.V: Bu sözlerin bulunmayışının yeni tutumların genel kabul gördüğü anlamına geldiğine mi inandınız?

A.R: Böyle olduğunu umdum. Berlin'in, yeni öncelikler ve hedeflerin geliştirilmesi çabalarının başlangıcı olduğunu, başlangıç noktasının bulunmuş ve kaydedilmiş olduğunu düşündük. Ne yazık ki, konferansa katılanların pek çoğu, yurtlarına döner dönmez eski formüllerin diline sarıldılar. Bunlar uluslararası dayanışmanın yeni biçimlerini ağızlarının içinde gevelerken, proletaryanın uluslararası birliğinden yüksek sesle ve hedef göstererek sözettiler. O zaman kendi tutumumuzu **WMR'de** detaylı bir biçimde ortaya koymaya karar verdik. Amacımız, öteki yoldaşların konu üzerindeki görüşlerini daha açık bir biçimde belirtmeleri ve bizim durumun yeniliğini bir kez daha vurgulayarak yeni değerlendirmelere ve yeni tutumlara gerek duyulduğunu göstermemizdi. Sorunun yapıcı ve toplu tartışılması böylece başlayabilirdi.

B.V: Tartışmaların, ancak yeni görüşler olanaklı olduğunca tam bir biçimde ortaya konulursa, yapıcı ve gerçekten yararlı olabileceğine inanıyorum. Ama biz, reddedilmesi gereken eski formülleri tanımlarken her zaman açık yürekli olmuyoruz.

Hegel'in dediği gibi, gerçek öyle kör edici bir parlaklıktadır ki, üzerinin gri bir kumaşla örtülmesi gerekir. Lenin, herhangi bir düşüncenin özünü gizleyen her şeye karşı çıkmıştır.

Bazı kuramsal kavramların eskimesinin son derece doğal olduğunu, kuramın yenilenmek ve geliştirilmek zorunda olduğunu defalarca yinelemiştir. Önemli olan, neyin, niçin eskimiş olduğunu söylemek ve yerine ne konulacağını önermektir.

A.R: Bu durumda, Lenin'in tavsiyesine uyduğumuzu söylemek istiyorum. "Yeni Enternasyonalizm" makalemde şöyle demiştim: "Enternasyonalizmin 'proleter' tanımının artık kısıtlayıcı olduğuna, toplumsal gerçekliğe uymadığına inanıyoruz."

G.V: Komünistlerin böylesine alışkın olduğu temel ilkelerden birini sorgulamaktan, politik ya da sadece psikolojik olarak bir çekingenlik duymadınız mı?

A.R: Elbette böyle konularda cesaretli olmak gerekir. Ama partimiz, belli bir dereceye kadar bu yeni kavramı ileri sürmeye hazırlıklıydı, çünkü bunun derin ideolojik ve kuramsal kökleri vardı.

G.V: Bu çok önemli bir nokta ve hiçbir ciddi düşüncenin bir gecede doğmadığını, onun gelişmesi için zamana gerek olduğunu vurgulamak isterim. Ama siz kuramsal köklerden söz ediyordunuz.

A.R: Palmiro Togliatti'nin "çeşitlilik içinde birliğin sağlanması" düşüncesinden (bunu, özellikle 1964 "memorandum"unda ayrıntılı olarak ortaya koymuştu) başlamak istiyorum. Sonra, Luigi Longo'nun düşünceleri var. Ne yazık ki, ortaya attığı bazı kavramlar İKP'nin kuramsal görüşlerinde geliştirilmiş olsa da onun katkısı bugün çok ender anımsanmaktadır. Özellikle, Longo'nun şu görüşlerini belirtmek istiyorum: Sosyalizmin sınırları sosyalist ülkelerin coğrafi sınırlarıyla tanımlanamaz, ya da sosyalizm gereksinimi, "istemi" dinsel inançları olan insanların kafasında da doğup gelişebilir, ya da sosyalizm, dar kafalı yahut katı bir biçimde yalnızca proletaryanın sınıf çıkarlarına bağlanamaz. Sonuçta, Enrico Berlinguer, "yeni enternasyonalizm" kavramına ulaştı. O, bunu partimizin kuramsal geleneğini izleyerek geliştirdi. Lenin'in yaşamında popüler olan uluslararası belgiyi de unutmamıştık. "Dünya işçileri ve ezilen halklar, birleşin!" Bu yalnızca proletarya dayanışması sloganından çok daha genişti. Aynı zamanda, Komintern'in 7. Kongresi'nin (1935) yenilikçi sonuçlarını ve çok geniş toplumsal güçleri kapsayan uluslararası dayanışma düşüncesini de anımsıyorduk. Toparlarsak, "yeni enternasyonalizm" kavramı, bizim entellektüel gelişimimizin mantıksal bir sonucudur.

Teori ve Pratiğin Zor Bir Sınavı

G.V: Makaleniz ne tür tepkiler doğurdu? Komünistlerin ve sizin "yeni enternasyonalizm" içinde bağlaşık olarak gördüklerinizin; sosyal demokratlar ve Üçüncü Dünya'daki ilerici güçlerin tepkileri ne oldu?

A.R: Tüm komünist partiler anlayışla yanıtlamadı. Makale **World Marxist Review** dergisinde tartışıldı. Yoldaşlarım ve ben, bu tartışma toplantısının tutanaklarını okuduğumuzda acı bir şaşkınlığa uğradık. Birçok konuşmacı, gerçekten tartışılması gereken konuları incelemekten ya da onlara ilişkin karar almaktan korkarak eski

kalıpları kullanmışlardı. Bunu, çeşitli komünist partilerin yayın organlarındaki makaleler izledi. Suçlamaları anımsamak bana hâlâ acı veriyor: "sınıf konumlarımızı yitirmek", "temelleri çürütmek", "revizyonizme teslim olmak"la suçlanıyorduk.

Bizi rahatsız eden sert eleştiriler değildi. Yeni kuramsal görüşlerin eleştirel bir çözümlenmesi doğal ve gereklidir. Bu daha da çok böyleydi, çünkü bizim konuyu ortaya getirişimizde önyargılı ve yanılgılı yönler bulunduğu gibi, pratik çalışmamızda da gecikmeler ve hatalar vardı. Bizi rahatsız eden, önerilerimizin tümüyle reddedilmesi ve eleştirilerin bir azarlamaya benzemesiydi. Eleştirilerde, bizim güçlü ya da zayıf noktalarımızı ortaya çıkarmak ya da yaratıcı bir kuramsal araştırmaya yol açmak amacıyla konuya yapıcı ve anlamlı yanaşma çabası yoktu. Aslında "hiç hata yapmamak için" eylemsizliğe itiliyorduk. Ama yaşam hızla akıp giderken eylemsiz durursanız konumunuzun "hatasızlığı" hemen sona erer. Yapıcı tepkiler gösteren, ilgi duyan komünistler de vardı, ama ağır basan olumsuz tepkiydi. Üstelik yeni görüşümüzün çerçevesinde attığımız belirli pratik adımlardan dolayı dışlandık da. Örneğin, 1980 yılında Çin Komünist Partisi'yle yeniden bağ kurduğumuz zaman o zamanki SBKP liderleri, bizim "emperyalizmin ekmeğine yağ sürdüğümüzü" söylediler. Bunu duymak gar p ve üzücüydü, çünkü biz tersinin doğru olduğuna inanıyorduk; bu, başka şeyleri yanında, dünya komünistleri arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesine yardımcı olac ktı.

Gelişmekte olan ülkelerdeki komünist partilerin ve öteki ilerici güçlerin eleştirileri büyük ölçüde yapıcıydı. Tutumumuzun Avrupa'ya ağırlık veren kısıtlayıcı doğasına dikkat çekiliyordu. Bu tanımı dikkatle inceledik ve önemli ölçüde geçerli olduğu sonucuna vardık. Gerçekten de, Doğu-Batı ilişkileri üzerinde fazla yoğunlaşmış ve Kuzey-Güney arasındaki bazı sorunları; Üçüncü Dünya nüfusunun gereksinimlerini karşılamada hızlı nüfus artışı ve yetersiz maddi olanaklar arasındaki çelişkiyi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki dengesizliğin büyümesini ihmal etmiştik.

Bu eleştirileri aldıktan sonra, bugün düşüncemizin zenginleşmesinde bir kilometre taşı olarak gördüğümüz belgeye ulaşmak için çok çalıştık. Bu, 8 Kasım 1981'de **L' Unita**'da yayınlanan "Barış ve Gelişme Bildirgesi"ydi. Burada "barış" ve "gelişme" kavramları birleşik bir bütün olarak ele alınıyordu. Kuzey-Güney sorunlarının çözümünün, günümüz dünyasının genel bunalımının aşılmasında çok önemli olduğunu gösterdik. Belgenin içerdiği bir başka yeni düşünce de, insan soyunun devamlılığına yönelik tehdidin farkında olan "daha aydın burjuva kesimleri"nin nükleer savaşın önlenmesi, uygarlığın korunması ve az gelişmişlik sorununun çözümünde temel bir bağlaşık olabilecekleriydi. Bu belge, bir dizi ülkede —örneğin Arjantin, Meksika ve Hindistan— çok olumlu tepkiler topladı.

G.V: Bu söyledikleriniz, marksist kuramın gelişiminin günümüzdeki aşamasında öne çıkan özelliklerin anlaşılması için çok önemlidir. Lenin, "Komünistler kendi yağlarında kavrulmamalıdırlar" demişti,[3] Bu ilke, geniş ve çoğulcu bağlaşıklarımıza ilişkin olarak özellikle önem kazanmaktadır. Sanıyorum, gelişme düşüncelerini yalnızca bizim klasiklerimizden değil, bağlaşıklarımızın entellektüel hazinelerinden de bulup çıkarma, insan uygarlığının öteki bölümlerinden gelen yaratıcı itkileri kullanma sanatını öğrenmek bizim görevimizdir.

(3) V. I. Lenin, **Toplu Yapıtlar**, Cilt 33, s. 333.

A.R: Çok doğru. Yeni görüşleri formüle ederken, sekterce kendini beğenmişliklerden kaçınmaya çalıştık. Örneğin, son yıllarda bazı sorunların ele alınışında bizim ve Avrupa'daki bazı sosyalist ve sosyal demokrat partilerin arasında belli benzerlikler olduğuna dikkati çektik. Onların yeni tutumlar benimsemesinde bizim etkili olduğumuz savında değilim. Daha çok aynı doğrultuda çalışıp birbirimizi etkilemekteyiz. Kuram alanında, komünistler ve sosyal demokratlar arasındaki işbirliğine çok şey bağlıdır. SBKP MK Sekreteri Vadim Medveyev'in şu görüşüne tümüyle katılıyorum:" Komünistler ve sosyal demokratlar arasında, bu politik akımların her biri kendi bağımsızlığını ve ayırdedici özelliklerini koruyacak şekilde bir diyalog ve işbirliği sürecini gelişmesi için koşullar ortaya çıkmaktadır. Gerçekliğin kuramsal çözümlemesi, olası gelişme yollarına ilişkin öngörüler ve uluslararası kamuoyunun dikkatini ivedi sorunlara çekmeye yönelik adımlar, bu ortak eylemin çok olanaklı ve gerekli olduğu önemli bir alandır."[4] Buradaki her sözcüğün altına imzamı koyarım.

G.V: Onlara yönelik yeni görüşlerinizi açıkladığınız da yeni demokratik hareketler içindeki potansiyel bağlaşıklar makalenize ne tepki gösterdi?

A.R: İtalya'nın demokratik kesimleri bir bütün olarak olumlu yanıt verdiler. Ama bir kısım sol'un özellikle çarpıcı eleştirilerde bulunduğunu söylemeliyim. Onlar bizi "yenilik"ten dolayı değil, tersine, ayaklarımızı sürüdüğümüz için, yeni düşünceleri ileri sürmekte yeterince çabuk davranmadığımız için eleştiriyorlardı. Büyük bölümüyle, bunlar anlamlı eleştirilerdi. Komünistleri "küçük düşürmeyi", "etkimizi azaltmayı" ya da bu türden sonuçları amaçlamıyorlardı. Bunu, kendi deneyimlerini bizimle paylaşmaya yönelik dürüst bir çaba olarak gördük ve bunlardan yararlandık; doğal olarak, kendi marksist ve komünist kimliğimize sadık kalarak ve etrafında herkesin toparlanabileceği bir program geliştirerek. Amacımız yalnızca İKP'nin değil, bir geniş cephenin ilerlemesine katkıda bulunmaktı. Ancak, başlangıçta planımız yeterince anlaşılmadı. Açıktır ki, onu yeterince anlatamayışımız bunun bir nedeniydi. Bu durumda yeni formüllerimizi, seslendiğimiz insanların iyi anlayacakları şekilde geliştirmeliydik.

Oniki Yıl Sonra

G.V: Makalenizin yayınlanışının üzerinden 12 yıl geçti. Geriye baktığımızda, bu düşüncenizin hangi yönleri doğrulandı? Gerçeklik, kavramınızı zenginleştirdi ya da belirginleştirdi mi?

A.R: Düşüncemizin temel anlamı açısından, pratik olayların onu doğruladığını söylemek istiyorum. Tanımladığımız eğilimleri doğru yakalamış olduğumuza ve "yeni enternasyonalizme" duyulan gereksinmenin şimdi daha da açık olduğuna inanıyorum. Ama o zamandan bu yana (özellikle son üç, dört yıl içinde) öylesine ileri gitti ve o kadar çok yeni ve önemli düşünceler geliştirdi ki, "yeni enternasyonalizm" kavramı bilimsel ilerlemenin tüm zorunlu kıldıklarını yansıtmak zorundaydı.

Bu bağlamda, başta SBKP tarafından geliştirilen karşılıklı bağımlı dünya kavramından ve Sovyetler Birliği'nin bu temelde izlediği pratik politikalara özellikle de-

(4) Kommunist, No. 2, 1988, s.17 (Rusça)

ğinmek istiyorum. Bu kavram, 1980'lerde marksist kuramın attığı en büyük adım dır. Günümüz toplumsal gerçekliğinin öze ilişkin ve derinliği olan bir yönünü tanımlamaktadır. "Yeni enternasyonalizm" düşüncesi bu kavramla organik bir uyum içindedir ve kapsamı, daha önce düşünemediğimiz günümüz global sorunlarının çok yönlü olarak anlaşılması temelinde varılacak sonuçlarla zenginleştirilmelidir.

Örneğin, Kuzey-Güney dengesizliğini alalım, 1970'lerde bu kadar büyük değildi. Ama bugün belki de dünyanın en dramatik çelişkisidir. FAC'nin eski başbakanı Helmut Schmidt, bunu global yapının temellerindeki bir mayın olarak nitelemişti. Gerçekten de böyle bir mayın olduğunu düşünüyorum. Üstelik, bu sorunun, birçok farklı görünümü vardır. Bazıları geniş ölçüde yazılıp söylenmiştir, borç krizi ya da yüz binlerce insan öldüren açlık. Ama henüz kuramsal olarak yeterli derinlikte araştırılmamış daha birçok etken vardır. Örneğin, göç sorunu; henüz bunun 21. yy'daki etkilerinin ne olduğunu tam olarak bilmiyoruz. Bu bir içiçe geçme, ulusların birbirine karışmasıdır. Bu süreç, dünya nüfusunun 6-8 milyar olacağı 20, 30 ve 50 yıl sonra, oldukça yoğun olacaktır. Bu "birbirine karışma" değişik diller, gelenekler ve dinler olduğu kadar, değişik ırklarla, toplumsal olduğu kadar, kültürel zorluklar da yaratacaktır. Kendi tutumlarımız ile bu problemlerin çözümüne yönelik ortak bir araştırmayı karşılaştırmakta geç kalmamalıyız.

Toplumsal değişim savaşımına katılan *güçler* sorunu da şimdi, eskiden olduğundan çok büyük farklılıklar göstermektedir. Geleneksel hareketlerle yan yana, yenileri ortaya çıkmıştır. Üstelik geleneksel güçler de yeni bir biçimde hareket etmektedirler. Ulusal bilinç, tüm toplumsal sistemlerde ve farklı dinlerde bir patlama göstermiştir. Dinsel düşünce önemli bir potansiyel göstermektedir. Katolik inancın güçlü etkisi ve İslam'ın yayılışı, barış ve ilerleme güçlerini kapsayan uluslararası işbirliğinin çağdaş kuramı içinde dikkate alınmalıdır.

Toplumsal ilerleme güçlerini ilgilendiren değişikliklerin bir başka önemli yönü daha vardır. 1970'lerin ortalarında Enrico Berlinguer, "kadın sorunu"nu partimizin tarihinde ilk kez temel bir konu olarak ileri sürdüğü ve onun yüzyılın sonunda gerçek bir devrime dönüşeceği öngörüsünde bulunduğu zaman, (ne, yazık ki benim de içinde olduğum) birçokları bunu ciddiye almadı, hatta bıyık altından güldüler. Bu, basitçe, erkeklerle eşit haklar isteyen kadın özgürlük hareketinin geleneksel belgileri değildir. İki farklı cinsin yalnızca varoluşunun kaçınılmaz olarak onların fiziksel, fizyolojik ve psikolojik potansiyellerinde ve ev işleri, çocuk büyütme, vs.'ye ilişkin işlevlerinde çok çeşitli eşitsizliklere yol açacağını keşfediyoruz. Bütünüyle bu, toplumsal, politik ve tinsel tutumlarımızı gözden geçirmemizi gerektiriyor ve çok yakında temel ve gerçekten global bir sorun olarak kendini gösterecektir.

Ya da bugünün çevre hareketine bakalım: Yakın bir zamana kadar onun evrensel insan değerinin güçlü ve dünya çapında bir akım olacağını hemen hemen hiç ummuyorduk. İşte bu nedenle "Yeni enternasyonalizm"in başlangıçtaki projeleri tam da yerine oturmadı.

G.V: "Yeni enternasyonalizm"in başlangıçtaki kavramsal çerçevesi, kuramın ürettiği belli başlı ek değerlere uymak için çok dar gelmeye başladı denilebilir mi? Belki de "daha yeni" bir enternasyonalizmden söz etmemiz mi gerekiyor?

A.R: 1980'lerde ortaya atılan ve Mihail Gorbaçov'un etkin bir biçimde desteklediği "yeni politik düşünce" kavramı, elbette "yeni enternasyonalizm"den daha geniştir. Bu kavram yalnızca günümüz toplumsal ilerleme güçleri değil, aynı zamanda uluslararası ilişkiler, karşıt sistemlerin birbirlerine bağımlılıkları ve (Sovyet bilim adamlarının bugün haklı olarak belirttikleri gibi, uluslararası planda sınıf savaşımının bir biçimi olmayan) barış içinde bir arada yaşama konusunda da yenilikçi bir görüş sunuyor. "Yeni düşünce" kavramı içine yerleştirilmiş ve biraz güncelleştirilmiş "yeni enternasyonalizm" düşüncesi, söz konusu kavramın bütünsel bir parçası olabilir.

G.V: Geçen zamanın, "yeni enternasyonalizm"in kapsamını, sanki, daha da sınırlı yapmasına ve onu daha geniş bir platforma taşırmasına üzülüyor musunuz?

A.R: Hayır, üzülmüyorum. Özellikle şunun için; bana göre, bu düşüncenin verimliliği ve açıklayıcı gücü, partimizin önceki bakış açısıyla dikkati çekmeyen gerçekleri kavramasına olanak verdi. "Yeni enternasyonalizm" gerçekten de daha geniş bir görüşler sisteminin organik bir parçası olarak "daha yeni"leşiyor.

Sosyalizm Bir Süreçtir

G.V: Kimi zaman, "yeni enternasyonalizm" düşüncesinin barış ve global sorunların çözümüne giden yolda önemli olduğu ama sosyalizm ve devrim savaşımından çok ayrı düştüğü söyleniyor. Bunu benimseyen partinin kendi rolünü bir barış ve insancıl düşünceler partisi olarak değerlendireceği ama sosyalizmin devrimci partisi olmaktan çıkacağı savı ileri sürülüyor.

A.R: Evet, böyle görüşlerle ben de karşılaşıyorum. Bu görüşlerin kesinlikle savunulmaz olduğunu düşünüyorum. Çünkü, bize göre "yeni enternasyonalizm" yalnızca günümüz dünyası ve onun global sorunlarına değil, aynı zamanda sosyalizme ve ona açılan yollara uygulanabilir bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır. Enternasyonalizm'in eski biçimi, "Sovyet modeli"nin çeşitli ülkelerde kopya edilmesi düşüncesine sıkı sıkıya bağlıydı. Ama biz herhangi bir tür modele kararlılıkla karşı çıktık. Biz sosyalizmin anlamını bir süreç, sömürü ve yabancılaşma toplumunu olumsuzlayan bir süreç olarak yeniden pekiştirmeye çalışıyoruz. Bu süreç, değişik ülkelerde, toplumsal yenilenmenin başladığı tarihsel dönemece, ulusal geleneklere ve bir ulusun kültürel kimliğine bağlı olarak farklı bir biçimde gelişir.

Doğal olarak sosyalizmin kendi ayırdedici ve belirleyici nitelikleri vardır. Bize göre, bunlar "genelde ortak özelliklerin" matematiksel bir toplamı değil, "evrensel değerler"dir. Örneğin; demokrasi (geniş, tam "eksikleri giderilen"), bireysel ve kollektif haklar ve özgürlükler, insanın tarihsel gelişmenin aracı değil amacı haline gelmesi, vb. gibi.

Aslında "yeni enternasyonalizm" bu "evrensel değerler"i geliştirmeyi kabul etmektir. Onda, sosyalizmden vazgeçme arzusu gibi yorumlanacak hiçbir şey yoktur. Biz aynı zamanda tam anlamıyla devrimci bir parti olmaya devam ediyoruz. Değişmesi gereken, eskiden, örneğin 20. yüzyıl başlarındakinden farklı olması gereken, tam da bu devrimci karakter yorumudur. Bugün marksistlerin çoğu insan soyunun devamı için, militarizme karşı, yeni bir uluslararası ekonomik düzen için, silahsız-

lanma yoluyla kalkınma için ve çevrenin korunması için, —yeni enternasyonalizm"-in hedefleri— savaşımı temel bir devrimci görev olarak görüyorlar. Aynı şey, gelişmiş kapitalist ülkelerde reform için, uzun-erimli yapısal değişiklik için; "demokratik bir değişim" ve "demokratik bir alternatif" için savaşımlarda da geçerlidir.

Bugün devrimci eylem, SSCB'de halen sürdürülen ve yeni düşünceye dayalı perestroyka atılımını da kapsamaktadır. Sovyet yoldaşlarımız, hem içteki hem de dış politikalarındaki değişim sürecini devrimci olarak nitelemektedirler. Ve bence bu tanımlama tümüyle doğrudur. Ne yazık ki, yeni düşünceden ve evrensel insan değerlerine verilen öncelikten kaynaklanan strateji, uluslararası komünist ve kurtuluş hareketinde oybirliğiyle kabul edilmemektedir. Kimileri bunun, kuramsal ve pratik anlamda sınıf savaşımının terkedilmesi anlamına geldiğine inanıyorlar. Bizim görüşümüz elbette farklıdır. Biz politik ve kültürel alanlarda barış, yumuşama ve uluslararası işbirliğinin tüm dünyada toplumsal ilerleme ve bunun sonucunda sosyalizm savaşımı için en iyi olanakları yarattığını savunuyoruz.

Bazı insanlar günümüz gerçeklerini çok uzun zamanlar önce geliştirilmiş "devrimci" formüllerin yardımıyla değerlendiriyor ve yeni politik düşünceyi revizyonizm olarak tanımlıyorlar. Ama, inanıyorum ki, biz, devrimci marksist düşünceleri dünyanın bugünkü durumuna uygun olarak, yaratıcı olarak geliştiriyoruz demek için her türlü hakka sahibiz.

G.V: Sizce "yaratıcı geliştirme"yle revizyonizm arasındaki ayrım çizgisi neredesdir. Geliştirmek, yeni kavramlar ortaya çıkarmak, eskilerini yeniden değerlendirmek anlamına gelse de, insana kolaylıkla "revizyonist" etiketi takılabilir.

A.R: Sanırım "revizyonizm" terimi sosyalizm gereğinden ve onun potansiyelinden vazgeçmek anlamına geliyor. Batı'da, kendini ilerici olarak nitelendiren ama sosyalizm düşüncesinin tarihsel olarak savunulamaz olduğunun anlaşıldığını ve onun bir tarafa bırakılarak, insanlığın ilerici gelişmenin farklı yollarını araması gerektiğini iddia eden birçok kuramcı vardır. Bunların yanlış olduğuna inanıyorum. Yalnızca sosyalist düşüncenin bazı uygulanış biçim ve yöntemlerinin güvenilir olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle, onu yaşama geçirmenin yeni ve daha iyi yollarını aramamız gerekmektedir. Geçmişteki hataların ve eksikliklerin derin ve yapıcı eleştirisine gereksinimimiz var. Eğer böylesi bir arayış içinde bazı eski kuramsal kalıpları sorgular ve eski değerlendirmeleri yeniden gözden geçirip düzeltirsek bu tür bir "revizyonizm" yararlıdır. Kelimenin bu en yüce ve soylu anlamıyla Lenin büyük bir "revizyonist"ti. Aynı şeyi, eski görüşlerin eleştirici bir biçimde yeniden değerlendirilmesini ve geleneklere uymayan düşüncelerin geliştirilmesini öneren Gorbaçov için de söylemek istiyorum. O, dünyanın entellektüel güçlerinin yeni düşüncenin kavramlarını inceleyip onları pratikte sınama çabasına girişmelerini sağlamaya çalışıyor. Onun, marksizm'in yaratıcı geliştirilmesini özendirme yolu budur.

G.V: Sonuç olarak, "yeni enternasyonalizm" düşüncesinin gelişimi konusunda anlattıklarınızı "mutlu sonla biten bir oyun" olarak toparlayabilir miyiz?

A.R: Bir dereceye kadar. Evet, daha açıkçası bu, "sonu henüz yazılmamış bir oyun".

Bilgisayar Çağında İşçi Sınıfı

KENDİLERİNİ SAVUNABİLECEKLER Mİ?

Werner CIESLAK
Alman Komünist Partisi (AKP)
Merkez Komite Üyesi

Batı Alman işçi sınıfı hareketi zor günler yaşıyor. Şimdi o, Federal Alman Cumhuriyeti'ndeki derin ekonomik ve politik değişikliklerin doğurduğu yeni bir tür sınıf savaşımına uyum sağlamak zorundadır. Toplumda ve üretimde oluşan değişikliklere ilişkin sorunların bütünüyle kuramsal açıdan yeniden değerlendirilmesi gereklidir. Büyük sermaye ve bir kukla hükümetin tasarladığı gerici politikaların içerdiği yeni unsurları farketmenin nasıl güç olduğunu geçmiş deneyimlerden biliyoruz. Direnişle karşılanmasına karşın, işçi hakları ve ücretlere yönelik saldırıların, tekellerin işçi sınıfı ve sermaye arasındaki sınıf ilişkilerine ilişkin stratejilerinin somutlanışı olduğu pek anlaşılamamıştır. Bu stratejilere karşı koymak için işçi sınıfı kendi tutarlı politikasını geliştirmelidir.

Tekelci sermaye, her şeyden önce çalışma alanında etkili olmak istiyor ve bu durum Federal Alman işçi sınıfı için olduğu kadar dünya işçi sınıfı için de son derece önemlidir. "İş ilişkileri ve çalışma şartlarının yeniden düzenlenmesi ve esnek çalışma zamanı" uygulamaları Batı Alman işçi sınıfı tarafından şimdi daha iyi anlaşılıyor. Bunlar, yönetimin, kapitalizm koşullarında bilimsel ve teknolojik ilerlemenin ve büyüyen üretim güçlerinin yeni zorunluluklarına emeği uydurmak üzere esnek bir biçimde kullanma niyetlerini somutlaştırıyor.

Kompüterlerin, robotların ve yeni teknolojilerin üretime sunulması, işletme ve hizmetler alanında otomatik bilgi iletişim araçlarının yaygınlaşması işin doğasını değiştirerek işçilerden daha çok şey istiyor. Aslında, temel soru tekrarlanıyor: Kapitalizm koşullarında teknolojik gelişmenin toplumsal ve üretim maliyetine kim katlanacak?

Tekelci sermaye çeşitli amaçlarla modern üretici güçleri kendi yoluna uyarlamaya çabalıyor. Birinci amacı, "daha etsiz" ve daha verimli bir kadro yaratmak için canlı emeği budamak; ikincisi, üretime daha büyük hareketlilik vererek değişen piyasa ve iş koşullarına daha hızlı tepki göstermek ve üçüncüsü, işçilerin güçlükle elde edilmiş kazanımlarını sınırlayıp olası emek tepkisini engellemektir.

Uyum içinde hareket eden tekelci birlikler ve devlet, emeği bölmek için "esneklik ve yeniden düzenleme" stratejisine güveniyorlar. Esnekleştirmenin anlamı, işçileri üretimin ritmine bağlı kılmaktır. Ve devlet düzeyindeki bir yeniden düzenleme işçi haklarını az ya da çok daraltacaktır. Politik alanda, tekelci birlikler ve hükümet sendikaları zayıflatmaya, onlara toplumsal ortaklığı ve temelde sermaye tarafından dayatılacak koşulları kabul ettirmeye çalışıyor.

Bu birleşik strateji FAC'de daha ilk aşamasındadır. Alman İşveren Birlikleri Federasyonu tarafından 1986'da geliştirilen "20 hedef programı" tekellerin tutumunu yansıtıyor. Bir bölümü şöyledir: "Ekonomik büyümeye, daha büyük esnekliğe ve hareketliliğe ve teknolojik gelişmenin sürekli uygulanmasına dayanan uzun erimli bir strateji daha iyi rekabet edebilen işlerin anahtarıdır. Emek piyasasının katılaşmış biçimlerden arındırılmasına gereksinimi vardır ve emeğin kendisi piyasa istemlerine hızla uyum sağlamalıdır."

Bonn'daki koalisyon hükümeti, işverenlerin amaçlarının destekleyicisidir. HDB yöneticileri elverişli toplumsal gelişme perspektifleri öneriyorlar. Örneğin, "kitle sendikaları, alışılmış toplu pazarlık, tek merkezden yönetilen işçi savaşımları ve ortak gümrük anlaşmaları yakında ortadan kalkacaktır." Kuşkusuz bu planlar tekellerin arzularına uygundur. Ama tutucular, acaba hangi gelecek düşleriyle eski oylarını koruyup yenilerini kazanmaya niyetleniyorlar? "Sert disiplin yerine özgürlük" sloganı, aslında *sermayenin eylem ve genişleme özgürlüğünün herhangi bir biçimde kısıtlanmasını genel olarak özgürlüğün kısıtlanması olarak görüyor.*

Özellikle tehlikeli olan, bu noktada, yöneticileri de içinde bazı sosyal demokratların tutucuların kuram ve pratiğiyle belli bir yere kadar uyuşmasıdır. Öyle ki, ASDP Başkan Yardımcısı Oskar Lafontaine, tam ücret verilmeyen daha kısa bir çalışma haftasından yanadır. Bu tutum, "esnek bir ücret politikası" ve kollektif sendikal güce son verme düşüncesinin avukatlığını yapanlarla uyum içindedir. Lafontaine "esnek çalışma programının reddedilmesinin ek bir işsizlik artışıyla aynı şey" olduğunu savunuyor. Oysa, son ASDP kongresi, tam tersine şunu açıklamıştı: "Hesaplarını üretimde kapasite kullanımının bugünkü durumuna dayandıran tutucuların ve işverenlerin talep ettiği 'esneklik'i reddediyoruz."

Komünist Partisi, bugün normal iş ilişkileri, sürekli isdihdam ve tam bir çalışma gününün giderek ülkemizdeki *emek-sermaye savaşımının üzerinde yoğunlaştığı nokta* olduğunu görmektedir. Bu, üç düzeyde gelişecektir: İşletmelerde; birleşik işçi sendikalarıyla işveren birlileri arasında; işçi sınıfının tutucu Bonn hükümetiyle çatışma alanlarında. AKP'nin görüşüne göre, sendikalar, temsil ettikleri işilerin çıkarlarını korumak için, esnek zaman ve rasyonalizasyonun olumsuz etkilerine karşı toplu pazarlığı kullanmak zorundadırlar.

İşçiler şimdi, iş ilişkilerini geriye götürücü yasaların, yeni bir bölümünü, en önemlisi çalışma süresine ilişkin daha önce çıkartılmış olanların hepsinden daha kötü hükümler içeren hükümetin yeni bir yasa önerisini geri püskürtmek için çalışmalıdırlar. Böyle bir yasa; 10 saatlik bir iş günü, en fazla 60 saatlik bir iş haftası, kadınlara gece vardiyası yasağının kaldırılması anlamına gelecek ve işverenlere, işçileri pazar günleri de kullanmak için daha fazla serbestlik sağlayacaktır. Bunun gibi sert hükümler, birlik sendikalarının[1] işçilerin çıkarlarını savunmasını güçleştirecektir.

---

(1) *Einheitgewerkschaften*, politik partilerden ve kiliseden bağımsız sendikalar, **(Derginin Notu)**

Toplumsal alanda kötüleşen koşullara ve çıkartılması planlanan yasalara karşı halk direnişi büyümektedir. Birkaç kentte 100 bine yakın işçi, emekçi ve kamu görevlisinin katıldığı kitle gösterileri düzenlendi. Bu baskı, tutucu hükümeti politikasını değiştirmeye zorlamak için henüz yeterli değildir. Bu nedenle AKP, *işçilerin birleşik bir protesto hareketi* çağrılarına destek veriyor.

Sosyal hakları korumayan part-time ve geçici istihdam son yıllarda yaygınlaşmış ve şimdi tüm işlerin yüzde 25'ine ulaşmıştır. Yasal önlemlerle bu türden işlere geçmek kolaylaştırılmıştır. Part-time ve geçici işlerde çalışanların sayısı iki yıl içinde 900 binden 1.9 milyona yükselmiştir. Çalışma istatistiklerine göre 300 binden fazla sürekli iş geçici duruma dönüştürülmüştür ve yeni işe alınanların yarısını geçici işçiler oluşturmaktadır. Bu olgu, çoğu kez bir yıllık ya da daha az süreli işler alan eğitim programlarındakilere kadar uzanmakta ve özellikle perakende satış, tekstil ve konfeksiyon işkolları gibi kadın işçilerin sayısının yüksek olduğu sektörleri etkilemektedir. 1,5 milyonu, herhangi bir yasal koruması olmadan düşük gelirlerle çalışan yaklaşık 3,5 milyon insan part-time işlerde istihdam edilmektedir.

Komünistler için, *sabit süreli iş ilişkilerine karşı mücadele şimdi çok önemlidir.* Bunların sanayide daha fazla yaygınlaşmasına izin verilmemelidir. Biz bu tür ücret sözleşmelerinin yeniden normale dönmesini istiyoruz. Burada toplumsal olarak korunmamış iş ilişkilerinin herhangi bir biçimine karşı toplu işçi direnişleri için çabalamak gereklidir. Komünistler, part-time ve geçici işte çalışanların sürekli istihdam edilenlerle aynı iş güvenliğine sahip olmaları ve tam gün işin ilk verileceği insanlar olmaları konusunda diretiyorlar. Daha da önemlisi, personel, geçici ya da part-time çalışma programları konusunda serbestçe karar verebilmelidir.

Teknolojik gelişme, sınıf savaşımında giderek önem kazanan yeni alanlar açıyor. Ancak, işi hafifletir ve geliştirirken, kapitalistin kolay kâr mantığına uyuyor. Yeni teknolojiler; iş olanaklarını azaltarak, sömürü ve denetimi artırarak ve işçilerin bilincini çarpıtarak iş ilişkilerine egemen olmak için geniş ölçekte kullanılıyor.

Örgütlü emek, tekelcilerin çabalarına yeni teknolojiler konusundaki kendi politikasıyla karşılık vermelidir. Çünkü kapitalizm koşullarında bile amaçlı bir savaşım, onların *kötüye kullanılmasını sınırlayabilir ve onları ilerici hedeflere bağlayabilir.* İşçilerin daha önceki yönetime katılma biçimleri artık eskimiştir, ekonomide yeni bir demokratikleşme işçilere yönetimle tam bir eşitlik vermelidir. Nitelikli ve faydalı iş güvencesi ve mesleğini geliştirme şansı, personel ve iş konularında işçinin denetim ve etkisinin ölçüsü olmalıdır. Tüm bunlar yeni teknolojilerin tasarlanıp uygulanmasında, meslek yaratılmasında ve işin kapsamının tanımında kendini göstermelidir. Açıktır ki, işçilerin sesi iş güvenliği, sağlık ve çevre sorunlarında, yatırım ve istihdam yaratma politikalarının belirlenmesinde az ağırlık taşımamaktadır.

İşçilerin çıkarlarını daha sonuç alıcı bir biçimde savunmak için öteki alanlarda da, örneğin, yasama ve devletin teknolojik ve yapısal politikalarında etkili olunmalıdır. Gücünü sendikalardan, öteki toplumsal ve demokratik hareketlerden alan *ekonomik ve sosyal konseyler* bu gereksinmeyi karşılamak içindir. Bu konseyler, bir danışma organı statüsü ve yasama alanında girişimlerde bulunma hakkına sahip olarak, denetim ve yatırımların yönetimi için, bütün ekonomi çapında bir aygıtın temelini oluşturabilir.

Esneklik ve yeniden düzenleme politikası, 1992 yılında, AET'nin tek bir iç pazarının yaratılmasıyla *yeni bir boyut* kazanacak. 1990 yılına kadar bir dizi yasal değişiklik tamamlanacak ve Ortak Pazar ülkeleri buna eş düşen kendi iç yasal düzenlemelerini en geç iki yıl içinde yapacaklar.

Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun kendisi, ortak pazar oluşumunun ekonomik tarihteki en büyük yeniden düzenleme anlamına geldiğini belirtmiştir. Bu, prensipte, ulusal yasaların, üye ülkelerde devletin ekonomiye karışmasını sınırlayacak ve sosyal hakları en aza indirecek şekilde tekleştirilmesini içeriyor. Aynı zamanda Avrupa Sendikaları Konfederasyonu'nun da başkanı olan, Alman Sendikaları Konfederasyonu'nun Başkanı Ernst Breit, tek bir iç pazar yaratmak gerekçesiyle işçilerin sosyal korunmalarını kısıtlamaya yönelik olası bir kampanyaya karşı uyarıda bulundu. Bu, yalnızca sosyal yasalar ve iş yasalarıyla ilgili değildir. Ekonomik karar alma sürecine ve yönetime katılmada işçilerin haklarını ya kısıtlamak ya da geçersiz duruma getirmek için planlar yapılıyor ve yeniden düzenleme belgisi altında özelleştirme politikası izleniyor.

Bu süreç şimdiye dek yeterince güçlü bir direnişle karşılaşmadı. Avrupa Sendikaları Konfederasyonu, istihdamı ve sosyal konuların en büyük önceliği alacağı bir "Avrupa sosyal alanı" yaratılmasında ısrarlıdır. Avrupa Parlamentosu bu düşünceyi desteklemiş ve gönüllü bir temelde kısmi ya da geçici istihdam, çalışma süresinin kısaltılması ve işçi haklarının güvenceye alınmasına ilişkin öneriler yapmayı kararlaştırmıştır.

Tek iç pazarın yaratılması şimdi yalnızca ulusal hükümetlerin kararlarına bağlıdır. Burada yaşamsal çıkarları doğrudan etkilenen işçi sınıfı henüz toparlanamamıştır. AKP, *bir ortak istemler listesi hazırlamanın ve AT çapında işçi eylemini örgütlemeye çalışmanın* zorunlu olduğunu düşünüyor. Bu başta sendikaları ilgilendirmekle birlikte, elbette çeşitli üye ülkelerdeki komünistlerin kendi aralarında ve Sosyal Demokratlarla, Sosyalistlerle, öteki sol ve demokratik güçlerle yakın işbirliğini hiçbir biçimde engellemez.

Biz, yeni ivedi sorunların, Avrupa Sendikalar Konfederasyonu içinde olduğundan daha geniş emek işbirliğini gerektirdiğine inanıyoruz. Fransa, İspanya ve Portekiz'deki en büyük işçi kuruluşlarının ortak tartışma ve eylemin dışında bırakılması bir anokronizmdir. Alman Sendikalar Konfederasyonu böyle bir işbirliğine direnmektedir. Ancak ülkenin işçi hareketi, ideolojilerin ve ulusal sınırların üstünde ortak eylem için artan bir istek gösteriyor. Bu nedenle, güvenerek bu sendikalar arası görüş alışverişi önündeki her türlü engelin kaldırılmasına umutla bakıyoruz.

Batı Alman Birlik Sendikaları'nın yaklaşık 40 yıllık deneyim birikimi yeni fırsatlara yol açmaktadır. Komünistler, Alman Sendikalar Birliği ile birlikte, antinazi direnişten kalan birlik sendikalarını saldırılara karşı korunacak büyük bir kazanım olarak görüyorlar. Biz, 1983'te yapılan 14. Kongreleri'nde, saflarını bölmeye yönelik her türlü çabayı, "Metal İşçileri Sendikası içinde çeşitli ideolojik ve politik emek akımlarına, örneğin, Sosyal Demokratlara, Hıristiyanlara ve Komünistlere yer vardır" diyerek reddeden Metal İşçileri Sendikası'yla aynı görüşteyiz. Bu açıktır ki, *uluslararası düzeyde* de uygulanması gereken bir doğrudur.

Birlik sendikalarının yaratılması, Alman işçi sınıfının kapitalizmin kriz yıllarında başarılı savunması ve kazanımlarını genişletmesi açısından en önemlisi değilse de önemli bir önkoşuluydu. Bu hareket bugün herhangi bir güçsüzlük belirtisinden çok kavgacı bir iyimserlik gösteriyor. Bu, 1945 sonrasında Sosyal Demokratların, komünistlerin ve Hıristiyanların sendikaları birlikte kurup daha sonra pekiştirmeleri gerçeğinden kaynaklanıyor. AKP üyeleri olarak, bizler, kendimizi marjinal bir grup olarak değil, onların aktif çekirdeğinin en önemli parçası olarak görüyoruz. Öteki emek kesimleri bunu farketmeye başlarken birçok bağlı sendika doğal bir gerçek olarak kabul etmişlerdir. Bu tür gelişmelerin ardında onlarca yıl üretilmiş politikalarımız vardır. Komünist Parti, Birlik Sendikaları'ndaki her türlü fraksiyonlaşmaya, bunun yalnızca karşıt güçlere, sermaye-hükümet koalisyonuna yarayacağına inanarak kesinlikle karşı çıkıyor. Biz, her zaman, sendikalarda açık tartışmadan, kararların ortak alınıp yine birlikte yasama geçirilmesinden yana olduk.

Bu politikanın ve yerinde kararların temel dayanağı *bir politik partiyi memnun etmek hevesi değil, işçilerin çıkarlarıdır.* Batı Alman Birlik Sendikaları için bu yolu izlemek, çok güçlü Sosyal Demokrat önyargılardan dolayı kolay olmadı. Ama şimdi ASB ve bağlı sendikalar deneyimin yararını görüyorlar. Onlar, hemen Bonn koalisyonu partilerinin tutucu politikalarını, hem de Sosyal Demokrat tutuculuğu reddediyorlar. Örneğin, ASDP Başkan Yardımcısı Lafontaine ve ötekiler, sendikalar tarafından şiddetle protesto edildiler. Bu eleştiricilik, yukarıda belirtildiği gibi sendikal birliğin öneminin anlaşılmasından kaynaklanıyor.

Komünistler, bu gelişmeleri desteklemek için çok şey yaptılar. İşkollarında, bölgelerde ve ülke çapında sendikal çalışmalara etkin ideolojik, politik ve örgütsel destek sağlamak AKP politikasının önemli bir alanıdır ve biz bu alandaki ASDP'li ve HDB'li meslekdaşlarımızla işbirliğine özellikle önem veriyoruz. Aynı zamanda, işçilerin güncel sorunlarını ve uzun erimli amaçlarını sendika soluyla (örneğin, Yeşiller) da tartışıyoruz. Bir yandan işçilerin birliğini güçlendirmek için elimizden geleni yaparken, öbür yandan, işçi hareketi ve öteki toplumsal hareketlerin daha geniş bir birliktelik içinde hareket etmesinin gereğini vurguluyoruz. Bu, sağ kanat hükümetin ve sermayenin gerici politikasına karşı çıkmak kadar, özellikle barış, silahsızlanma ve ekoloji gibi global sorunlarda da birleşik eylemleri içeriyor. İşçi hareketi içinde ve dışında ortak çabalar; barış, çalışma hakkı, demokrasi ve toplumsal adalet için yürütülen kampanyalarda umut veren çabalar gerektiği konusunda kamuoyu giderek daha fazla bilinçleniyor.

9. PARTİ KONGRESİNE SUNULAN MK RAPORUNDAN

"... Biz, yakın gelecekte, herkese çalışma hakkı için savaşımı sürdürmek ve onu yeni nitelikte bir toplumsal gelişme istemleriyle bağlamak zorundayız. Bilimsel ve teknolojik devrimin kazanımlarından yararlanmada toplumsal ve ekolojik ilkelerin belirlenerek yaşama geçirilmesi için, kitlesel işsizlik ve iş güvensizliğine karşı işçi hareketinin eylemlerine tam desteğimizi vermemiz gerekiyor. Bu alanda kendi insiyatifimizden daha fazlasını ortaya koymalıyız.

Barış için, çalışma hakkı, toplumsal ve ekolojik yararlar, demokratik haklar ve kadınların hakları için savaşım farklı düzeylerde yürütülüyor. Ancak, bunların çeşitli yanları içice geçiyor ve pekçok ortak yönler içeriyor. Bu savaşım aynı güçlü düşmana, tekelci sermayenin en gerici unsurlarına, askersel sanayi kompleksine ve sağa "kayış"ı temsil eden politikacılara karşıdır. Öte yandan, "muhalefet güçleri"nin; sendikalar, demokratik örgütler ve partiler ve anti emperyalist hareketlerin desteğine sahiptir. Nesnel bir istem ve gerçekçi bir hedef olan ortak savaşım, güçler dengesini işçi sınıfı hareketi ve tüm demokratik güçler lehine değiştirmeli ve 1990 Bundestag seçimlerinden sonra Federal Cumhuriyetteki politik ve parlamenter görünüm üzerinde olumlu bir etki yapmalıdır."

Unsere Zeit, 7 Ocak 1989

YENİ HÜMANİZM, BİLİM VE FELSEFE

İvan FROLOV
Akademisyen

Bilimin görevi ve sorumluluğu, toplumdaki yeri ve ona karşı tavrı özel ilgi gösterilmesi gereken sorunlardır. Bu konuya SBKP 19. Ulusal Konferansı'nın büyük dikkat ayırması da mantıklıdır. Yaşamın tüm alanlarında bilimin rolünün ve bilimsel-teknik devrimin etkilerinin her geçen gün çoğalması, bu alanda niteliksel dönüşümleri ve onun toplumla etkileşiminin artmasını dayatmaktadır. Bilimsel-teknik gelişmeyle toplum arasıdaki ilişkiler iç içe geçmektedir. Gerçekte, artık önemli teknolojik tasarımlardan söz ederken, onu toplumsal olaylardan ayrı düşünmek olanaksızdır. Hâlâ bilincimizde ve etkinliklerimizde belirleyici olan teknokratik bakış açısı ise, tümümüzün tanık olduğu gibi, tek tek bireyleri, bir bütün olarak toplumu ve doğayı sert bir şekilde cezalandırmaya yaramaktadır. Belki de bilimin geçmek zorunda olduğu bu çetin yolun seçilmesindeki neden, söz konusu genel çıkarların tehdididir.

Yeni düşünce, yeni bir bilim; insanla bütünleşmiş yeni tip bir bilimsel-teknik ilerleme, (ki bunu ekolojik açıdan da değerlendirebilirsiniz) her şeyden önce onun toplumsal içeriğini, toplumla olan bağlarını karakterize etmektedir.

Bilimin hümanistleşmesi, bu süreçlerde her geçen gün daha fazla belirleyici karakter taşımaktadır. Yeni teknolojiyle insanın, toplumla doğanın "birliği" ve bu anlamda çalışmaların yoğunlaştırılması gereksinimi doğmuştur ki, bu, bilimsel ve teknik araştırma stratejisinin doğru ve ekonomik olmasını sağlayacaktır.

Global Sorunlar, Ortak Özellikler

Bilimsel araştırma çok sayıda global sorunu kapsamaktadır. Ekolojik, demografik, beslenme, hammadde ve diğerleri. Bu sorunları toplumsal olanlar da içinde tüm bileşenleriyle ele alacak bir çalışma örgütlemek gerekmektedir.

Ülkemizde, bilim ve tekniğin toplumsal ve felsefi sorunlarının bütünsel araştırması çok kısa bir süre önce başlamıştır. Öyle bile olsa, günümüzün yüksek gereksinimlerine yanıt verecek bir çalışma için tarihsel gelenekler vardır. Zaman, bilimsel

teknik ilerlemenin toplumsal ve felsefi analizinde bazı değişiklikler getirmiştir. Durgunluk döneminde şu ya da bu şekilde frenlemeler olsa bile, bu alanda uzun yıllar araştırmalar sürmüştür. Bugün ise durum tamamen farklıdır.

Geride bıraktığımız yıl, insanın bütünsel araştırılmasını konu alan bir ulusal konferans gerçekleştirildi. Bu, ilerlemede öncelik vermeyi düşündüğümüz alandı. "İnsan, Toplum, Bilim ve Teknik" sorunları toplumsal ve doğa bilimlerinin işbirliği için özel ilgi alanıydı. Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi Başkanlığı "insan, bilim ve toplum" programına öncelik verdi. Bu programı yapıcı ve olumlu bir şekilde ele almak için genel insani değerleri birinci sıraya koyduk.

Bugün olduğu gibi, görüldüğü kadarıyla, nasıl ki yeni düşüncenin gerekliliği, olanaklılığı ve gerçekleşebilirliği üzerine konuşabiliyorsak, aynı derecede yeni hümanizmin ve onun yeni düşünceye denk düşen yeni biçimlerinin gerekliliği, olanaklılığı ve gerçekleşebilirliği üzerine konuşmalıyız ve konuşuyoruz. Marks tarafından ortaya atılan gerçek, yani etkili, boş ütopyaya karşıt hümanizmin yeni bilimsel bir gelişmeyle uğradığı değişikliğin kavranması için büyük bir kuramsal çalışma yürütmemiz gerekmektedir. Çağdaş dünyanın önümüze koyduğu sorunların evrenselliği ve genel insani değerlerin önceliği nedeniyle marksist hümanizm 19. yüzyılda tanımlandığı özgün biçimini aşmıştır. Gerçek hümanizmin bağrındaki sınıfsal olanla evrensel olan arasındaki diyalektik üzerine yeniden düşünmek gerekmektedir. Gerçeğin kavramsal zenginleşmesi sayesinde, marksist hümanizm, yeni değerlendirme yapma hakkını kazanmıştır. Dahası, ideolojik bütünsellik olarak bakıldığında, yeni ögeleri kucaklayarak sürekli evrimleştiği için onu, günümüzde tam doğru olarak tanımlayamayız.

Dikkatlerimizi, karşılıklı bağımlı bir dünya, diğer bir deyişle, tek, bütünsel bir dünya düşüncesinde yoğunlaştırırsak, bu yeni düşünceye göre, dünya bütünsel insandır anlamına gelir. Temel ve belirleyici olan evrensel değerlere öncelik vererek, insani değerlerin önceliğini kabul etmiş oluyoruz ki, bu bağlamda insanları farklı sınıflara ayırarak karşı karşıya koymak olanaksız oluyor. Bu, ayrımların silindiği anlamına gelmiyor. Söylenmek istenen, ekonomik, politik, bilimsel ve kültürel bağımlılığın artması sayesinde dünyanın küçüldüğünün ve bütünselliğinin daha bir gözler önüne serildiğinin kavranması, insanlar sadece birleştiren değil, aynı zamanda onu karakterize eden ortak yanların görülmesidir. Toplumsal ilişkilerden yola çıkan yeni düşünce, bunu insanın dışında, onun yeni özelliklerini gözetmeden yaparsa, özünü boşaltmış, kendisini yaşatan hümanizmi yok etmiş olur. Bu nedenle insan ve onun geleceği evrensel bir sorundur.

Yüzü Ahlaksal Olana Çevirmek

Çağdaş insan ve onun geleceğini belirleyen genel, evrensel özellikler ele alındığında, üzerinde durulacak ve araştırılacak bir sıra yeni ve ilginç yan görülecektir. Bunlar, yalnızca insanın sınıfsal toplumsal açıdan "nötr" olan genetik ve biyolojik doğası değildir. Bu yanı da küçümsenemez, çünkü insanın biyolojik doğası, ekolojik nedenlerle bir sıra sorunun baskısı altında kalmaktadır.

Şimdi, insanın kendi etkinlikleri sonucu ortaya çıkmış yeni ortama uyum sağlama sorunu gündemdedir ki bu, insanın yapısını, genetik olanlar da içinde, kalıtım

yasalarını ve geleceğini tehdit eden değişim sonucunu doğurmuştur. Üstelik, genetik ve biyoteknik alanlarındaki ilerleme, genetik yöntemlerinin insan üzerinde olası bir uygulanması giderek insanın insanlıkdışı amaçlara araç edilmesini getirecektir.

İnsanın bilim tarafından araştırma nesnesi olduğu ve başka amaçlara araç edilmesi tehlikesinin arttığı koşullarda, çalışmaların yeni ve ilerici bilim dallarının izlemesi gereken yollar üzerinde yoğunlaşması gerekmektedir. Yeni tıp bilimini de içeren teknolojideki bu olağanüstü gelişme, insan organizmasının en ücra köşelerine kadar inmeyi olanaklı kılmış ve çağımızın sonlarında insan ve ahlak üzerine araştırma yapan bilim adamlarını kaygıya düşüren global bir sorun haline gelmiştir. Bu durum önümüzdeki dönemde tartışmaların ve bilimsel araştırmaların zeminini oluşturacak, bilimin yerini belirleyecektir. Söz konusu olan, genellikle bilimsel ahlak olarak tanımlanan, bilimsel kavrama ahlakıdır. Buradan çıkarak, çalışmaların izleyeceği bu yeni yol, bilimsel kavramanın insancıl, toplumsal ve ahlaksal özelliklerinin ve ilkelerinin araştırılması olarak tarif edilebilir. Bir yandan yeni düşünce insancıl değerlere öncelik verirken, bilimin de toplumsal ahlak değerlerine ve dolayısıyla bilimsel araştırmanın olanak ve gereksinimlerini düzenlemeye öncelik vermesi gerekmektedir.

Yeni sorunlara dikkat ayırırken, bilim maskesine bürünmüş belirli araştırmaların tehlikesini sonsal (a pasteriori) değil, Önsel (a priori) kavramak için büyük bir titizlik göstermemiz gerekmektedir. Hepimizin böylesi bir tehlikeyi önceden görebilecek kadar zeki olduğumuz söylenebilir. Ancak, okuduklarımdan ve dünya bilim topluluğunda hakim olan havadan kalkarak bu konuda çok az ümit verici belirti görüyorum. Ama yine de, hareket başlamıştır, geri döndürülemez. Ancak, bu hareketin henüz bilimle ilişkisi yokmuş gibi, güya bilimsel kavrama özgürlüğünü kısıtlayan, bilimsel-teknik ilerlemeyi frenleyen bir olguymuş gibi algılamaktadır. Bu anlayışsızlık, bilimsel kendini beğenmişliğin çok tehlikeli biçimlerine bürünüyor. Değindiğim düşünceler, insanın tinsel yaşamı dediğimiz ahlakla çok yakından ilişkilidir. Yakın bir gelecekte çalışmalarımızın sorunların bu alanında yoğunlaşması olanaklıdır. Bizim için, edindiğimiz bilgiler yani ahlaksal ilkeler ve bilim ahlakının insancıl anlamı ve özüne kayıtsızlık düşünülemez.

Eğer bilimde ve bilimsel teknik ilerlemede de insanın, insancıl değerlerin önceliğini kabul ediyorsak, bilim adamının ahlaksal bilincini geliştirmeye gereksinimimiz vardır. Hatta şunu da söyleyebilirim ki, her şeyin insan yararına olması için, varsayalım eğer bilim ve teknik aritmetik bir gelişme izliyorsa, bilim adamlarının ahlaksal bilincindeki ilerleme geometrik olmalıdır. Tersi durumda, öyle bir ayrışma olacak ve öylesi sorunlarla karşılaşacağız ki, şimdikinden çok daha korkunç olacaktır.

Tüm dünyada bu alanda kayda değer gelişmeler gözlenmektedir. Bilim adamları hareketleri doğmakta, 7 Ocak'ta Floransa'da 45 partinin katılımıyla oluşturulması düşünülen hümanist enternasyonal gibi insancıl partiler ortaya çıkmaktadır. Ancak, bunların nasıl bir gelişme izleyeceklerini görmek gerekir.

İki Cephede Çalışma

Kaçınılmaz olarak diğer bir sorun ortaya çıkmaktadır: İnsanlar toplumsal bilinç, robot-teknik ve genetik alanlarındaki gelişmelerin doğurduğu bilimdeki yeni duruma hazırlar mı acaba? Bunun, üzerinde hemen hemen hiç durulmayan, çok karma-

şık ve anlaşılması zor bir sorun olduğu kesin. Ancak, daha bir kaç yıl öncesine kadar nükleer enerji erişilmesi mutlak olanaksız bir alana benziyordu. Bizim için iyi bir gelecek öngörülüyor ama olumsuzluklar üzerine çalışma yürütülmüyordu. İnsanlar, ikircime yolaçtığı gerekçesiyle kitaplardan felsefi çalışmaların çıkartıldığı, öğrenme alanındaki önemli gelişmelerin frenlendiği bir dönem yaşadı. Geleceğe ilişkin iyimserlikle olası olumsuz sonuçlarının gizlenmemesi arasındaki kalıcı dengeyi bulmamız gerekmektedir.

"İki cephede" yürütülecek çalışmaların olağanüstü önemine işaret etmek istiyorum: Birincisi, sektörel araştırmayı mutlaklaştırmaya ve onun kavramsal bağlamdan koparılmasına karşı olmak ve ikincisi, ekolojik ve tüm diğer hastalıkların suçunu bilim adamlarına yükleme saçmalığına, bilimsel araştırmanın insan yaşamını tehdid ettiği görüşüne karşı olmak. ABD'de, kuşku tohumları atmayı uğraş edinmiş bu tür eleştirmenlere şarlatan denir. Ne talihsizlik ki, bizim ülkemizde de benzer olaylar yaygınlaşmaya başlamıştır.

Orta dereceli ve -daha da acısı- yüksek okullarda verilen (politik, kavramsal, felsefi) eğitim çoğunlukla koruyucu olmaktan uzaktır. Felsefe dersi, hatta bilimsel felsefe dersi almak, bu olumsuz yönelimi etkisizleştirmek için yeterli değildir. Çalışmalarımızda gözardı ettiğimiz bu sorun felsefeciler için acı bir derstir. Şimdi, bu konu üzerinde ayrıntılı düşünüyoruz. Bu nedenle yukarıda söz edilen bütünsel programda sorunun nasıl araştırılması gerektiği yönünde somut yönelimler belirlenmiştir.

Öğretim ve öğrenim bilimsel-teknik ilerlemenin yeni gereksinimlerine yanıt verecek düzeyde olmalıdır. İnsanları bilime ve bilimsel teknik ilerlemeye olumlu bir tavır yönünde eğitmek gerekmektedir. Günümüz koşullarında bu görevin üzerinden atlanamaz. Şimdi, **"Felsefeye Giriş"** adlı yeni bir ders kitabı hazırlanıyor. Daha önceki ders kitabının eksikliklerinin bilincinde olan yazarlar, günümüz dünyasının insanını, kültürü ve bilimi kavramak amacıyla, yeni kitabı diyalog ve tartışma biçiminde hazırlamayı tasarlıyorlar. Mutlak ve bir tek tanımla verilen yanıtlar, bilimi ve onu okuyanları riske sokmaktan başka bir işe yaramazlar.

Felsefeye Giriş'te, sorunlar, yanıtlanmamış sorunlar ortaya atılmakta, farklı görüşler sunulmakta ve okuyucu düşünme ve tartışmaya katılmaya çağrılmaktadır. Yazarların fikrine göre bu yöntem, felsefeye ulaşmak, perestroyka ile geliştirmeyi istediğimiz yeni düşüncenin belkemiğini oluşturan diyalektik tarzda düşünmek ve yaşamımızın devrimci dönüşümü için tek yoldur.

Burjuva ideolojisine karşı savaşımın güncel anlamını ve önemini, sınıfsal konumumuzun savunmasını hiçbir şekilde küçümsemeden, marksist felsefeciler olarak biz, aynı zamanda değişik felsefi, toplumsal ve politik akımlarla ilişkilerimizi güçlendirmek için çaba sarfetmeliyiz. Çünkü onlar insancıl değer ve özlemleri dile getirmede hak, eşitlik, demokrasi ve insan soyunun yaşaması mücadelesinde sayısız grup ve katmanların istemlerini savunmaları açısından bizim bağlaşıklarımızdır.

Marksist olmayan modern felsefenin bazı akımları, farklı, hatta çağımızda insanlık için olağanüstü sayılabilecek deneyimlerin kazanılmasında büyük katkı yapmışlardır. Bu nedenle, felsefemizin kendini ayırma tavrı doğru gösterilemez. Günümüzde farklı akımların düşünürleriyle içten ve verimli bir diyalog geliştirmeliyiz. Böylesi

bir diyaloğu geliştirmeye çalışıyoruz, özellikle de, yukarda sözünü ettiğim yeni **Felsefeye Giriş** kitabında. Bu alanda geçen yıl İngiltere'de yapılan ve bir Sovyet delegasyonunun da katıldığı Uluslararası 17. Felsefe Kongresi kayda değer bir gelişmedir.

Partimizin, uluslararası sorunların çözümünde yeni tipte bakış açısı arayışları ve perestroyka çerçevesinde ülkemizdeki ilerici dönüşümler, Kongre'ye katılanlar arasında büyük bir ilgi uyandırdı ve dünya felsefecileri arasında işbirliği için olumlu bir hava yarattı. Barış, güvenlik, nükleer silahsızlanma ve yeni düşüncenin felsefi sorunları ele alındığında, Kongre canlı tartışmalara sahne oldu.

Her Şeyin Ölçüsü

İnsan üzerine tek bilim yaratmanın olanaklı olduğu görüşü çok önceleri formüle edilmiştir. Defalarca ortaya atılan ve hatta yüksek organlarda bile tartışılan bu konunun pratikte bir ilerleme kaydedeceği beklenmiyordu.

Bugün ise, değerlerden, toplumsal ve etik temellerinden kopuk olmayan, çalışmaların sonuçları ve yönelimlerinin, şimdi söylediğimiz gibi, insanlık ölçülerine ulaştığı yeni tip bir bilim oluşturmanın vazgeçilmez gereksinim olduğunu düşünüyorum.

Ülkemizde, bilimsel-teknik ilerlemenin alternatif doğrultusu fiilen işlenip geliştirilmemiştir. Bu çalışmalar için harcama yapılmasının, kendi teknolojimizin yaratılmasının sözü bile edilmemiştir. Ancak, modern teknolojide güvenilirlik (ki bunun çok yüksek olduğunu söylüyorlar) sadece ve sadece -tekrar ediyorum- onun insanla ilişkilerinin yükseklik derecesiyle sağlanabilir. Temel değer olan insanı sözde değil, eylemde birinci plana çıkarmalı ki, insan gerçekte her şeyin ölçüsü, hatta Pratagoras'ın dediği gibi, tüm bilimlerin, tüm ilerlemelerin ölçüsü olsun.

Sosyalist rejimin ayırdedici özelliği, onun geleceğe yönelik tasarılarıdır. Ne var ki, buradan hiçbir şekilde hümanist ideallerin "daha sonraya", uzak bir geleceğe bırakılacağı sonucu çıkmaz. Hangi düzeyde olursa olsun, bu idealleri kendi başına gerçekleştirecek bir ekonomik gelişme olamaz, yoktur da. Hümanist ilkeler, haklara saygı, onur ve kişi özgürlüğü toplumsal yaşama dışardan dayatılamaz. Toplumsal gelişme, doğası gereği bu ilkelerin yükseldiği ve olgunlaştığı bir süreç olmak zorundadır. Tersi durumda ilerleme üzerine yürütülen tartışmaların hiçbir anlamı yoktur.

Günümüz insanının, gelecek uğruna yaşam ve onurunu feda edebileceği görüşünü savunan sterotipleri eleştirici bir ruhla aşmanın zamanı gelmiştir. Bireyin özsel gerçekleşmesi ve bütünsel gelişmesinin koşullarını yaratmaktan çok uzak olduğumuz günümüzde insanı en azla yetinmeye zorlamanın anlamı yoktur. Çünkü, bugünün insanının gelişmesi için yapılan tüm şeyler, yarının insanını belirleyecektir. Sadece bu şekilde, yarının insanının bizim eksikliklerimizi aşması sağlanabilir. Sosyalist toplumun en değerli sermayesi insandır ve sosyalizme en büyük zararı verecek olan, ne kadar anlaşılabilir nedenlere dayanırsa dayansın, *insana, bir amacı gerçekleştirecek araç gözüyle bakma anlayışıdır.*

Felsefenin bu sorunları görmezlikten geldiği söylenemez. 60'lı yılların başlarından bu yana insani sorunlar üzerine sayısız kitap yayınlandı. Ne kadar akla yatmasa da felsefe, özellikle bu alanda, birçok politikacı ve pratik insan için "bilinmez

liğini'' korudu. Belki de çalışmalarımızın en geniş toplumsal katmanların malı olmamasında bizim de suçumuz vardı. Günümüzün özgün durumu, sorunun pratik yanına büyük bir kararlılıkla eğilmeyi ve yaşamla doğrudan bağlı somut sorunlara büyük dikkat ayırmayı gerektiriyor.

Felsefenin Üç Yanı

Yeniden şu soruya dönelim: İnsan üzerine tek bir bilimin yaratılması olanaklı mıdır? Bu sorun, sözü geçen Konferans'ta insanlık problemlerinin bütünsel incelenmesi için, tartışıldı. Sorunun özde bütünsel ele alınması, bilimlerarası bağlantının kurulması ve ortak çalışmanın örgütlenmesinde ilerleme kaydedilmesi için bir özendirme anlamına geliyor. Birbirimizi iyi anlamayı öğrenmek, ortak bir dil bulmak ve insan üzerine tek bilimin kapsamına girebilecek sorunları belirlememiz gerekiyor. Günümüzün görevi budur ve inanıyorum ki, felsefe, büyük oranda bu öncü rolü yerine getirebilecek kapasitededir. Çağdaş bilimsel öğretide, yerine getirdiği üç önemli işlev nedeniyle felsefenin böylesi bir olanağa sahip olduğuna inanıyorum. Felsefe birinci olarak, yeni sorunlar ortaya atarak değişik bilimlere ve insanlık kültürüne katkı yapmaktadır. Bu tamamlayıcı ve sentezci işlev büyük yarar getirebilir. Felsefe aynı zamanda, kelimenin geniş anlamıyla eleştirel (çözümsel, araştırmacı) işlev de görür. Özellikle bilimin yapılanma yollarını araştırır ki, burada diyalektik materyalizm bize büyük olanaklar sağlar. Ve son olarak günümüz koşullarında felsefenin giderek daha fazla önem taşıyan bir işlevi daha vardır ki, o da; bilme sürecinin yol ve amaçlarını hümanist ülkülerle bağlamaktır. Bugün, bilimin insana yöneldiği koşullarda değerlerin ve araştırma doğrultularının birlikteliği büyük bir önem taşımaktadır.

Sosyalizme insancıl ve yeni bir görünüm vermeyi amaçlayan perestroyka koşullarında, pratikte hiçbir olanağı kaçırmadan hümanizm bilincinin yeşermesini sağlayacak toprağı gübrelemek gerektiğine inanıyorum.

Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi tarafından onaylanan, ''İnsan, Bilim ve Toplum: Bütünsel Eğitim'' genel akademik programı, bu görevlerin yerine getirilmesine yöneliktir. İnsanı konu alan bilimlerin bölümleri arasında ulusal bir merkez oluşturmayı da hedefleyen bu programda şu görevler belirlenmiştir: İnsanın bütünsel öğrenimi ve onu yeniden tanımlama doğrultusunda metodlar hazırlamak; bilimleri insana yöneltmek; güçleri pekiştirmek ve akademik bilimler, üniversite ve kısımlar gibi değişik uzmanlık alanlarını temsil eden bilim adamlarının işbirliği için yeni biçimler bulmak; insanın kuramsal öğrenimi ile pratik özellikle de eğitim, öğretim ve halk sağlığı arasındaki bağları pekiştirmek; öğretim ve insan etkinliklerinin tüm alanlarını hümanistleştirmek vb. İnsanın gelişimi ve yaşamının değişik yanlarını araştıran farklı bilimlerin ''uyumlaştırılmasında'' dikkatle altı çizilmesi gereken sorunlar da çıkmaktadır ki, bunlar; İnsanın kişisel niteliklerinin toplumsal ilişkileriyle olan bağı ve karşılıklı etkileşimi; eğitim, öğretim, iş yaşamı, sosyo-kültürel etkinlikler ve ahlaksal bakımdan zenginleşme süreçlerinde bireyin biçimlenme yasallıkları; insanla teknolojinin, özellikle en modern olanlarının (bu alandaki araştırmayı ergonomi bilimi yapıyor) karşılıklı etkileşimi ve uyumu; beyin faaliyetinde ve psişik süreçlerin dinamiğinde toplumsal, genetik ve fizyolojik belirleyicilik; toplumsal, genetik ve eko-

lojik faktörler bütününe insanın uyum sağlama mekanizmaları; yaşamda beklenen artışın tıbbi, biyolojik, toplumsal ve ahlaksal yanları.

Merkez'in önüne konan görevlerin kuramsal ve pratik alanlarının farklılığı, onun yapısının bir İnsan Enstitüsü, bir Uzmanlar Konseyi ve Bilimsel Araştırmalar Kompleksi olmasını koşullandırıyor. Merkez'i yapısı ve bölümleri esnek olacak ve onun görevleri kuramsal ve pratik etkinliklerde ortaya çıkacak sorunlarca belirlenecektir.

Günümüzde, akılcı ve hümanist insanın zaferi ve kendini kanıtlaması için yürütülen çalışmayla bilimi birleştiren böylesi bir Merkez'in örgütlenmesini tüm yönleriyle işliyoruz. Uygun bir bina, gençlerin öğretim yaptığı, insanlık sorunlarına ilişkin konferansların verildiği ve sergilerin açıldığı bir merkez olabilir.

Çağımızın Tinsel Özü

Toplumun, kendimizin, düşünce ve bilincimizin devrimci dönüşüme uğradığı bu perestroyka çağı, hümanist dönüşümün, insanın ve insanı inceleyen bilimin gerçekte yeniden doğuşu için önkoşulları yaratıyor. Bizim görevimiz, kuram ve pratikte bunu yaşama geçirmektir.

SBKP 19. Konferans'ı, sosyolojik çalışmalara duyulan toplumsal talebe dikkat çekmiştir. Burada kastedilen, doğal olarak bilimin felsefesi ve odağı insan olan, bilimdi. Tüm bunların kalıcı ve sağlam temellere oturduğundan eminiz. Şimdi çalışma sırası bize gelmiştir. Ne yapacağımızı kesinlikle, nasıl yapacağımızı ise aşağı yukarı biliyoruz. Bilimimize kimin katkı yapacağı konusunda bir belirsizlik var. Her şeyi belirleyecek olan da budur. Bu nedenle, şimdi gençlerin çalışmalarına büyük dikkat veriyoruz. Şimdiki felsefeci neslin entellektüel potansiyelini harekete geçirip, genç bilim adamlarının toplumbilim araştırmalarına eksiksiz katılımı sağlamak zorundayız. Gelecek, devrimci perestroyka ile doğan bu genç insanların olacaktır.

Biz hepimiz, her zaman eleştirel ve özeleştirel olan, yüce örnek, amaç ve ülkülerden esinlenen, ama aynı zamanda günümüzün gerçekleriyle, milyonlarca insanın yaşam ve kaygılarıyla, bilimin sanatın ve bir bütün olarak insanlık kültürünün tüm alanlarında erişilen entellektüel kazanımlarla sımsıkı örülü olan zor bir sanatı, gerçek bir felsefe yapma sanatını öğrenmekteydik ve öğrenmeye devam ediyoruz. Bu, yoğun bir düşünsel uğraşıyı, "zamanının tinsel özü" (Marks) olarak felsefenin son derece entellektüel aktifliğini öngörür ve kuşkusuz, düşünenin tümüyle ve mutlak olarak dürüstlüğünü de gerektirir. Bu nedenle felsefeye hizmet her devirde, tinsel ve ahlaksal açıdan bu derecede yükseklerde tutulmuştur. Bu alandaki en iyi örneklerin izinden gideceğiz, ama geçmişin acı derslerini de unutmadan.

ÇETİN SORULAR DÖNEMİ

SBKP MK'nin Marksizm-Leninizm Enstitüsü araştırmacılarından G. Bordyugov ile V. Kozlov, Pravda gazetesinde yayınlanan aşağıdaki makalelerinde Sovyetler Birliği'nin yirmili ve otuzlu yıllardaki gelişmesinin kimi tartışmalı sorunlarını ele alıyor. Akademisyen G.Smirnov tarafından gözden geçirilen makale, gazetede iki bölüm halinde "Tarihten Sayfalar" başlıklı köşede yayınlandı. 30 Eylül 1988'de yayınlanan bu makalenin ilk bölümünü sunuyoruz. Gelecek sayımızda, makalenin ikinci bölümünü yayınlayacağız.

Tarihteki ve Kitle Bilincindeki "Beyaz Lekeler"

Yakın tarihimizin sorunları, birden ateşli tartışmaların konusu olmamıştır. Kamuoyu, bir süreden beri buna hazırlanmaktaydı. Ve bu arada geleneksel düşüncenin su sızdırmayan barajları olarak görülen görüşlere ilişkin olarak ilk kuşkular ve tartışmalar başlamıştır. Her zaman kaçındığımız ve "dış karışma" olarak nitelendirdiğimiz "stalincilik" kavramı ortaya atılmıştır. Şimdi bu kavram, yazarlar ve gazeteciler tarafından yaygın bir biçimde kullanılıyor.

Perestroyka konseptinin otuzlu ve kırklı yıllarda biçimlenen emir-komuta sisteminin inkarını içerdiği ortaya çıkınca, insanlar doğal olarak dikkatlerini bu sistemin mimarı ve sembolü olan Stalin'e çevirdiler. Altmışlı yıllarda Stalin'e ve onun kurduğu sisteme yönelik eleştirilerin nasıl hızlı bir biçimde bastırıldığını anımsayan daha cesur ve radikal yazarlar 20. Kongrenin düşüncelerine ve değerlendirmelerine derhal geri dönülmesini talep ettiler. Stalinciliğe yönelik ilk çekingen saldırılar tarihimizin dramatik dönemlerini daha derinlemesine kavramayı ve 20 yıl önce sora-

madığımız soruları sormayı getirdi. Ne var ki, insanların çoğunluğu kendilerine bir işaret verecek olan konuşmayı beklediler ve geleneksel düşüncenin çizdiği yoldan ayrılmanın mümkün olamayacağını düşündüler.

Dönüm noktası, Mihail Gorbaçov'un Ekim Devrimi'nin 70. yıldönümünde yaptığı konuşma ile gerçekleşti. Gorbaçov, tüm netliğiyle, yirmili ve otuzlu yıllara ilişkin değerlendirmelerin muhalefet kanatlarının, dışardaki ve içerdeki düşmanların sürekli mücadelesinin kaçınılmaz sonucu olduğu yolundaki eski görüşü reddetti, tarihsel gelişmemiz üzerine yeni bir konsept çizdi. Birçok dogma çökmeye, çökerken de yeni soruların tartışılmasını özendirmeye başladı. Uzun yıllardan beri parti ilk kez, tarihimize ilişkin tartışmayı söndürmeye değil, ama tersine korkusuzca ve uzlaşmadan insanları tarihi derinlemesine analiz etmeye özendirdi. Bu konuşma, herkes tarafından kabul edilmesi gereken iç gerçekler içermiyordu.

Kamuoyu adım adım yeni ciddi sorular ortaya attı. Geçmişi tartışırken insanlar, hümanizmi, olguları ve olayları yargılamada kullandıkları bir ölçüt edindiler; ilk beş yıllık planın maliyetini ve otuzlu yıllarda izlenen politikanın toplumsal, ekonomik ve kuramsal sağlamlığını değerlendirmeye çalıştılar; stalinciliğin nedenlerini, Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin kollektif sorumluluğunu tartıştılar ve Stalin'i iktidara getiren ve Yeni Ekonomik Politika'ya (NEP) son verilmesinde çıkarları olan toplumsal güçleri araştırdılar.

Okuyucu her şeyi değilse de, kişi putlaştırmaya, yığınsal mahkemelere ve idamlara ilişkin olarak birçok şey öğrenmiştir. Okuyucu daha çok şey öğrenecektir. Ne var ki, birçok şeyi açıklayamayan ve bütünsel bir konsept ortaya koyamayan profesyonel tarihçiler ve kitleler arasında bir boşluk duygusu da oluşmuştur. Eğer insanlar yakın bir gelecekte daha derin açıklamalar ya da yirmili ve otuzlu yılların gerçeklerinin tartışmalı yanlarına ilişkin olarak genel bir yaklaşıma ulaşamazlarsa ve biz de, şimdiye dek "olumlu" yanlar üzerine çok şeyler söylendiği için "olumsuzluk"ların tartışılması gerektiği biçimindeki saflıktan kurtulamazsak, günün birinde kendimizi tıpkı 20 yıl önce olduğu gibi, "olumsuzluklar" hakkında yeteri kadar şeyin söylendiğinin, artık "olumlulardan" konuşmak gerektiğinin belirtildiği bir durumda bulabiliriz.

"Ana Halka" Arayışı

Günümüzde kimi yazarlar ve gazeteciler kitle bilinci üzerindeki ideolojik stresi azaltmak için, Stalin'i sosyalizmden ayırmayı öneriyorlar. Ne var ki bu, tarihsel gerçeğe zarar vermeden yapılamaz. Günümüzde, içimizden bazıları haklı olarak halkın sosyalizm uğrundaki yiğit mücadelesini, kimi politik önderlerin yanlışlarından, başarısızlıklarından ve hatta suçlarından ayırmaya çalışıyorlar. Fakat lidersiz bir ülke ve sosyalizmi kuran yönetimsiz bir halk ancak soyut kavramda mümkün olabilir. Bizce, daha genel bir sorun ile karşı karşıyayız. Geçiş dönemi, sosyalizmden ayrılmalıdır. Bu, anında bizim yirmili ve otuzlu yıllara ilişkin bakış açımızı ve toplumumuzun o dönemdeki olgunluğuna ilişkin değerlendirmelerimizi değiştiriyor.

İnsanlar çoğu kez sorunu şöyle ortaya koyuyor: Otuzlu yıllarda biz nasıl bir sosyalizm kurduk? Bunu değerlendiren ölçütler nelerdir? Mülkiyetin biçimleri ve üretici güçlerin gelişmişlik düzeyi elbette temel ölçüttür. Ne var ki, yalnızca bunları ele alırsak, bütünsel bir tablo ortaya çıkmıyor. O nedenle, günümüzün gazetecileri da-

ha ileri gidiyorlar. Kimileri, otuzlu yıllarda kurulan sosyalizmi "devlet sosyalizmi", "kışla sosyalizmi", "erken sosyalizm" olarak nitelendiriyor. Kimileri, "feodal sosyalizm" demeye kadar işi vardırıyorlar. Bu çabalar, otuzlu ve kırklı yıllarda oluşturulan sosyalizm konseptlerine duyulan genel hoşnutsuzluğu yansıtıyor.

Oysa bu sorun, bir başka önemli yana sahiptir. Bugün sık sık belirtilen ve çok iyi bilinen Lenin'in görüşü şöyledir: "Sosyalizm anlayışımızın bütünününde radikal bir değişiklik olduğunu itiraf etmeliyiz". Lenin, bu sözü, Yeni Ekonomik Politika'nın ilk yıllarının deneyimlerini özetlerken söylemişti ve bu değerlendirme hâlâ bir sır ögesini içeriyor. Bilindiği gibi, "anlayıştaki değişiklik" Lenin'i, sosyalizmi uygar kooperatifçiler sistemi olarak görme sorusuna yöneltmiştir. Ne var ki bu, bir başka soruyu getiriyor: Lenin ve parti, daha önce, nasıl bir sosyalizm anlayışına sahiptiler? Lenin, 1917'de şunları yazmıştı: "Sosyalizm, tüm halkın hizmetine sokulan ve bu yüzden kapitalist tekel olmaktan çıkan kapitalist devlet tekelinden başka bir şey değildir." Lenin'in adım adım sosyalizme ilişkin bu konseptten vazgeçtiği ve sosyalizmi uygar kooperatifçilerin bir sistemi olarak görmeye başladığı saptanabiliyor.

Bu arada, Lenin'in arkadaşları ve ardılları sosyalizm hakkındaki "eski görüşü" pratik politikalarında uygulamayı sürdürdüler. Bu, sıkı bir şekilde merkezileşmiş ekonomik sistem düşüncesini ve Rusya Komünist Partisi (Bolşevik) ikinci programında formüle edilen kent ile kır arasındaki dolaysız meta değişimini yarattı. Sosyalizm hakkındaki "eski anlayış", otuzlu yıllarda toplumumuzun olgunluğunu ölçmede temel ölçüt oldu. Bu anlayış, aynı zamanda Stalin'in sosyalizmin temel özellikleri ve bütün olarak da sosyalizm kuruculuğu anlayışının temelini oluşturmuştur. Fikirlerin gerçekçelendirilmesi oldukça basittir: Eğer proleter devlet söz konusu ise, tüm üretim araçları kamu mülkü ise ve eğer tüm sömürücü sınıflar ortadan kaldırılmış ve ekonominin yapısal farklılığı giderilmiş ise, o zaman genel anlamda sosyalizm kurulmuş demektir. Bu konseptte, şimdi canlandırmaya çalıştığımız, uygar kooperatifçiler düşüncesine yer yoktur.

Otuzlu yıllarda nasıl bir sosyalizm kurduğumuzu tartışırken, bu durum dikkate alınmalıdır. Bu aynı zamanda, toplumbilimcileri geçiş döneminin bölümlerini yeniden düşünmeye yöneltiyor. Geçiş döneminin otuzlu yılların sonunda bittiği şeklindeki geleneksel görüş doğru mudur? Sosyalizm kuruculuğunun kişi putlaştırmasına son verildiği, ekonominin artan ölçüde sosyal programlara yöneltildiği ve emir-komuta sisteminde demokratik reform çabalarının görüldüğü ellili yılların sonunda tamamlandığına inanmak için yeteri kadar neden vardır. Geçiş döneminin, bu sistemin perestroyka politikasının amacı olarak tümüyle ortadan kaldırıldığı zaman sona ereceğine inanmak için de nedenler vardır.

Peki, otuzlu yıllarda Lenin'in arkadaşlarının ve ardıllarının, onun son görüşlerini yakalamada ve kabul etmede başarısız kalmalarının temelinde yalnızca sosyalizm hakkındaki "eski anlayış"mı etkili olmuştur? Bu, kısmen böyledir. Bilinen belgeler değerlendirildiğinde, Lenin'in ardıllarının onun son görüşleri hakkında ciddi bir biçimde hasta olan bir adamın düşünceleri izlenimini partide yarattıkları ortaya çıkıyor. Ancak, aynı zamanda o dönemde ülkedeki durumun da sosyalizm hakkındaki "eski anlayış"ın kabul görmesine ve sosyalizmin emir-komuta sistemi ile özdeşleştirilmesine katkıda bulunduğunu kabul etmek için de yeterli nedenler vardır.

Nesnel olarak geçiş döneminin bununla özdeşleştirilmesi, devrim öncesi Rusya'nın, deyim yerindeyse, kapitalizmin gelişmesinin ikinci aşamasında bulunmasının sonucuydu. Rusya bütünüyle kapitalizm dönemini tamamlayamamıştı. Bu arada, sosyalizm belli bir maddi ve teknolojik temele ve fabrika üretiminin onyılları boyunca deneyimden geçmiş uygar işgücüne sahip olmayı gerektiriyordu. 1917'de Rusya, böylesi bir maddi ve teknolojik temele ya da yüksek bir disiplini ve sorumluluğu olan işgücüne sahip değildi.

Lenin, İç Savaş'tan sonra ülkenin içinde bulunduğu trajik durum hakkında "yalnızız ve çıkış için bize yardım edecek hiç kimse yok" diye yazmıştı. Batıda proleter devrimler olmamıştı ve Sovyet Rusya sanayileşmiş ulusların proletaryasından maddi, teknolojik ve kültürel yardım almamıştı. Yeni toplumu tek başına kurmak zorundaydı.

Haklı olarak, Stalin'in (ne yazık ki, o bunda yalnız değildi) sosyalizm kuruculuğu görevlerini aşırı basitleştirdiği, bunu geniş çaplı toplumsallaştırma (uygar kooperatifçiler sistemi) ve millileştirmeyle (halkın yararına kullanılan devlet tekeli) eşitlediği söylenebilir. Açıktır ki, emir-komuta sistemi, sosyalizmin oluşması için gerekli koşulların mantıksal eksikliğini karşılayacaktı.

Birinci Beş Yıllık Plan döneminde bu sistem kırsal alanda maddi ve teknolojik koşullar yaratılmadan özgül üretim ilişkileri tipini yaratmıştır. Kollektifleştirmenin getirdiği temel değişiklikler, üretim ilişkilerinin düzeyinin yalnızca kentlerde değil, kırsal alanda da uyumlaştırılması için maddi temelin "yükseltilmesi"ni gerekli kılıyordu. Bu görev, otuzlu yıllarda, özellikle de kırsal alanda tümüyle yerine getirilememiştir. Nikolay Buharin 1934'de kolhozların (kollektif çiftliklerin) tümüyle, özellikle de maddi temel açısından sosyalist işletmeler olarak görülemeyeceğini söylemiştir.

Nasıl bir sosyalizm kurduğumuz sorusu, bu sosyalizmi hangi yöntemlerle kurduğumuz sorusuyla sıkı bir biçimde bağlıdır.

Sosyalizm kuruculuğunun görevleri yalnızca "Sturm und Drang" yöntemleriyle, zora çok fazla ağırlık verilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Gerçekte bu, "yukardan devrim"dir. Tarihsel durumdaki acı çelişki, o zamanlar kaçınılmaz ama yanlış olan yöntemlerin daha sonra normal uygulamalar durumuna gelmesi, bir ölçüde Yeni Ekonomik Politika'nın uygulamaya sokulmasından önce var olan sosyalizm hakkındaki "eski" anlayışı yansıtmasıdır. Şimdi yirmili yılların sonu ile otuzlu yılların başındaki "devrimci atılım"ın bedelinin çok yüksek olduğu ve artık tartışmanın o zamanlar bir başka alternatif modelin bulunup bulunmadığına yönelmesi gerektiği açıkça ortaya çıkmıştır.

Emir-Komuta Sistemi: Yeni Ekonomik Politika'nın Kaçınılmaz Sonucu

Stalin'in otoriter yönetimi halkın hafızasında her zaman Yeni Ekonomik Politika'nın (NEP) kaderi ile bağlıdır. NEP'i Stalin'in kaldırdığı tartışılmaz bir olgudur, fakat iki olgu arasındaki derin karşılıklı ilişki o kadar açık değildir. Stalin'in NEP'i sevmediği için, durumu kendi sosyalizm anlayışını gerçekleştirmek ve kendi otoriter rejimini kurmak için kaldırdığı yollu açıklama bizleri tatmin edebilmek bakımından çok hafiftir.

Daha sonraları kimi yazarlar, parti içindeki ve aygıttaki tartışmaların NEP'i kaldırmak için tek neden olmadığını belirttiler. Stalin rejiminin nesnel toplumsal ve ekonomik süreçlere dayanarak asalaklaştığını, bunları denetleyemediğini görmemiz gerekir. Evet, Stalin iktidarda kalmak için politik cinayetler işlemekten kaçınmayan otoriter bir yöneticiydi. Ne var ki o, ana akıma karşı koyamazdı ve onu durduramazdı. Nesnel gereksinimlerden ortaya çıkan bir politikayı formüle ederken, kabaca ifade edersek, en iyi ya da en kötü eğilime dayanmak başka şeylerdir. Ve Stalin, yöntemlerini seçerken, en kötü eğilimlere dayanmıştır. Ne var ki, tüm sorunları toplumsal, ekonomik ve politik süreçleri dikkate almadan onun kişiliğiyle, onun kişisel diktatörlük hırsıyla açıklamaya kalkışmak da yeni türden bir kadercilikttir. Stalin'in iktidara gelmesini, bunu izleyen olayların ana nedeni olarak ele almak, yanlıştır.

Niçin her zaman Stalin'in politikasının nesnel toplumsal ve ekonomik temellerinden söz ediyoruz? Stalin'i aklamak isteğimiz için mi? Hayır! Böyle yapıyoruz, çünkü benzer olayların bir daha tekrarlanmasını istemiyoruz!

Stalin olgusunu, stalinciliği ve Stalin'in kurduğu totaliter rejimi anlayabilmek için, emir-komuta sisteminin, otuzlu yıllarda NEP ekonomisi çerçevesinde oluştuğunu görmemiz gerekiyor. Bir yandan "savaş komünizmi" geleneği devam ediyordu. Öte yandan bu sistem, NEP toplumunda oluşuyordu. Demokratik potansiyeli olan ve ağırlığı kişisel çıkarlara veren NEP kendi karşıtını emir-komuta sistemini nasıl yaratmıştır? Yönetsel-komuta sistemi NEP'in tümüyle karşıtı mıdır, yoksa iki olgu arasındaki karmaşık bir ilişki mi vardır? NEP niçin karşıtına, emir-komuta sistemine yol açmıştır.

Kredi muhasebesinin varolmasına karşın, millileştirilmiş sanayi güçlü yönetsel dayanaklar olmadan var olamazdı. NEP uygulamaya konulur konulmaz, parti, pazarın hafif ve ağır sanayiye etkisini sınırlamak için her şeyi yapmıştır. Fabrikalarda ve işletmelerde işçiler ile yöneticiler arasındaki ilişkiler "ne kadar iyi çalışırsan, o kadar alırsın"a dayalı maliyet hesabı ilkesine göre değil, geleneksel iş kotaları ve ücret oranları sistemine göre düzenlenmekteydi.

Bunun sonucu, birey olarak işçi ve tüm işçiler daha iyi çalışma için özendirici araçlara sahip değillerdi. Çünkü fabrikanın kârı tek tek bireylerin katkılarına bakılmaksızın, eşit bir biçimde pay edilmekteydi. Bundan yalnızca devletin denetiminde olan sanayideki yönetim aygıtı kazançlı çıkıyordu, çünkü nasıl çalışırlarsa çalışsınlar, yüksek bir gelire sahip olabiliyorlardı. NEP devlet sektöründe üretim üzerinde doğrudan etkiye sahip değildi, bu yüzden de işçi sınıfı, bu politika için mücadele eden, onu destekleyen bir toplumsal güce dönüşememişti.

Doğrudur, Yeni Ekonomik Politika, işçilerin yaşam koşullarını iyileştirmiştir, fakat üretime etkide bulunmamıştır. Bu nedenle 1927'de toplumsal sorunlar keskinleştiği ve gıda yetersizliği 1928'de kısıntılara yol açtığı zaman, "geleneksel" NEP'te işçile-

re seslenen hiçbir şey bulunmuyordu.

Dahası, yirmili yıllarda, daha sonra emir-komuta sisteminin oluşmasına yol açan yönetsel yöntemler, işçiler için bir sosyal güvenceler sistemi yaratmıştır. Bu, ilk bakışta çelişkili gibi gelebilir. İşyerinde yapılan işin muhasebesinin tutulmasının işçi sınıfının yaşam düzeyini özel pazarın gelgitlerine bağımlı kılacağı gözden ırak tutulmamalıdır. Oysa devletin ekonomiye yönetsel müdahalesi, pazar ekonomilerinde kaçınılmaz olan ekonomik risklerin sonuçlarına karşı işçileri koruyordu. Ve kimi işçi kategorileri, özellikle de genç işçiler, kısmen 1928 ücret reforumuyla uygulamaya konulan ücretlendirmede eşitlemecilik sisteminin kurulmasını istiyorlardı.

Köylülerin NEP'in en coşkulu destekçileri olmaları beklenebilir. Ne var ki, tarım vergisinden bağışık tutulan köylülerin, yarı-proleterlerin, lumpen proleterlerin ve yoksul köylülerin yüzde 35'i NEP'in devamına ilgi duymuyorlardı. Yirmili yıllarda yoksul köylülere getirilen ayrıcalıklar ve sınıfsal garantiler doğrudan devletin ekonomiye müdahalesi ile sağlanmaktaydı. Köylüler NEP'e özel pazarın anarşisi yüzünden değil, devlet kapitalist işletmeciliği, özellikle de kooperatifçiliğin en alt düzeyleri nedeniyle ilgi duymuyorlar mıydı? Öyle gözüküyor; fakat kooperatif hareketinin önderleri, 1925-1927'deki bu büyük çaplı gelişmenin ardında "devlet işletmeleri"ni görüyorlardı.

Açıktır ki, daha yirmilerin başında NEP kendi yıkımını hazırlamaktaydı. Nikolay Buharin Komintern'in 1922'deki Dördüncü Kongresi'de konuşurken, utkudan sonra proletaryanın rasyonel bir biçimde örgütleyebildiği üretimin biçimleriyle sosyalizm kuruculuğunun ilk aşamalarında beceremediği biçimleri dengelemede sorunlarla karşı karşıya kaldığını söylemiştir. Buharin, bunun başlıca ekonomik sorun olduğunu, eğer proletarya çok fazla şeyi doğrudan müdahaleyle kendi üzerine alırsa, bunun üretici güçleri engelleyeceğini belirtmiştir. "Yukardan" stalinci devrimin sonuçları ve bunun tarımdaki üretici güçlere getirdiği yıkım, Buharin'in öngörülerini doğruladı. 1928'de, NEP'in geleceği tartışılırken, Buharin'in aynı sorunu yeniden gündeme getirmesi şaşırtıcı değildir.

Buharin, pazarın düzenleyici işlevinin yerini alacak bir emir-komuta sisteminin oluşması tehlikesine karşı uyarıda bulunmuştur. Böylesi bir sistemin var olmasının maliyeti, küçük çaplı üretimin anarşisinin yolaçacağı zararlardan çok daha fazla olacaktı. Savaş komünizminin deneyimi, ona, er ya da geç, bu sistemi kaldırmamızı gerektireceğini söyletmişti. Şu anda biz, bunu yapmaktayız.

Demek ki, NEP içinde büyüyen bürokratik yönetsel sistemin olasılığı zamanında farkedilmiştir. Ve önemli olan, bunun kuramsal olarak bütün parti yöneticileri için açık olması değildir (bütün parti yöneticileri bunu kabul etmiyorlardı). Önemli olan, sosyalizm kuruculuğunun her yeni aşamasında proleter devletin doğrudan müdahalesi ile ancak kısmen düzenlenebilecek olanlar arasında uygun bir dengenin kurulabilmesidir. Herhangi bir dengesizlik, ya eski sistemin yeniden geri gelmesine ve proletarya diktatörlüğünün zarar görmesine, ya da NEP'i ortadan kaldıran ve dev özveriler ve maliyetler gerektiren emir-komuta sisteminin oluşmasına yolaçar.

1925'de parti içindeki tartışma, devlet müdahalesinin etkileri ile o anda özel pazarın anarşisi arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde odaklaşmıştı. Ateşli tartış-

malar yirmilerin ortalarında, görünürde sosyalist ekonominin olgunlaşmış kimi ögeleri üzerinde merkezileşmişti. Her iki tarafın da konumlarında yapıcı noktalar bulunuyordu. "Yeni muhalefet"in önderleri haklı olarak proletarya devletinin özel pazarın anarşisini etkileme kapasitesini abartmanın NEP'de bir bunalıma yolaçacağını söylüyorlardı. Buharin, devletin tarımdaki küçük üretimdeki düzenleyici rolünü, yüklü ve etkin olmayan emir-komuta sisteminin oluşmasını önleyecek düzeyde sınırlandırmak istiyordu. Fakat "yeni muhalefet"in öngördüğü bunalım gelince, her iki taraf da etkin çözümler getiremediler.

"Yeni muhalefet" devlet müdahalesi ile pazar arasındaki dengenin yönetsel emir-komuta sisteminin ve tüm olumsuz yan etkilerinin oluşmasını kaçınılmaz kılacak şekilde kaydırılmasını savunuyordu. Bu, Buharin ve Stalin tarafından savunulan konumların mükemmel olduğu anlamına mı geliyor? Onlar, "yeni muhalefet"in uyarıda bulunduğu krizin yakın olduğunu reddediyor. NEP'in yarı otomatik işleyişine güveniyor ve proleter devletin pazarın genel ilkelerinin üstesinden geldiği varsayımına dayanan pratik faaliyetlerde bulunuyorlardı. Gerçekten de, onların çözümlemelerine uygun olarak NEP'in kendiliğinden etmenleri tüm ekonomiye zarar vermeye başladılar. Denge, ağırlıklı olarak anarşik pazar güçlerinden yana değişmeye başladı ve proleter devlet, ekonomiye yönetsel müdahaleleri hızlandırarak yitirdiği konumları geri kazanmaya kışkırttı.

Böylece her iki tarafın aşırı görüşleri, 1925'de uzak bir perspektifte iç içe geçti, oysa gerekli olan çözüm, her iki tarafın da görüşlerindeki akılcı noktalardaydı. Fakat, asıl önemli olan bu değildir. Önemli olan, bizzat Yeni Ekonomik Politika'nın emir-komuta sisteminin oluşmasını hazırlamasıdır. Karşıtları gibi, Buharin de bunu farketmiştir ve sonuçta bu olasılık gerçek duruma gelmiştir.

Ancak alışılmadık bir politika, proleter devletin düzenleme mekanizmalarının etkin olmayan bir emir-komuta sistemine dönüşmesini engelleyebilirdi. Fakat 1925'de alınan kararlar çoktan NEP toplumunda emir-komuta sisteminin oluşması için temelleri yaratmıştı. Bireysel çiftçilik sisteminin az gelişmiş olduğu bir zamanda sanayileşme politikasına geçilmesiyle, devlet sanayi ile küçük çaplı tarım üretimi arasındaki eşitsiz değişim geri kalanı tamamlamıştır. Belli koşullar altında bu eşitsiz değişim "klasik" NEP ekonomisinin duyarlı dengesini bozabilir ve yönetsel denetimi özendirebilirdi. Bu kendiliğinden gelişen süreci durdurmak için, sanayileşme, yeni toplumsal ve ekonomik ilkeler temelinde gerçekleşmeliydi, fakat 1925'deki kritik noktada bu yapılmamıştır. Çelişkiler keskinleşmeye başladı, sonuçta baskıcı bir yönetim sisteminin kurulmasına yol açtı.

NEP'i gömecek güçler, NEP toplumu içinde gelişti. Cin, şişenin içindeydi. Şişeden çıkması için tüm çelişkilerin dramatik bir biçimde keskinleşmesi, bir bunalımın ortaya çıkması gerekiyordu. Böylesi bir kriz ülkeyi 1927-1928'de sarstı. Tahıl alımları sorunu ile ortaya çıktı, ki bu alışılmadık bir şey değildi, o nedenle de özel bir dikkat çekmemişti.

Bir Bunalım Söz Konusu muydu?

1927-1928'deki tahıl alımları bunalımının değerlendirilmesi günümüzdeki NEP'in kaldırılması ve onun tarihsel yazgısı üzerine tartışmalar açısından önemlidir. Bu bunalımın, tahıl fiyatlarının düşürülmesi şeklindeki yanlış politikanın ve bütün olarak tahıl alımlarının sonucu olması, bir görüştür. Ancak eğer sadece Stalin'in partiyi yanlış yola götürdüğünü kabul edersek, tüm olaylar NEP'i ortadan kaldırmak için keyfi faaliyet olarak gözükebilir.

Açık bir soru soralım: 1927'de tarım kesiminde tahıl var mıydı? Evet, vardı, üstelik de hasatın bir önceki yıla oranla daha kötü olmasına karşın vardı. Her şey, kırsal alanda tahılın olup olmamasına mı bağlıydı? Hayır. Kentlerin tahıla olan gereksinimleri tahıl ihracatı pazar temeline oturtulur oturtulmaz, tahıl alımları hasattan çok köylülerin ne kadar hızla tahıl satmak istemeleriyle bağlı duruma gelmiştir. (1924'e kadar tahılın önemli bir bülümü devlete vergi olarak veriliyor, pazar atlanıyordu). Fakat köylüleri satışa yöneltmek zordu. Mal sıkıntıları vardı ki işin bu bir yanıdır (1927 Ağustosu'nda tüm mal stokları yaklaşan bir savaş söylentileriyle alıma hazır tüketicilere satılmıştı). Bu durumda, başlıca tahıl satıcıları tahılı mümkün olduğu kadar çabuk satmak niyetinde değillerdi, o yüzden de fiyatların artmasını bekliyorlardı. Aynı zamanda, devletin elinde tahıl alımlarını istikrarlı kılacak ölçüde tahıl bulunmuyordu.

Sonuç olarak, tahıl alımlarıyla ilgili sorunlar doğrudan hasat ile ilişkili değillerdi. Hasat yalnızca fiyatı etkiliyordu. Peki, devlet fiyatları yüksek miydi? Hayır. 1927-1928 tahıl alımı kampanyasının başında fiyatlar düşüktü ve bu durumu gerginleştirdi. Ne var ki, bu olgunun önemini abartmamak gerekir. Devletin elinde tahıl almak için sınırlı bir para vardı. Evet, 1926'daki operasyonu tekrar edebilirdi, bunun sonucu olarak maliye bakanı Sokolnikov'a göre, tahıl satıcıları Çervonetlerini (o zaman Rusya'daki ana para) "çöken" bir paraya dönüştürebilecek kadar para alabilirlerdi. Devlet tahıl üreticilerine daha fazla para verebilirdi, fakat bu para altın ve mal karşılığı olmayan bir para olacaktı. Kısacası, tahıl fiyatlarındaki keyfi bir artış, enflasyonu körükleyecek ve mal yokluğunu daha da kötüleştirecekti.

Tartışılan bir başka konu da, 1927-1928 öncesinde de tahıl alımlarında bunalımların var olduğu görüşlerine ilişkindir. 1926'da da devlet ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır, fakat bu bunalımdan, çıkabilmiştir. 1927-1928 bunalımından da aynı şekilde çıkabilir miydi? Hiçbir şekilde. Grigori Kaminski de içinde birçok parti yöneticisine göre, 1926'daki bunalımdan dolaşımda NEP'in kısıtlanması ve savaş komünizmi yöntemlerinin kullanılmasıyla çıkılmıştır. NEP'in geçici olarak kaldırıldığı bir dönem vardır, fakat şimdiye kadar hiç kimse bundan söz etmemiştir.

1927-1928'deki tahıl alımları bunalımının yapay olarak ortaya çıkarıldığına ilişkin görüşlerin ciddi bir eleştirel analize gereksinim duyduğu görüşündeyiz. 1928 Ocağı'nda bütün parti yöneticilerinin, Nikolay Buharin'in, Aleksey Rikov'un ve Mihail Tomski'nin de, olağanüstü önlemler için oy verdikleri hatırlanmalıdır. Bu demektir ki, onlar, durumu son derece ciddi, belki de umutsuz görüyorlardı.

Tahıl alımları bunalımını daha sonra incelerken, 1929'da Buharin, 1925-1927 dö-

neminde tahıl sorununun gözden kaçırıldığı ve sanayileşme politikası için temellerin atılmadığı sonucuna varmıştır. Bunun sonucu olarak, ülke "olağanüstü önlemlerin ilk dönemi"ne girdi. Daha sonra parti ve toplum, olağanüstü önlemlar batağında derine, daha derine gömüldü.

Lenin Olsaydı, Ne Yapardı?

Buraya kadar, Lenin'in sosyalizm konseptinin uygar kooperatifçiler sistemi olduğunu belirttik. Hangi türden kooperatiflerin sosyalist olduğu, geçiş döneminde tüm kooperatiflerin sosyalist olup olmadığı soruları yanıt bekliyor. Bugün kimi yazarlar yirmili yıllarda kooperatifçiliğin en alt düzeylerini sosyalist olarak nitelendiriyor ve bunun sonucu olarak da bunları kolhozlara alternatif olarak görüyorlar. Fakat Lenin kooperatifleri, özellikle de en alt düzeylerdekileri, daha karmaşık bir olgu olarak görüyordu. O kooperatiflerin tümüyle sosyalist olan bir toplumun kuruluşunda her şey olduğunu yazmış, o zamana dek yaratılanın sosyalist bir toplum olmadığını, fakat onu kurmak için gerekli ve yeterli koşulların oluşturulmasının söz konusu olduğunu eklemiştir.

Varolan sistemde kooperatif işletmelerin sosyalist işletmelerden bir farkı bulunmadığını vurgularken, Lenin, bunların ne kadar sosyalist olduklarına ilişkin olarak çok sıkı bir ölçüt getirmişti. Bir kooperatif işletme, devletin sahip olduğu toprak üzerinde çalışıyor ve devletin, yani işçi sınıfının sahip olduğu üretim araçlarını kullanıyorsa, o sosyalisttir. Demek ki Lenin, sosyalist üretim araçlarını kullanan kooperatifleri saf sosyalist olarak görüyordu. Evrimin farklı erken aşamalarındaki kooperatiflerin düşük düzeyleri ise sosyalist ülküye doğru yönelimdi.

Lenin, kooperatiflerin küçük mülk sahiplerinin kapalı örgütlerine dönüşebileceklerini, devletin buna destek vermemesi gerektiğini de görmüştü. Lenin kooperatif hareketinin sosyalizmin gelişmesini özendirdiğini söylememiştir, fakat o uygar kooperatifçilerden söz etmiştir. Uygar olarak kabul edilebilmesi için, kooperatifçiliğin yüksek bir düzeye çıkması gerekir, bu nedenle yirmili yıllardaki bütün kooperatifler kesinlikle sosyalisttir, denemez.

Alternatifleri anlamak için yardım soyut bir teori üretmek midir? Lenin'in Yeni Ekonomik Politika'nın gelişmesinde çeşitli aşamaları içeren bir konsepti formüle etmeye yakınlaştığına inanmak için nedenler vardır. Ve sosyalist aşamadan önceki ikinci aşama, kooperatifler aşamasıdır.

Bu aşamada, bütün kooperatifler sosyalist değildir. Bu, henüz sosyalizm kuruculuğu değildir, fakat onun kaçınılmaz önkoşuludur. Yirmili yıllarda bu aşamada NEP'in kooperatifleri hızla "devrildi". Ülke kendisini zor bir durumda buldu. En gelişmemiş kapitalist -devlet biçimlerinde bile kooperatifler, yalnızca bireysel çiftçilere yardım etmekle kalmıyorlar, aynı zamanda normal ekonomik faaliyeti bozmadan sanayileşmek için önemli fonların birikmesine de yardım ediyorlar. Parti yönetimi 1925'den sonra sanayileşmek için özel çiftçilikten fon "pompalama" politikasına yöneldiği zaman ilerdeki zorluklar için de koşulları yaratmıştır.

Belki de o anda biz, Yeni Ekonomik Politika'yı değişik biçimlerde de olsa, sürekli kılmada stratejik bir olanağı yitirdik.

Yirmili yılların ortaları, kooperatifleri devlet malı durumuna getirmek ve onların kâr-zarar mekanizmasını imha etmek eğilimine tanıktır. 1927 Eylülü'nde kooperatif hareketinin kooperatif bile denilemeyécek bir şey olduğu, yeni bir şey olduğu söyleniyor, özel ticaretin genel yararına kullanılması için "etkin bir yöntem keşfedemediğimiz" öne sürülüyordu. Aynı zamanda kolhozların "sosyalizmin bir kesiti" olmadığı görüşü, bizi devlet ve kollektif çiftçiliğinden alıkoymuştur. O nedenle kolhoz sayısı azdı ve sayıları artmıyordu. Kollektif tarımın maddi ve teknolojik temelinin güçlendirilmesinde kullanılabilecek fonların bir bölümü bitmemiş sanayileşme projeleriyle donduruldu.

Kesin olan bir şey vardır: Lenin, hiçbir zaman buna izin vermezdi. Sanayileşmeye başlamak, ama bunu yaratacak fonları kurutmak çelişkili bir durum yaratmıştır. Sanayileşme lokomotifinin yolu çizilmiştir, ama ancak iki yıl sonra yapılan 15. Kongre bu lokomotifin ilerleyebilmesi için hangi tekerlerin takılacağına karar vermiştir. Yeni Ekonomik Politika'nın sosyalist kuruculuğun gereksinimlerine göre yeniden düzenlenmesi programı köylülerin üretim kooperatiflerine çekilmesi için gerçekçi hedefler koymuştur. Kent ile kırın çabalarını birleştiren, özel çiftçiliğin uzun bir dönem ekonominin tarım sektörünün gelişmesi için başlıca koşul olarak gören gerçekçi bir sanayileşme öngörülüyordu. Bu program hem gerçekçiydi, hem de kabul görebilirdi. Ne var ki, uluslararası durum kötüleşmiş, 1927-1928'de tahıl alımları bunalımı ortaya çıkmıştı. Manevra yapmak için zaman yoktu. Sanayileşmeyi köylüler açısından asgari bir zararla yürütebilmek için çok az şans vardı.

Fonların "pompalanması" (açıktır ki, Lenin hiçbir zaman fon "pompalanması" sorusunu ortaya atmamıştır) er ya da geç ülkenin zayıf kaynaklarını tüketecek ve bunalıma yol açacaktı. Sonuçta, ülkenin yöneticileri, bir dizi olağanüstü önlem aldılar ve hızla kolhozların kurulmasına yöneldiler. Bu politika ise, ekonomik ve toplumsal bakımdan başarı vaadetmiyordu, psikolojik olarak kabul edilemezdi. Kooperatiflerin en ilkel biçimleri baskıya uğratıldı. Tepede hazırlanan politikanın yirmili yıllardaki Rusya'nın kırsal kesimiyle açık bir çelişki içinde olması nedeniyle, bu ancak zor ile dayatılabilirdi.

Ülke tarihsel olarak gerekli bir aşamadan yoksun kalmıştır ve bu onun gelişmesine olumsuz bir etkide bulunmuştur. Bu aşama ona, yalnızca sanayileşmeyi hızlandırma olanağını vermekle kalmayacak, aynı zamanda toplumsal ilişkileri de hazırlayacaktı. Gerçekte, yirmili ve otuzlu yıllarda sanayileşme sosyalizm ile özdeşleştirilmiştir. Ne kadar önemli olursa olsun, bu konuda tek bir görev yerine getirilerek sosyalizm kurulamaz. Ülke, Lenin tarafından öngörülen uygar işçinin oluşacağı ve sosyalizm için kültürel koşulların hazırlanacağı önemli bir aşamadan yoksun kalmıştır. Ve bunun sonucu olan sosyalizm kuruculuğunu gerektiren koşulların eksikliği, yönetsel müdahale ile giderilmeye çalışılmıştır. Stalin yönetimi altında, olağanüstü önlemler, şiddete ve teröre yol açmıştır.

Bugün biz temelden farklı, maddi bir düzeyde de olsa, o yaşanmamış aşamanın kimi sorunlarıyla karşı karşıya bulunuyoruz. Üretimi örgütlemede kâr-zarar yöntemlerini getiriyoruz, kooperatifçiliğin gelişmesini özendiriyoruz, toplumu demokratikleştiriyoruz, devleti ve toplumu yönetmede daha ileri yöntemleri getiriyoruz. Eğer Lenin'in kooperatiflere ilişkin fikirleri daha önce pratiğe geçirilebilseydi, şim-

di önümüzde koyduğumuz görevleri daha önceden önümüze koyabilirdik.

Stalin'in yirmili yılların ortalarında yapılan durum değerlendirmesindeki yanlışlardaki kişisel sorumluluğu nedir? Stalin'in başlıca yanlışı, politik kararların hazırlanmasını yalnız ve yalnızca iktidar mücadelesiyle bağlı görmesidir. Onu bağlaşıklarını seçmede, politik konumlarını ve ekonomik politikayı belirlemede harekete geçiren, iktidar mücadelesiydi. Stalin'in tüm enerjisini iktidar için mücadeleye yönelmesi, politik sistemimizin genel sekretere verdiği başlıca işlevi, doğru bir kararın oluşturulmasını özendirme ve tüm görüşleri dikkate almayı yerine getirememesine yol açmıştır.